Sociaal en Cultureel Planbureau

Kansen op sportieve groei?

Een verklarend model van sportdeelname

Kansen op sportieve groei?

Een verklarend model van sportdeelname

Annet Tiessen-Raaphorst
Isolde Woittiez
Frieke Vonk
Ine Pulles (Mulier Instituut)

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, september 2019

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is een interdepartementaal, wetenschappelijk instituut, dat – gevraagd en ongevraagd – sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht. Het SCP rapporteert aan de regering, de Eerste en Tweede Kamer, de ministeries en maatschappelijke en overheidsorganisaties. Het SCP valt formeel onder de verantwoordelijkheid van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
Het SCP is opgericht bij Koninklijk Besluit op 30 maart 1973. Het Koninklijk Besluit is per 1 april 2012 vervangen door de 'Regeling van de minister-president, Minister van Algemene Zaken, houdende de vaststelling van de Aanwijzingen voor de Planbureaus'.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2019
SCP-publicatie 2019-13
Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Figuren: Mantext, Moerkapelle
Vertaling samenvatting: AVB-vertalingen, Amstelveen
Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag
Foto omslag: Marcel Krijgsman | Hollandse Hoogte

ISBN 978 90 377 0922 3
NUR 740

Copyright
U mag citeren uit SCP-rapporten, mits u de bron vermeldt.
U mag SCP-bestanden op een server plaatsen mits:
1 het digitale bestand (rapport) intact blijft;
2 u de bron vermeldt;
3 u de meest actuele versie van het bestand beschikbaar stelt, bijvoorbeeld na verwerking van een erratum.

Data
SCP-databestanden, gebruikt in onze rapporten, zijn in principe beschikbaar voor gebruik door derden via DANS www.dans.knaw.nl.

Contact
Sociaal en Cultureel Planbureau
Postbus 16164
2500 BD Den Haag
www.scp.nl
info@scp.nl

Via onze website kunt u zich kosteloos abonneren op een elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

Voorwoord		5
1	Inleiding	6
1.1	Deelname aan sport: niet alleen een persoonlijke keuze	6
1.2	Sportdeelname is gerelateerd aan een veelheid van kenmerken	7
1.3	Afbakening van het begrip ‘sport’ en introductie van de gebruikte data	7
1.4	Mogelijkheden van een empirisch model en onderzoeksvragen	9
	Noten	10
2	Het theoretisch model	11
2.1	Theoretische invulling sociaalecologisch model	11
2.2	Individuele factoren	13
2.3	Interpersoonlijke kenmerken	15
2.4	Omgevingskenmerken	16
2.5	Beleid, economische kenmerken en maatschappelijke ontwikkelingen	17
	Noten	19
3	Gegevens voor het empirisch model	20
3.1	Databestand	21
3.2	De uitkomstvariabelen	22
3.3	De intra- en interpersoonlijke gegevens	25
3.4	De gegevens over de sociale en fysieke omgeving	32
3.5	De gegevens over sportbeleid	34
	Noten	36
4	Empirisch model voor sportdeelname en -verband	38
4.1	Een multivariaat verklaringsmodel	38
4.2	Verklarende modellen voor jongeren	39
4.3	Verklarende modellen voor volwassenen	46
	Noten	56
5	Mogelijkheden voor beleid in twee scenario’s	58
5.1	Potentiële volwassen sporters: kansen, kenmerken en belemmeringen	58
5.2	Verband tussen het vergroten van leefbaarheid en sportdeelname van jongeren	65
	Noten	70

6 Conclusie en discussie 71
6.1 Het model: uitkomsten en beleidsscenario's 71
6.2 Het model: kanttekeningen 75
6.3 Waarde van sport in relatie tot maatschappelijke opgaven 77

Summary, conclusions and discussion 81

Literatuur 91

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau 98

Voorwoord

Een gezonde samenleving, waarin mensen zich bij elkaar betrokken voelen, is een van de beleidsdoelstellingen van de rijksoverheid. Sportdeelname is een van de middelen om dit doel te bereiken: sport draagt in het algemeen bij aan de fysieke en/of mentale fitheid van mensen, en door samen te sporten, ontmoeten mensen elkaar en voelen ze zich meer met elkaar verbonden.
Anno 2019 blijkt ruim de helft van de bevolking wekelijks aan sport te doen. De andere helft doet dit dus niet. Welke factoren zijn te onderscheiden in de keuze van mensen om wel of niet te sporten en in hoeverre zijn die factoren met beleid te veranderen?
Met andere woorden, zijn er 'knoppen voor beleid'?
Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) zijn op zoek gegaan naar antwoorden op deze vragen. De organisaties zijn begonnen met een gezamenlijke expertmeeting. Experts uit diverse disciplines hebben meegedacht over welke factoren van belang zijn voor sportdeelname, wat hun relatieve belang is en of ze beïnvloedbaar zijn door beleid. Daarnaast heeft het RIVM een reviewstudie uitgevoerd, waarin internationale reviews zijn beoordeeld om factoren te benoemen die bewezen samenhangen met sportdeelname van jongeren, volwassenen en ouderen. De huidige publicatie vormt het afsluitende deel van het project. Hierin doet het SCP verslag van de ontwikkeling van een empirisch model van sportdeelname, waarmee inzicht ontstaat in de relaties tussen diverse factoren en in de verklarende waarde ervan voor verschillen in sportdeelname. Ook werken de onderzoekers twee scenario's uit, waarin gekeken wordt of veranderingen in kenmerken een relatie laten zien met veranderingen in sportdeelname.

Graag wil ik Wanda Wendel-Vos van het RIVM en Remco Hoekman van het Mulier Instituut, evenals de SCP-collega's, bedanken voor hun inzet bij de begeleiding van dit project.

Prof. dr. Kim Putters
Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

1 Inleiding

1.1 Deelname aan sport: niet alleen een persoonlijke keuze

Het belang van sport voor het individu en voor de maatschappij krijgt steeds meer aandacht. Actief zijn is gezond, het draagt bij aan gezond ouder worden en verlaagt het risico op verschillende ziekten en op overlijden. Ook is sporten sociaal: het leidt tot ontmoetingen en verbindingen tussen verschillende groepen (Breedveld et al. 2016). De Nederlandse overheid stimuleert sportdeelname vanuit de maatschappelijke overtuiging dat sport goed is voor individu en samenleving (VWS et al. 2018). Veel aandacht gaat uit naar de sportaanbieders, zoals sportverenigingen, die worden gezien als intermediair tussen de beleidswens en de (potentiële) sporter. Vanuit het beleid is meer inzicht gewenst in welke kenmerken van belang zijn om meer Nederlanders tot sporten aan te zetten en wie van welk sportaanbod gebruik zal maken.
De helft van de Nederlandse bevolking sport regelmatig, terwijl de andere helft dit niet doet (RIVM 2019). Op welke kenmerken verschillen sporters en niet-sporters van elkaar? Veel onderzoek is al gedaan naar persoonlijke kenmerken, zoals sociaaleconomische gegevens (o.a. Pulles en Wendel-Vos 2018) of psychologische en sociale aspecten (zie bv. De Bourdeaudhuij en Rzewnicki 2001; Visser en Van den Dool 2016). Ook de relatie tussen sportdeelname en gezinssituatie is onderwerp van onderzoek geweest (zie o.a. Van Houten et al. 2015; 2019; Schols et al. 2010). Daarnaast komt er steeds meer aandacht voor sociale en fysieke omgevingskenmerken, zoals de aanwezigheid van sportaccommodaties, kenmerken van de wijk of beleidsinterventies (zie o.a. Hallmann et al. 2012; Hoekman 2018; Tiessen-Raaphorst en Van den Dool 2014; Van Tuyckom 2011). Veel studies onderzoeken de relatie tussen sportdeelname en een selectie van enkele kenmerken, waardoor inzicht in het samenspel tussen alle kenmerken in relatie tot sportdeelname ontbreekt. Die signalering heeft de afgelopen jaren geleid tot meer aandacht voor het bundelen van die verschillende kenmerken in een zogenoemd sociaalecologisch sportmodel (zie o.a. Hoekman 2018; Van Tuyckom 2011).
Het voorliggende rapport draagt op basis van een zo breed mogelijk palet van data bij aan deze kennisontwikkeling. Naast inzicht in het gewicht van diverse kenmerken ten opzichte van het totaal, is voor het beleid de vraag relevant welk gevolg het heeft voor sportdeelname als een of meerdere kenmerken veranderen, zoals wanneer belemmeringen die mensen ervaren om aan sport te doen worden weggenomen, of wanneer de leefbaarheid van een wijk wordt vergroot. In dit rapport werken we een paar scenario's uit, en daarmee is deze studie een aanvulling op bestaande onderzoeken.
Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) gevraagd om inzicht te geven in beschikbare kennis over relevante factoren, hoe die zich tot elkaar verhouden en hoe wijzigingen in die factoren samenhangen met een verandering in sportdeelname of beweeggedrag. Gestart is met een expertmeeting (zie Bijlage 1 op www.scp.nl)

en een reviewstudie (zie Bijlage 2).[1] In de tweede fase heeft vws gevraagd onder andere deze kennis te verwerken in een empirisch model waarmee voor de Nederlandse situatie inzicht ontstaat in het gewicht van verschillende factoren op sportdeelname en het organisatorisch verband waarin men sport. Dit inzicht biedt ook mogelijkheden om ex ante beleidsevaluaties door te rekenen. Omdat veel beleidsinterventies specifiek betrekking hebben op jongeren, ontwikkelen we afzonderlijke modellen voor jongeren en volwassenen. In deze publicatie doet het scp verslag van de ontwikkeling, uitkomsten, mogelijkheden en beperkingen van dit empirisch model.[2] Voor de onderzoeksvragen wordt verwezen naar het eind van dit hoofdstuk.

1.2 Sportdeelname is gerelateerd aan een veelheid van kenmerken

Sportdeelname is gerelateerd aan een veelheid van kenmerken. Hoe die kenmerken zich tot sportdeelname en sportverband verhouden, brengen we in beeld op basis van sociaal-ecologische theorievorming (Bronfenbrenner 1986). In deze theorie worden kenmerken onderverdeeld in meerdere lagen: persoonlijke kenmerken, interpersoonlijke relaties (zoals het gezin en vrienden), de sociale en fysieke omgeving (de buurt of de wijk), gemeentelijke of landelijk kenmerken (zoals economie, beleid) en internationale verschillen (zoals klimaat, geografie). Persoonlijke factoren staan het dichtst bij het individu, de andere factoren liggen met het oplopen van de niveaus verder van het individu af. Het belang van een theorie met meerdere niveaus van beïnvloeding wordt ondersteund door de expertmeeting (zie Bijlage 1): als we inzicht willen krijgen in variabelen die door beleid te beïnvloeden zijn, moet er ook aandacht zijn voor omgevingsfactoren. De experts zagen vooral meerwaarde in de fysieke omgevingsfactoren, tenminste wat betreft de beïnvloedbaarheid. Veranderingen in die fysieke omgeving zijn volgens de experts echter niet los te zien van andere factoren: uiteindelijk gaat het om een combinatie van factoren en een integrale benadering om gedrag succesvol te beïnvloeden. In hoofdstuk 2 lichten we de sociaal-ecologische theorie verder toe en geven we een overzicht uit de literatuur van de factoren die samenhangen met sportdeelname. Dit theoretisch kader gebruiken we om het empirisch model verder vorm te geven.

1.3 Afbakening van het begrip ‘sport’ en introductie van de gebruikte data

In tegenstelling tot de expertmeeting en de reviewstudie, die zowel sportdeelname als bewegen betroffen, hebben we er bij de ontwikkeling van het empirisch model voor gekozen om de focus te leggen op factoren die gerelateerd zijn aan sportdeelname en -verband. Hieraan liggen verschillende afwegingen ten grondslag.
Bewegen en sporten zijn deels overlappende terreinen, maar kennen daarnaast ook een eigen afbakening. Tuinieren of fietsen naar het werk zijn vormen van bewegen, maar zal door weinigen ‘sport’ genoemd worden. Tegelijkertijd zijn er sporten die de bewegingscomponent missen, maar wel vanuit sociaalhistorisch perspectief sport genoemd worden, zoals denksporten (vgl. Steenbergen 2004). Wel of niet bewegen is gerelateerd aan (deels)

andere factoren dan wel of niet sporten. Zo is bewegen meer gerelateerd aan infrastructuur in een wijk, terwijl de keuze om wel of niet te sporten en in welk organisatorisch verband men actief is meer zal samenhangen met aanwezige specifieke voorzieningen of sportaanbod (Beenackers et al. 2013; Hallmann et al. 2012; zie ook Bijlage 2). Een empirisch model dat zowel bewegen in brede zin als sport omvat, zal naar verwachting diffuus worden in zijn uitkomsten (Sallis et al. 2008). Om een zo robuust mogelijk model te krijgen, hebben we er daarom voor gekozen om ons te beperken tot sport.
In het *Nationaal Sportakkoord* worden sportaanbieders (zoals verenigingen) gezien als belangrijke intermediairs om mensen aan het sporten te krijgen en te houden (VWS et al. 2018). Inzicht in wie gebruikmaakt van een sportaanbieder of interesse heeft in sporten in een andere organisatievorm, is daarom een relevante verdieping van het model. Om die reden heeft het model sportdeelname en sportverband als uitkomstmaten.

Voor de ontwikkeling van een empirisch model is een gegevensbestand nodig dat zo goed mogelijk voldoet of aan te passen is aan inhoudelijke wensen en dat bovendien toegankelijk is voor analyses. We baseren het model op de data van de Vrijetijdsomnibus (VTO) van het SCP en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), dat de preferente databron voor een aantal kernindicatoren van het sportbeleid is, waaronder sportdeelname en lidmaatschap van een sportvereniging (zie www.sportenbewegenincijfers.nl).[3] De VTO is in 2012, 2014 en 2016 afgenomen, ieder jaar met ongeveer 3000 respondenten (Banning et al. 2013; Knops et al. 2017; Roels en Knops 2015).
In de VTO zijn sportdeelname en sportverband geoperationaliseerd op basis van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (Van Bottenburg en Smit 2000). Deze richtlijn is een consensus van de discussie rondom de afbakening van wat wel en wat niet tot sport gerekend mag worden; een discussie die al een lange historie kent (Van Bottenburg 1994). De richtlijn wordt sinds 2000 veel toegepast in landelijke en gemeentelijke metingen van sportparticipatie (Hoekman en Van den Dool 2009). In hoofdstuk 3 lichten we verder toe hoe sportdeelname op basis van indeling naar frequentie en sportverband geoperationaliseerd zijn.
De VTO bevat daarnaast gegevens over de respondenten zelf, hun huishoudenssituatie, sportdeelname van ouders en eventuele partner. Ook hebben we voor de ontwikkeling van het model specifieke vragen over motieven en belemmeringen kunnen toevoegen aan het onderzoek van 2016.[4] Om het empirisch model te ontwikkelen, hebben we de data van de VTO aangevuld met gegevens over de sociale en fysieke omgeving, en met specifieke gegevens over sportbeleid op gemeenteniveau. Deze gegevens zijn afkomstig uit externe registratiebestanden. Hierbij bleek dat veel interventies zich specifiek op jongeren richten, zoals het Jeugdfonds Sport & Cultuur of de interventie Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG). Door de aard van de databestanden – cross-sectioneel en niet gebaseerd op herhaalde metingen – is het niet mogelijk causale uitspraken te doen en kunnen we alleen relaties tussen kenmerken laten zien. In aansluiting op de gebruikelijke leeftijdsindeling van de kernindicatoren Sport en Bewegen beschouwen we 6-19-jarigen als jongeren en mensen van 20 jaar en ouder als volwassenen.

1.4 Mogelijkheden van een empirisch model en onderzoeksvragen

We ontwikkelen een robuust verklaringsmodel voor sportdeelname en -verband op basis van de sociaalecologische theorie. Met 'robuust' bedoelen we dat de gevonden relatie tussen sport en allerlei bepalende kenmerken daarvan overeind blijven in verschillende variaties van het model. In het algemeen kent zo'n model drie toepassingen die relevant zijn voor beleid:

1 Gedrag verklaren: welke factoren zijn (het meest) bepalend voor het deelnemen aan sport en het verband waarin men deelneemt?
2 Beleidsevaluaties doorrekenen: de berekeningen kunnen dienen als verkenning voor beleidsinitiatieven, bijvoorbeeld hoeveel niet-sporters tot sporten zijn aan te zetten.
3 Toekomstramingen: zijn op basis van bevolkingsprognoses uitspraken te doen over hoe sportdeelname zich in de komende jaren ontwikkelt?

De eerste en tweede toepassing staan centraal in deze rapportage. De derde toepassing (toekomstramingen) valt buiten het kader van deze rapportage, maar kan eventueel in een vervolgproject aan de orde komen, zoals in een vervolg van de Sport Toekomstverkenning (Van Bakel et al. 2017).[5]

Uitgaande van de beleidsvraag van vws en op basis van de beredeneerde keuze voor een sociaalecologische theorie, de mogelijkheden van een empirisch model en de keuze voor sportdeelname en sportverband, formuleren we voor dit rapport de volgende onderzoeksvragen, die passen bij de zojuist genoemde eerste toepassing.

1 *Welke persoonlijke, interpersoonlijke, omgevings- en beleidskenmerken hangen samen met sportdeelname en het verband waarin men sport en wat is het relatieve belang van deze kenmerken?*

Deze vraag komt aan bod in hoofdstuk 3 en 4. In aanvulling op deze onderzoeksvraag verkennen we de mogelijkheden voor beleidsinitiatieven (de tweede toepassing). In dit rapport werken we twee specifieke scenario's uit in hoofdstuk 5, die we beschouwen als onderzoeksvragen 2 en 3:

2 *Kunnen meer volwassenen tot sporten aangezet worden? Welke kenmerken zijn daarbij van belang en wat belemmert hen? (scenario 1)*

3 *Als de sociale omgeving zou verbeteren, stijgt dan ook de sportdeelname van jongeren? (scenario 2)*

Tot slot wordt in hoofdstuk 6 uiteengezet wat we op basis van dit model kunnen concluderen. In dat hoofdstuk bespreken we ook de meerwaarde en beperkingen van het model voor toepassingen bij de beleidsvorming, en beschouwen we de mogelijkheden in relatie tot de maatschappelijke perspectieven van het SCP.

Noten

1 Het RIVM en het SCP hebben een review van reviews uitgevoerd waarin is gekeken naar internationale literatuur over determinanten van '*physical activity, exercise and sedentary behaviour*', te vertalen als: bewegen, sport en zitgedrag. Doel was inzicht te krijgen in determinanten die zich in meerdere studies bewezen hadden. Door strenge kwaliteitseisen ten aanzien van herleidbaarheid en processtappen in die reviews zijn uiteindelijk 21 artikelen opgenomen in de review van reviews. De bevindingen zijn onderverdeeld naar jeugd, volwassenen en ouderen, en naar bewegen, sport en zitgedrag. Uit de analyse kwamen meer dan 90 verschillende determinanten, zowel individuele als contextuele, waarbij de laatste over het algemeen het niveau van de interpersoonlijke kenmerken niet overstegen.

2 Het model legt relaties tussen sportdeelname/-verband enerzijds en diverse kenmerken anderzijds. Op basis van de beschikbare databestanden is het niet mogelijk causale uitspraken te doen.

3 Er zijn in Nederland andere databestanden, zoals de Leefstijlmonitor, het Doetinchem-cohort, de GLOBE-studie of LASA, die informatie over sport en bewegen bevatten en daarnaast (deels) het voordeel hebben van herhaalde dataverzamelingen. Nadeel van deze studies is dat ze zich richten zich op een deel van de bevolking (bv. geografisch of leeftijdgebonden), waardoor de resultaten niet breder te vertalen zijn naar andere groepen in de samenleving. We kiezen er in afstemming met de opdrachtgever bewust voor om niet meerdere van deze studies samen te nemen in het model, omdat bij elke studie de vraag naar sport op een andere manier gesteld is. Dit zal niet bijdragen aan de ontwikkeling van een robuust model. De VTO heeft de voorkeur gekregen ten opzichte van de Leefstijlmonitor van het RIVM en het CBS, waar sportdeelname alleen wekelijks wordt uitgevraagd (waardoor er geen onderscheid kan worden gemaakt tussen incidentele en frequente sporters), de vraag naar organisatorisch verband van sport zich beperkt tot de sportvereniging en de mogelijkheden om vraagblokken toe te voegen ten behoeve van dit project beperkt waren.

4 In 2016 zijn vragen aan de VTO toegevoegd over de motieven en belemmeringen om wel of niet aan sport te doen. Deze gegevens zijn daarmee alleen voor 2016 beschikbaar en niet in de databestanden van 2012 en 2014. In hoofdstuk 4 presenteren we daarom modellen exclusief en inclusief motieven om te sporten.

5 Voor een idee van een toekomstraming zie het verklarend model verpleging en verzorging (Eggink et al. 2012; Woittiez et al. 2009) dat eerder door het SCP ontworpen is.

2 Het theoretisch model

2.1 Theoretische invulling sociaalecologisch model

Om verklaring van sportdeelname vorm te geven, gebruiken we de sociaalecologische theorie van Bronfenbrenner (1986). Hij omschrijft de omgeving van een individu als bestaande uit verschillende lagen, en elke laag heeft een relatie met het gedrag. Hoe dichter de laag bij het individu staat, hoe sterker de relatie met het gedrag. Als de laag verder van het individu af staat, wordt de relatie indirecter. Ook indirecte relaties kunnen echter invloed hebben op gedrag (figuur 2.1). In dit hoofdstuk werken we vier lagen uit: individuele, interpersoonlijke, sociale en fysieke omgevingskenmerken, en lokaal en nationaal sportbeleid. Elke laag bestaat uit verscheidene factoren, die we in dit hoofdstuk aan de hand van beschikbare literatuur verder zullen toelichten. In paragraaf 2.2 gaan we in op de relatie tussen individuele factoren en sportdeelname, zoals persoonskenmerken, psychische en biologische kenmerken. In paragraaf 2.3 bespreken we interpersoonlijke kenmerken, gevormd door de directe omgeving van het individu. Paragraaf 2.4 besteedt aandacht aan de sociale en fysieke omgeving, zoals buurtkenmerken en de beschikbaarheid van sportvoorzieningen. We bundelen daarbij de gebouwde en natuurlijke omgeving (vgl. Bauman et al. 2012). In paragraaf 2.5 komt tot slot het lokale en nationale sportbeleid aan bod, evenals bredere maatschappelijke ontwikkelingen die gerelateerd zijn aan veranderingen in sportdeelname. In het overzicht laten we de mondiale kenmerken (wat gezien kan worden als een vijfde laag) buiten beschouwing, omdat we de verklaring van sportdeelname van Nederlanders onderzoeken en geen vergelijking maken met andere landen (zie ook Van Tuyckom 2011). Ook bespreken we de beschikbare literatuur over de economische omgeving in die paragraaf (vgl. Swinburn et al. 1999).

Figuur 2.1
Sociaalecologisch model

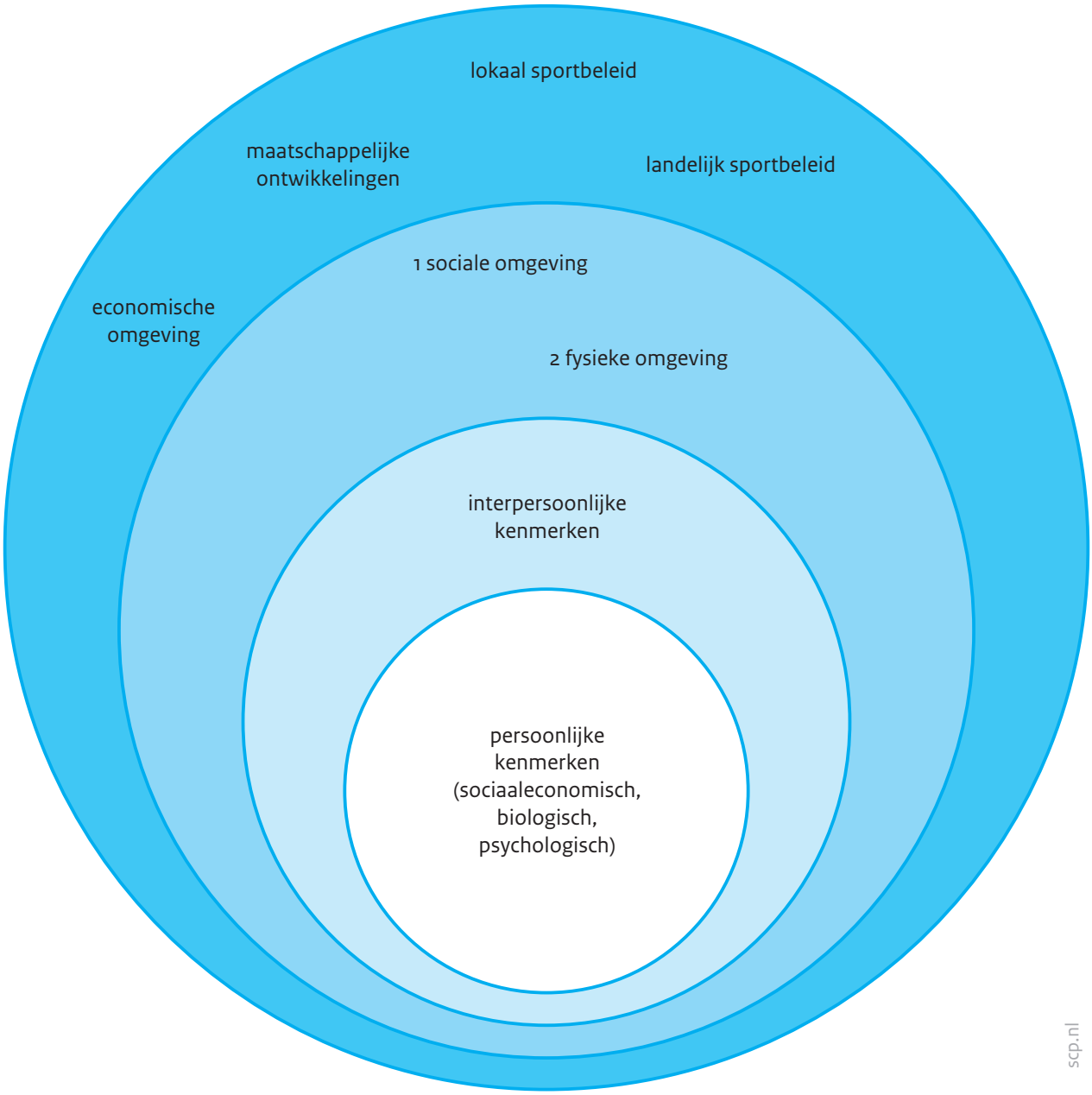

De sociaalecologische theorie wordt sinds het begin van deze eeuw steeds meer toegepast om verschillen in sport- en beweeggedrag te duiden, zicht te krijgen op kenmerken die bepalend zijn voor dit gedrag en om ideeën voor interventies vorm te geven (zie o.a. Bauman et al. 2012; King et al. 2000; Spence en Lee 2003 voor een theoretische uitwerking en o.a. Hoekman 2018; Prins 2012; Van Tuyckom 2011 voor een empirische invulling). Input uit deze studies verwerken we in dit hoofdstuk. Daarnaast zijn er veel studies die aandacht besteden aan relaties tussen sportdeelname en een deel van de factoren van het sociaal-ecologisch model. Ten slotte gebruiken we uitkomsten van de expertmeeting (zie Bijlage 1) en de review (zie Bijlage 2) voor zover deze relevant zijn voor de ontwikkeling van ons model. In dit hoofdstuk proberen we een zo compleet mogelijk beeld te geven van facto-

ren die gerelateerd zijn aan sportdeelname. De vertaalbaarheid naar het empirisch model is niet voor alle factoren mogelijk, doordat ze niet allemaal beschikbaar zijn in databestanden. In hoofdstuk 3 en 4 komen we daarop terug.

2.2 Individuele factoren

Sociaaleconomische kenmerken

Diverse sociaaleconomische kenmerken (zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, etnische achtergrond en levensfase) zijn gerelateerd aan sportdeelname en -verband (zie bv. Van den Dool 2014; Prins et al. 2013; Tiessen-Raaphorst 2014; Vogels 2014). Het verschil in sportdeelname tussen mannen en vrouwen is in Nederland beperkt, al zijn er wel verschillen zichtbaar in de takken van sport die ze doen en daarmee ook het verband waarin ze actief zijn: mannen zijn vaker actief via een sportvereniging, terwijl vrouwen vaker gebruikmaken van commercieel aanbod (RIVM 2019; Roeters et al. 2017). Jongeren doen meer aan sport dan ouderen, al worden de verschillen wel kleiner, vooral doordat steeds meer 65-plussers aan sport doen. Basisschoolkinderen zijn naar verhouding vaker actief in een sportvereniging. Met het ouder worden neemt dit af en neemt de voorkeur voor alleen sporten of via een commerciële aanbieder toe. Bij ouderen zien we vaker gebruik van aanbod via een medische aanbieder (zorginstelling of fysiotherapeut). Met het ouder worden neemt de kans op een slechtere gezondheid toe. Mensen met een slechtere gezondheid doen vaak minder aan sport en bewegen ook minder (Pulles en Wendel-Vos 2018; zie ook Bijlage 2). Ook naar opleidingsniveau zijn grote en zelfs toenemende verschillen te zien (Gooskens en Van den Dool 2017; Hoekman 2018; Roeters et al. 2017). Hogeropgeleiden doen vaker aan sport en doen dit verhoudingsgewijs ook steeds meer, terwijl het aandeel sporters onder middelbaar en lageropgeleiden juist licht is afgenomen. Individueel of ongeorganiseerd sporten kent vooral veel hoogopgeleiden. Het aandeel hoogopgeleiden dat in dit verband sport, is ongeveer twee keer zo groot als het aandeel laagopgeleiden. Eenzelfde beeld is te zien voor inkomen: een hoger huishoudensinkomen is gerelateerd aan grotere clubsportdeelname bij jongeren en hogere sportdeelname bij volwassenen (Hoekman 2018). Autochtone Nederlanders zijn vaker sportief dan westerse of niet-westerse migranten in Nederland. Ook hier worden de verschillen eerder groter dan kleiner (Roeters et al. 2017). Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat levensfasen of levensloopgebeurtenissen van invloed zijn op sportgedrag (Engel en Nagel 2011; Van Houten et al. 2015; Kraaykamp et al. 2012a; Pulles en Wendel-Vos 2018). Zo neemt de kans op stoppen met sport van jongvolwassenen toe wanneer ze gaan werken, op zichzelf gaan wonen, gaan samenwonen of trouwen. De kans op het opzeggen van het lidmaatschap van een sportvereniging neemt toe als mensen het huis uit gaan en gaan samenwonen of trouwen. Door de geboorte van een eerste kind neemt zowel de kans om te stoppen met sport als het opzeggen van het lidmaatschap bij jonge vrouwen toe, maar dit geldt niet voor jonge mannen (Van Houten et al. 2015). Bij vrouwen neemt de sportdeelname wel weer toe als de kinderen groter worden en naar de basisschool gaan (Tiessen-Raaphorst 2014).

Psychologische kenmerken

Als we naar individuele kenmerken kijken, spelen niet alleen sociaaleconomische kenmerken een rol, maar ook psychologische. Die kunnen motiverend of belemmerend werken. Motivatie wordt vaak omschreven als een gefaseerd proces: van helemaal niet gemotiveerd, via extrinsiek gemotiveerd naar intrinsiek gemotiveerd (Deci en Ryan 2002; Ryan en Deci 2000). Extrinsieke motivatie kan zowel uit de persoon zelf komen (je verplicht voelen of je schamen als je niet sport) of door druk van buitenaf, zoals de sociale druk voor een gezonde leefstijl. Bij intrinsieke motivatie beleef je plezier, ontspanning of een gevoel van tevredenheid aan de activiteit zelf. Incidentele sporters zijn vaker extrinsiek gemotiveerd, terwijl frequente sporters vaker een intrinsieke motivatie hebben ten aanzien van sporten (Sebire et al. 2009; Standage et al. 2008). Wanneer beginnende of incidentele sporters vaker gaan sporten, raken ze steeds meer intrinsiek gemotiveerd (Rodgers et al. 2010).
De intrinsieke motivatie is gerelateerd aan de eigeneffectiviteit: mensen die vertrouwen hebben in hun sportieve vaardigheden, hebben 93% meer kans om fysiek actief te zijn in vergelijking met mensen die een lage eigeneffectiviteit rapporteerden (Duncan en Mummery 2005; zie ook De Bourdeaudhuij et al. 2005). Uit de review (zie Bijlage 2) blijkt dat zowel motorische als cognitieve vaardigheden gerelateerd zijn aan sportief gedrag. Het vertrouwen in eigen kunnen bepaalt mede of men het sporten ook op langere termijn volhoudt (McNeill et al. 2006).
In ons empirisch model (zie hoofdstuk 3) leggen we de relatie tussen het belang dat mensen hechten aan verschillende motieven en sportdeelname en -verband (zie ook Deelen et al. 2018). Deze motieven zijn gebaseerd op eerder onderzoek van Visser en Van den Dool (2016). Daaruit bleek dat gezondheid voor Nederlanders het belangrijkste motief is om te sporten, op afstand gevolgd door het feit dat ze het een leuke activiteit vinden. Jongeren met een goede gezondheid, frequente sporters en mannen zijn vaker gemotiveerd door de wens om een goede prestatie te leveren of doordat ze sporten in competitieverband.
De Bourdeaudhuij et al. (2005) onderscheiden zes categorieën waarin motieven ingedeeld kunnen worden: competitie, uiterlijk, psychologische waarde, gezondheid, plezier en sociale waarde.
Naast motiverende factoren zijn er ook factoren die de sportdeelname kunnen belemmeren (Trost et al. 2002). Dit kunnen zowel lichamelijke als psychologische belemmeringen zijn. Gebrek aan zelfverzekerdheid over het uiterlijk, te moe zijn, niet in goede gezondheid zijn en een gebrek aan energie of gebrek aan tijd en interesse zijn factoren die gerelateerd kunnen zijn aan minder sporten (De Bourdeadhuij et al. 2005; King et al. 2000). Nederlanders noemen geen zin en/of andere prioriteiten het vaakst als reden om niet te sporten, gevolgd door voldoende bewegen door (huishoudelijk) werk en/of woon-werkverkeer, lichamelijke problemen, het ontbreken van een sportmaatje en 'het moment': dingen die tussendoor komen, het (slechte) weer en geen zin hebben (Visser en Van den Dool 2016).[1]

Biologische kenmerken

Ook biologische kenmerken worden in de literatuur genoemd als individuele kenmerken die sportgedrag beschrijven. Uit verschillende tweelingstudies blijkt dat genetische ken-

merken bijdragen aan individuele verschillen in sportgedrag (Beunen en Thomis 1999; Boomsma et al. 1989; Frederiksen en Christensen 2003; De Geus et al. 2003; Heller et al. 1988; Lauderdale et al. 1997; Maia et al. 2002; Pérusse et al. 1989). Bij jonge kinderen worden individuele verschillen vooral bepaald door de omgeving waarin zij opgroeien (Huppertz 2016; Stubbe 2005). De invloed van de omgeving neemt af naarmate kinderen ouder worden, de invloed van de genen neemt toe vanaf de puberteit. De kans dat iemand na een aantal jaren nog steeds sport, neemt toe met het opgroeien en genetische factoren zijn daaraan gerelateerd (Huppertz 2016). Zo heeft een kind dat op 7-jarige leeftijd sport een gematigde kans om nog steeds te sporten als het 10 jaar oud is. De kans dat een adolescent die op zijn 14e sport dit twee jaar later nog steeds doet, is groter. Schutte (2017) bevestigt dit: de positieve of negatieve beleving van sportdeelname (zoals fitheid en conditie, persoonlijkheid en sportattitudes) wordt gedeeltelijk verklaard door genetische factoren. Als iemand een positieve beleving heeft, wat gekoppeld is aan genetische factoren, vergroot dit de kans op blijven sporten. Dat sportgedrag voor een deel erfelijk is, betekent dat het voor sommigen makkelijker is dan voor anderen om regelmatig te sporten.
Het betekent echter niet dat iemand met een ongunstige genetische achtergrond nooit zal sporten.

2.3 Interpersoonlijke kenmerken

De tweede groep kenmerken uit het theoretisch model zijn de interpersoonlijke kenmerken. Interpersoonlijke kenmerken zijn formele en informele sociale netwerken die een directe kring om de persoon heen vormen, zoals familie, vrienden, kennissen en collega's. Sociale steun van dit netwerk kan een belangrijke invloed hebben op de motivatie van mensen om te sporten, en interacteert met de persoonlijke kenmerken. Sociale steun kan op verschillende manieren vorm krijgen: informatief (advies en informatie geven over plekken om te sporten), emotioneel (motiveren om te gaan sporten), structureel (bv. babysitten), en evaluatief (feedback geven op het sport-/beweeggedrag) (Bartholomew et al. 2001; Seefeldt et al. 2002). Studies vinden over het algemeen een positief verband tussen sociale steun en sportdeelname (Trost et al. 2002). Personen die veel sociale steun ervaren, hebben ruim twee keer meer kans om voldoende fysiek actief te zijn dan mensen die weinig sociale steun ervaren (Duncan en Mummery 2005).
Sociale steun van een netwerk heeft te maken met de normen en attitudes ten opzichte van sport. Als de familie- en vriendengroep sport belangrijk vindt, dan zullen zij eerder sport stimuleren. Opgroeien in een gezin waar sporten de norm is, vergroot dan ook de kans om te gaan sporten, of om dezelfde sport te gaan beoefenen (Schols et al. 2010; Takken et al. 2016). Schols et al. (2010) vonden een sterker verband tussen sportdeelname van moeder en kind dan tussen vader en kind. Dit is mede gerelateerd aan het opleidingsniveau van de ouders: ouders met een hoger opleidingsniveau doen vaker zelf ook aan sport, waardoor de kans dat hun kind sport groter is. Ook een sportende partner heeft een positief verband met de eigen sportdeelname. Maar als men wil gaan beginnen met sport,

is het beter om geen partner te hebben dan een partner die zelf niet sport (Kraaykamp et al. 2012).

2.4 Omgevingskenmerken

Sociale omgeving

Naast de sociale steun en belang van normen en waarden uit het directe persoonlijke netwerk van het individu, heeft ook de sociale omgeving die iets verder van de persoon af staat verband met het sportgedrag (figuur 2.1). Dit betreft de sociaaleconomische samenstelling, sociale cohesie, rolmodellen en veiligheid op bijvoorbeeld buurtniveau. Terwijl het bij de interpersoonlijke kenmerken gaat om direct contact met vrienden en familie, draait het hier meer om de vraag of de sociale omgeving veilig en prettig genoeg is om te sporten en of men andere mensen in de omgeving ziet sporten.
De sociaaleconomische status van een wijk is gerelateerd aan sportdeelname en clublidmaatschap van zowel jongeren als volwassenen, terwijl sociale veiligheid voor beide groepen alleen is gerelateerd aan sportdeelname (Hoekman 2018). Dat clublidmaatschap alleen gerelateerd is aan de sociaaleconomische status van een wijk kan verband houden met overeenkomsten in sociale status van inwoners, zoals gedeelde ervaringen en overeenkomstige sportgewoonten (Bourdieu 1990 in: Hoekman 2018). Wonen in een onveilige buurt is vooral voor mensen met een lage eigeneffectiviteit een drempel om te gaan sporten (Beenackers et al. 2011), in tegenstelling tot mensen met een hoge eigeneffectiviteit. Ook is de relatie tussen sociale veiligheid en type sport niet hetzelfde. Sociale veiligheid[2] had alleen een invloed op sportdeelname voor binnensporten, terwijl sociaal kapitaal[3] in de buurt juist van invloed was op sporten in de openbare ruimte, zo vonden Kramer et al. (2015). Onderzoek van Van Lenthe et al. (2010) wijst uit dat kenmerken uit de sociale en fysieke woonomgeving een kleine bijdrage leveren aan de verklaring van sociaaleconomische verschillen in sporten en wandelen. In het bijzonder betrof het de veiligheid, aantrekkelijkheid, sociale cohesie en het hebben van een goed sociaal netwerk. Prins et al. (2012) bevestigen de relatie tussen sociaal kapitaal in een buurt en sportgedrag van adolescenten.
Het is ook van belang hoe het sportaanbod georganiseerd wordt. De manier waarop coaches en trainers met hun sporters omgaan, bepaalt voor een belangrijk deel het plezier in het sporten, evenals de omgang tussen de sporters onderling, en daarmee de kans op blijvende sportdeelname (Breedveld et al. 2016; Rutten 2007; Schipper-Van Veldhoven en Van der Kerk 2012). De inzet van buurtsportcoaches moet hier ook aan bijdragen (zie ook § 2.5). Uit de evaluatie van deze stimuleringsmaatregel blijkt dat het moeilijk is om harde relaties aan te tonen van het effect van hun inzet, maar dat 'buurtsportcoaches spreken over effecten op het niveau van sport als doel (meer mensen in beweging gebracht) en sport als middel (gestegen welbevinden, verbetering wijk, verbetering normen en waarden)' (Van Lindert et al. 2017b: 142).

Fysieke omgeving

Ook de fysieke omgeving is gerelateerd aan sportdeelname (Frank et al. 2005; Hoekman 2018). Volgens Sallis et al. (1998) is het van belang de fysieke context mee te nemen wanneer we sporten onderzoeken, '*because physical activity behaviour must be done in specific settings*'. Factoren die dan van belang zijn, zijn de aanwezigheid van accommodaties om te sporten, voet- en fietspaden en groen, of de esthetische kwaliteit van de omgeving (Humpel et al. 2002; Rhodes et al. 2006). Het achterliggende idee is dat als de omgeving niet uitlokt tot sporten of bewegen in bredere zin, of hier zelfs een obstakel voor vormt, dit een negatief effect heeft op de sportdeelname (zie ook Bijlage 2). Voor het beleid is de fysieke omgeving een factor waarop de meeste invloed zouden kunnen worden uitgeoefend, volgens de experts uit onze expertmeeting (zie Bijlage 1). Het gaat dan om inrichting van zowel de directe woonomgeving als om de ruimtelijke ordening in en rondom de woonplaats.

In de Nederlandse context is er weinig verschil te zien wat betreft verscheidenheid en nabijheid van sportaccommodaties in relatie tot sportdeelname. Zo vinden Deelen et al. (2016) geen effect van stedelijkheidsgraad op sportdeelname, en ook Hoekman et al. (2016b) laten zien dat het verschil in de verscheidenheid en nabijheid van sportaccommodaties niet het verschil in sportdeelname tussen stedelijke en niet-stedelijke gebieden verklaart. Ook Prins et al. (2012) zien in hun onderzoek onder adolescenten geen verband tussen de beschikbaarheid en hoeveelheid parken en sportvoorzieningen in de omgeving en sportdeelname. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat we in Nederland een goed voorzieningenniveau hebben en dat er sprake is van weinig contrast tussen gebieden of buurten (Hoekman et al. 2016a).

De invloed van de fysieke omgeving hoeft niet voor iedereen gelijk te zijn. Zo zagen Cerin et al. (2008) dat de aanwezigheid en toegankelijkheid van recreatieve faciliteiten alleen een positief effect had op de groep die laag scoorde op eigeneffectiviteit en op het leuk vinden van sport. Er is hier dus sprake van een interactie tussen een variabele op omgevingsniveau en een variabele op individueel niveau. Bij bewegen in het algemeen was de rol van de fysieke omgeving overigens kleiner dan bij sport. Mogelijk worden mensen die weinig bewegen meer belemmerd door barrières in de fysieke omgeving en nemen deze ervaren barrières af naarmate mensen iets aan sport gaan doen (Van Lenthe et al. 2010).

2.5 Beleid, economische kenmerken en maatschappelijke ontwikkelingen

Maatschappelijke en politiek-bestuurlijke factoren hebben een verband met sportgedrag, hoewel dat vaak indirect is (figuur 2.1). Ze beïnvloeden vooral de hiervoor besproken factoren: beleid kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat er meer wordt geïnvesteerd in een buurt, wat dus de fysieke en sociale omgeving verandert en vervolgens van invloed kan zijn op sportdeelname of sportverband. Ook maatschappelijke krachten zijn van invloed op sportdeelname van individuen. Zo zal de vergrijzing van de Nederlandse bevolking de toekomst van sportdeelname en haar organisatievormen beïnvloeden. Andere voorbeelden zijn de commercialisering van het vrijetijdsaanbod, meer behoefte aan flexibele keuzes rondom

sport, technologische ontwikkelingen en het toenemende belang van beleving (Van Bakel et al. 2017). Uit de reviewstudie (zie Bijlage 2) bleek dat ook het seizoen gerelateerd is aan sportdeelname. In de zomer bewegen kinderen meer, bijvoorbeeld. Dit is ook terug te zien in de Nederlandse cijfers. Doordat de sportdeelname in Nederland sterk gerelateerd is aan sportverenigingen, die in de zomermaanden vaak gesloten zijn, daalt de sportdeelname in juli en augustus (NOC*NSF 2018).

Verschillende beleidsprogramma's van de landelijke en lokale overheid betreffen sportdeelname of raken daaraan, bijvoorbeeld doordat ze betrekking hebben op factoren die gerelateerd zijn aan sport. Het uitgangspunt van het *Nationaal Sportakkoord* (VWS et al. 2018), dat een gedeeld akkoord is van rijk, gemeenten en de sportsector, is dat iedereen in een veilige en gezonde omgeving plezier aan sport kan beleven. De focus van het *Nationaal Preventieakkoord* (VWS 2018) ligt op de aanpak van roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik. Maatregelen in de sport zoals rookvrije sportverenigingen, minder alcoholreclame langs sportvelden en een gezonder aanbod in sportkantines moeten aan de gestelde ambities bijdragen. Daarnaast zijn de *Agenda Fiets 2017-2020* (I&M 2017) en de nog vast te stellen Omgevingswet relevant voor sport. Voor de uitvoering van deze beleidsprogramma's is de landelijke overheid afhankelijk van partijen op lokaal niveau, en daar ligt ook de kwetsbaarheid wat betreft te verwachten resultaten.

Met regelingen voor cofinanciering en subsidie-impulsen wordt geprobeerd ook de sociale omgeving te beïnvloeden. Daartoe zijn de afgelopen jaren veel stimuleringsprogramma's opgezet, waarbij cofinanciering van rijk en gemeente gebruikelijk is geworden (zoals buurtsportcoaches), of waar lokale partijen subsidie konden aanvragen om een project op te starten (zoals Sportimpuls). Samenwerking tussen gemeenten, onderwijs, zorg en sportaanbieders is steeds gestimuleerd (Van Stam et al. 2018). Analyses van Hoekman (2018) laten zien dat er een positieve relatie is tussen gemeentelijke uitgaven aan sport per inwoner en de sportdeelname en verenigingslidmaatschap van jongeren, terwijl gemeentelijke deelname aan het Jeugdfonds Sport & Cultuur of de inzet van buurtsportcoaches geen significant verband lieten zien. Voor volwassenen vond Hoekman (2018) geen verband tussen gemeentelijke factoren en sportdeelname of clublidmaatschap.

Aan sportdeelname zijn niet noodzakelijkerwijs financiële kosten verbonden. Wel kunnen enkele economische factoren de deelname beïnvloeden (Swinburn et al. 1999). Over het algemeen zijn verenigingssporten door de inzet van vrijwilligers, gemeentelijke subsidies en een voordelig huurtarief van de sportaccommodaties goedkoper dan sporten in commercieel verband (Hoekman et al. 2014). Ruim 85% van het gemeentelijk sportbudget wordt besteed aan sportaccommodaties (De Heij 2018). Deze kosten worden niet volledig gecompenseerd door de huur, die verenigingen betalen voor het gebruik. Daarmee kunnen de contributies voor sporters laag blijven. Met de inzet van middelen in sportaccommodaties beïnvloedt de overheid vooral de fysieke omgeving van de sport.

Ook wordt sportdeelname voor bepaalde groepen in de samenleving financieel gefaciliteerd door een tegemoetkoming in de kosten, zoals via het Jeugdfonds Sport & Cultuur of vergelijkbare gemeentelijke alternatieven (zoals een sportpas of algemene kortingspas). De kosten van sport blijken samen met individuele barrières een belangrijke belemmering

te vormen om te gaan sporten (Steenhuis et al. 2009). Prijsstrategieën zoals een korting op een abonnement van een sportschool (een vorm van extrinsieke motivatie) kunnen bijdragen aan een toename van sport- en beweegdeelname onder lage-inkomensgroepen. Dit dient echter gepaard te gaan met interventies gericht op individuele barrières. Een soortgelijke conclusie trekken Rohde en Verbeke (2017) op basis van hun onderzoek en eerdere literatuur: financiële prikkels kunnen de opkomst bij sportscholen verhogen. De onderzoekers concluderen dat financiële prikkels misschien niet de beste stimulansen met de sterkste effecten zijn, maar dat er bijvoorbeeld gedacht kan worden aan prikkels met een sociale component. Ander onderzoek toont echter ook aan dat consumentenuitgaven aan sport op macroniveau ongevoelig zijn voor economische ontwikkelingen: ze liften niet mee met de conjunctuur en staan niet boven aan het lijstje bij bezuinigingen (Hover et al. 2017).

Noten

1 In het empirisch model hebben we wegens methodologische redenen de belemmeringen niet opgenomen. In hoofdstuk 5 gebruiken we ze wel om een scenario toe te lichten om potentiële sporters daadwerkelijk aan het sporten te krijgen.

2 Sociale veiligheid omvat in dit onderzoek de mate van ervaren overlast en de angst om bijvoorbeeld overvallen te worden in de buurt.

3 Sociaal kapitaal bestaat onder andere uit de mate van verbondenheid met de buurt, sociale contacten, tevredenheid en solidariteit in de buurt.

3 Gegevens voor het empirisch model

In hoofdstuk 2 is het theoretisch model dat in deze studie is gebruikt uiteengezet en zijn de belangrijkste factoren die van invloed zijn op sportgedrag op een rij gezet. In dit hoofdstuk werken we uit hoe we van dit theoretisch model tot een empirisch sportmodel komen. Het theoretisch model over sportgedrag zoals we dat in hoofdstuk 2 presenteerden, gaat uit van vier groepen kenmerken, die gezamenlijk doorwerken in het sportgedrag van mensen. Dit betreft persoonlijke kenmerken, interpersoonlijke kenmerken, omgevingskenmerken en regionale of landelijke kenmerken. De eerste twee sets van kenmerken zijn gemeten in de Vrijetijdsomnibus (VTO) van het SCP en het CBS, maar de overige gegevens niet. Om het model zo volledig mogelijk te maken, hebben we externe databestanden gekoppeld aan de VTO. Hierdoor is de VTO aangevuld met gegevens over omgevingsfactoren en regionale of landelijke kenmerken. Figuur 3.1 laat voor de verschillende groepen van het empirisch model zien welke kenmerken zijn meegenomen. In tabel B3.8 in Bijlage 3 is te zien uit welke externe bestanden de kenmerken afkomstig zijn en over welke jaren de data beschikbaar waren.

Figuur 3.1
De in het empirisch model gebruikte kenmerken per set, op basis van het sociaalecologisch model uit hoofdstuk 2

persoonlijke kenmerken	interpersoonlijke kenmerken	sociale en fysieke omgeving	regionaal of nationaal beleid
sociaaleconomische kenmerken			
– geslacht	– vader sportdeelname	– aantal sportaccommodaties per 10.000 inwoners	– aantal fte buurtsportcoaches per 10.000 inwoners
– leeftijd	– moeder sportdeelname	– beweegvriendelijke omgeving	– Jeugdfonds Sport & Cultuur[a]
– opleidingsniveau[b]	– partner sportdeelname[b]	– totaalmaat leefbaarheid omgeving	– Nationale Sportweek
– huishoudensinkomen	– opleidingsniveau vader[a]		– Sportimpuls
– aanwezigheid jonge kinderen[b]	– opleidingsniveau moeder[a]		– aanvraag JOGG[a]
– maatschappelijke positie[b]			– aandeel uitgaven gemeenten aan sport
– gezondheid			

Figuur 3.1
(Vervolg)

persoonlijke kenmerken	interpersoonlijke kenmerken	sociale en fysieke omgeving	regionaal of nationaal beleid
psychologische kenmerken			
– motieven[c]			

a Alleen in het model voor jongeren.
b Alleen in het model voor volwassenen.
c Alleen beschikbaar voor de VTO-meting uit 2016 en voor respondenten vanaf 12 jaar.

In de volgende paragrafen gaan we in op de bivariate relatie tussen de kenmerken van het model en het sportgedrag. We beschrijven daarvoor eerst in paragraaf 3.1 het basisbestand van de VTO, dan volgt in paragraaf 3.2 hoe sportgedrag is gedefinieerd en gemeten (de uitkomstvariabelen). Vervolgens wordt in de volgende paragrafen per groep kenmerken (individueel, interpersoonlijk, omgeving en regionaal of nationaal beleid) weergegeven wat de bivariate relatie is van de losse kenmerken met het gemeten sportgedrag. Dat geeft een beeld van de kenmerken van sporters en hoe die verschillen van niet-sporters.

3.1 Databestand

De Vrijetijdsomnibus (VTO) van het SCP en het CBS vormt de kern waarop we het empirisch model ontwikkelen (Banning et al. 2013; Knops et al. 2017; Roels en Knops 2015). De VTO is beschikbaar voor drie meetjaren: 2012, 2014 en 2016. De VTO-data zijn per jaar gewogen op basis van sociaal-demografische kenmerken (geslacht, leeftijd, herkomst, huishoudensinkomen, burgerlijke staat, stedelijkheid, provincie en landsdeel). Gewogen is de VTO een representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder voor het jaar waarin gemeten is (Coumans 2017).[1] Tussen de VTO-meetjaren is weinig variatie te zien in de steekproefgewichten, wat aangeeft dat het dezelfde populatie betreft in de verschillende jaren. Ook is er tussen de VTO-meetjaren weinig variatie te zien in de sociaal-demografische kenmerken van respondenten en hun sportdeelname (zie Bijlage 3, tabel B3.1 tot en met B3.4). Bovendien zijn sociaal-demografische ontwikkelingen in de bevolking traag en nauwelijks te zien over een periode van zes jaar. Het is daardoor mogelijk om de verschillende metingen van de VTO te combineren en deze als één cohort te beschouwen.[2] Dit biedt ons de mogelijkheid tot meer en specifiekere analyses, vanwege het grotere aantal waarnemingen.

3.2 De uitkomstvariabelen

Bij het modeleren van het sportgedrag voor volwassen en jongeren worden twee uitkomstvariabelen gehanteerd: sportdeelname en het verband waarin men sport (zie hoofdstuk 1). Beide uitkomstmaten zijn afkomstig uit het kernbestand van de VTO.

Sportdeelname

Sportdeelname is bepaald aan de hand van de volgende vraag in de VTO: 'Hoe vaak hebt u in de afgelopen twaalf maanden in totaal gesport? Denk hierbij aan sporten als voetbal, tennis, fitness, toerfietsen of schaken, ook als u dit tijdens de vakantie hebt gedaan. Voor jongeren tot 19 jaar gaat het niet om sporten tijdens gymles op school.'
Vervolgens zijn volwassenen op basis van het aantal keren dat ze per jaar sporten ingedeeld in frequent (40 keer of vaker per jaar), incidenteel (12-39 keer per jaar) of niet-sporter (niet, of minder dan 12 keer per jaar; zie ook Van Bottenburg en Smit 2000; Tiessen-Raaphorst 2010). De laatste categorie (de 'niet-sporters') correspondeert met de RSO-norm, die stelt dat iemand aan sport doet wanneer hij of zij dit gedurende de afgelopen twaalf maanden minstens twaalf keer heeft gedaan (Van Bottenburg en Smit 2000).[3]
Bij jongeren zijn vanwege het aantal waarnemingen niet-sporters en incidentele sporters samengenomen en onderscheiden we dus twee categorieën, namelijk frequent (≥ 40 keer) en niet/incidenteel (< 40 keer).
Tabel 3.1 geeft voor jongeren een overzicht van hun sportdeelname en tabel 3.2 voor volwassenen (zie ook de tabellen B3.3 en B3.4, voor sportdeelname volgens de RSO-norm). Van de jongeren sport ruim driekwart frequent, een op de vijf sport incidenteel of niet (tabel 3.1). Ruim de helft van de volwassen Nederlanders sport 40 keer per jaar of vaker en wordt daarmee gedefinieerd als een frequent sporter. Een op de tien respondenten sport incidenteel en bijna een derde sport niet (tabel 3.2). Er sporten naar verhouding dus meer jongeren dan volwassenen.

Tabel 3.1
Sportdeelname door jongeren, 2012-2016, n = 1830 (in procenten)

	jongeren
niet-/incidenteel sporter (< 40 keer per jaar)	22
frequent sporter (≥ 40 keer per jaar)	78

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16)

Tabel 3.2
Sportdeelname door volwassenen, 2012-2016, n = 7431 (in procenten)

	volwassenen
niet-sporter (< 12 keer per jaar)	32
incidenteel sporter (12-39 keer per jaar)	12
frequent sporter (≥ 40 keer per jaar)	56

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16)

Sportverband

Voor de frequente sporters hebben we het sportverband in beeld gebracht. Respondenten is gevraagd voor hun meest beoefende sport aan te geven in welk verband zij het meest actief zijn.[4] We onderscheiden voor volwassenen de volgende typen sportverband:

- alleen: individueel en ongeorganiseerd sporten;
- informeel: in groepsverband georganiseerd door het individu zelf, familie of vrienden;
- vereniging: lid van een sportvereniging;
- commercieel: als abonnee, lid of cursist bij een commerciële sportaanbieder, zoals een fitnesscentrum;
- overig: in het kader van bedrijfssport, via het sociaal-cultureel werk, sportbuurtwerk of welzijnswerk, of via een zorginstelling of revalidatiecentrum.

Bij jongeren is alleen sporten en informeel sporten samengenomen, net als commercieel en overig, omdat het aantal waarnemingen van jongeren te klein is om ze te onderscheiden. We onderscheiden voor jongeren dus de volgende typen sportverband:

- informeel: individueel en ongeorganiseerd sporten of in groepsverband georganiseerd door het individu zelf, familie of vrienden;
- vereniging: lid van een sportvereniging;
- commercieel: als abonnee, lid of cursist bij een commerciële sportaanbieder, zoals een fitnesscentrum of sporter in het kader van bedrijfssport, via het sociaal-cultureel werk, sportbuurtwerk of welzijnswerk, of via een zorginstelling of revalidatiecentrum.

Overeenkomstig met eerdere bevindingen (zie hoofdstuk 2) verschilt het sportverband sterk tussen volwassen en jongere frequente sporters: de helft van de jongeren sport in verenigingsverband, terwijl volwassenen vooral alleen (20%) of in verenigingsverband (14%) actief zijn. Ongeveer evenveel volwassen Nederlanders sporten in commercieel of informeel georganiseerd verband (een op de tien). De groep die op andere manieren aan sport deelneemt is klein (2% tot 4%).

Figuur 3.2

Sportverband van jongeren, 2012-2016, n = 1830 (in procenten)

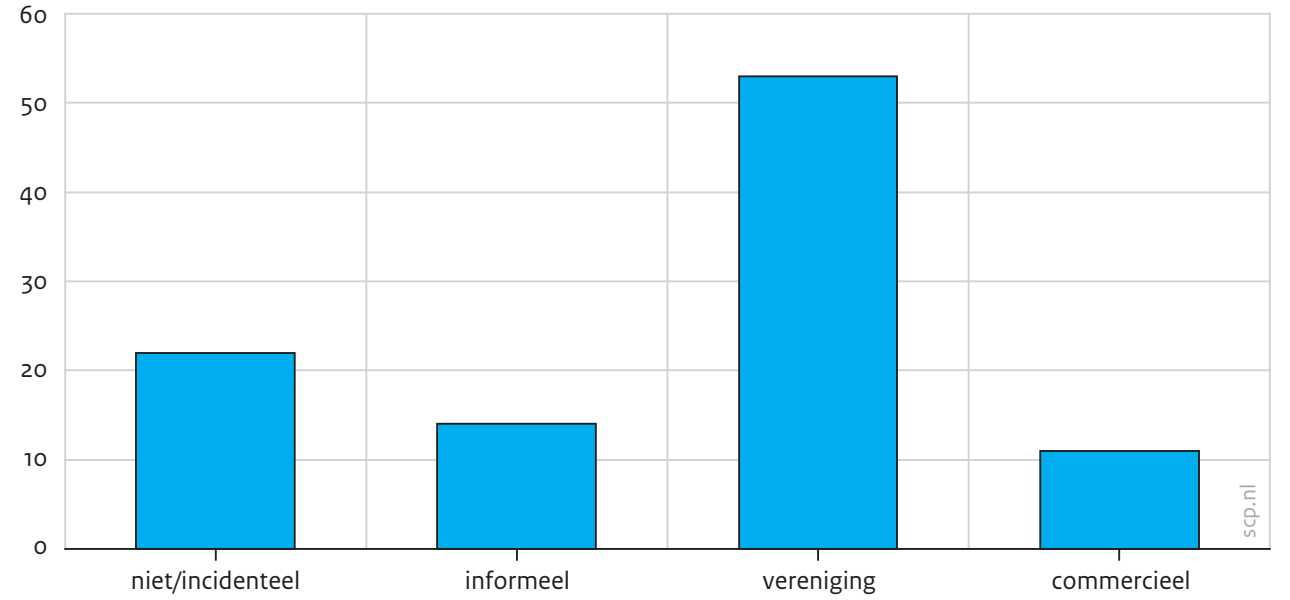

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16)

Figuur 3.3

Sportverband van volwassenen, 2012-2016, n = 7431 (in procenten)

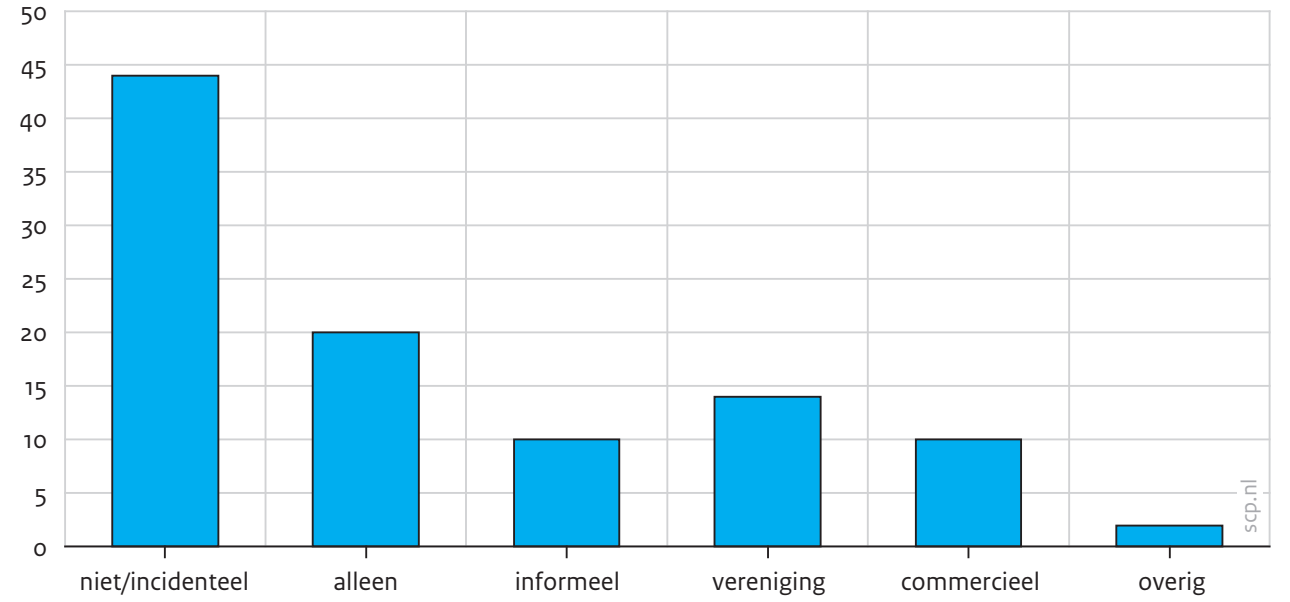

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16)

3.3 De intra- en interpersoonlijke gegevens

Intrapersoonlijke kenmerken of persoonskenmerken zijn kenmerken die onlosmakelijk verbonden zijn aan de persoon. Hieronder vallen naast de sociaaleconomische kenmerken van de persoon ook de psychologische en de biologische kenmerken (zie hoofdstuk 2). Interpersoonlijke kenmerken omvatten het formele en informele netwerk rondom personen, zoals familie, vrienden kennissen en collega's. Het betreft dus de directe sociale omgeving van de respondent. Veel van de in hoofdstuk 2 genoemde relevante intra- en interpersoonlijke kenmerken in relatie tot sportdeelname zijn bevraagd in de Vrijetijdsomnibus (VTO). In deze paragraaf vergelijken we de intra- en interpersoonlijke kenmerken tussen sporters en niet-sporters als eerste verkenning van de verschillen tussen deze twee groepen.

Sociaaleconomische kenmerken

In tabel 3.3 presenteren we de sociaaleconomische kenmerken voor de groep sporters en de groep niet-sporters, uitgesplitst naar volwassenen en jongeren. De percentages worden daarbij berekend per groep (niet-sporters, incidentele sporters en frequente sporters) en tellen binnen de groep steeds op tot 100% (verticale percentages).
Bij de volwassen niet-sporters is het aandeel vrouwen hoger dan onder de incidenteel en frequente sporters. Eenzelfde verschil zien we bij de jongeren tussen de niet- en frequente sporters. Behalve een verdeling naar jongeren en volwassenen, maken we een verdergaand onderscheid naar leeftijdsgroepen. We maken onderscheid naar basisschoolleerlingen en middelbare scholieren bij de jongeren. Bij de volwassenen verdelen we de groep in vier categorieën, waardoor meer inzicht ontstaat in het effect van leeftijd op het sportgedrag. Met het toenemen van de leeftijd sporten minder volwassenen incidenteel of frequent. Het aandeel ouderen onder de niet-sporters is groter dan onder de incidenteel en frequente sporters. Zo ook is het aandeel 12-19-jarigen onder de niet-sportende jongeren groter dan onder de sportende jongeren.

Tabel 3.3

Sociaaleconomische kenmerken, naar sportdeelname voor volwassenen en jongeren, 2012-2016 (in procenten: verticale percentages)

	volwassenen (n = 7.431)			jongeren (n = 1.830)	
	niet-sporter	incidentele sporter	frequente sporter	niet/incidentele sporter	frequente sporter
geslacht					
vrouw	54	**49**	**49**	55	**47**
man	46	**51**	**51**	45	**53**
leeftijd[a]					
6-11 (ref jongeren)				29	**45**
12-19				71	**55**
20-34	14	32	28		
35-49	24	31	28		
50-64	29	26	26		
65-plus	33	12	18		
opleidingsniveau[b]					
geen of lager	45	24	21		
middel	30	32	32		
hoger	18	35	38		
overig	7	10	9		
gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen (euro's)	23.398	**26.501**	**28.370**	20.764	**24.277**
levensfase					
alleen	27	**19**	**21**		
stel zonder kinderen < 18 jaar	38	**33**	**36**		
ouder(s) met kinderen ≤ 6 jaar (ref)	11	**18**	**12**		
ouder(s) met kinderen tussen de 7 en 17	12	**15**	**14**		
overig, waaronder inwonend kind	12	**16**	**16**		
maatschappelijke positie					
niet werkend	49	**33**	**36**		
arbeidsongeschikt	7	**4**	**2**		
werkt	41	**60**	**59**		
missende waarden	3	**3**	**2**		
gezondheid volwassenen[c]					
(zeer) slecht	13	6	3		
niet goed/niet slecht	26	17	14		
goed	52	65	60		
zeer goed	9	12	23		

Tabel 3.3
(Vervolg)

	volwassenen (n = 7.431)			jongeren (n = 1.830)	
	niet-sporter	incidentele sporter	frequente sporter	niet/incidentele sporter	frequente sporter
gezondheid jongeren					
(zeer) slecht- goed (ref)				72	**52**
zeer goed				28	**48**

Vet weergegeven cijfers geven een significant verschil aan tussen sporters en niet-sporters ($p < 0,05$), getoetst met logistische regressie of t-toets.

a Hoe hoger de leeftijd, hoe vaker volwassenen incidenteel of frequent sporten (getoetst met ordinale regressie).

b De indeling naar opleidingsniveau is als volgt: geen of lager = lager beroepsonderwijs (lbo, vbo, vso), vmbo, mavo, ulo, mulo, geen opleiding voltooid; middelbaar = havo, mms, vwo, gymnasium, atheneum, hbs, middelbaar beroepsonderwijs (mbo, bol, bbl); hoger = hbo, wetenschappelijk onderwijs; overig/onbekend = andere opleiding, weigering tot antwoorden, weet niet.
Hoe hoger de opleiding, hoe groter het aandeel volwassenen dat sport (getoetst met ordinale regressie).

c Subjectieve gezondheid is gebaseerd op de vraag: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid?'
Hoe slechter de gezondheid, hoe kleiner het aandeel volwassenen dat sport (getoetst met ordinale regressie).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16)

Ook bij opleiding, inkomen, levensfase en maatschappelijke positie zien we verschillen. Het aandeel middelbaar en hoogopgeleide volwassen respondenten onder de incidenteel en frequente sporters is groter dan onder de niet-sporters. Jongeren die sporten komen uit gezinnen met een gemiddeld hoger huishoudensinkomen dan jongeren die niet sporten. Omdat jongeren hun opleiding nog niet hebben afgerond, gebruiken we het opleidingsniveau voor hen niet als kenmerk. Het aandeel alleenstaanden onder de volwassen niet-sporters is groter dan onder de volwassen sporters, en het aandeel ouder(s) met kinderen jonger dan 6 jaar is onder de incidenteel sporters het grootst. Ook het aandeel niet-werkenden (vaak gepensioneerden) is onder de volwassen niet-sporters groter dan onder de sporters. Bij jongeren is levensfase en maatschappelijke positie niet relevant. Bij zowel de volwassenen als de jongeren zien we dat het aandeel mensen met een slechte gezondheid groter is onder de niet-sporters dan onder de sporters. Wel is het zo dat bijna alle jongeren aangeven (zeer) goed gezond te zijn.

Motieven voor sport

Een ander soort persoonlijke kenmerken die naast de sociaaleconomische kenmerken van belang zijn voor sportgedrag zijn de psychologische kenmerken, zoals motivatie. In hoofdstuk 2 zagen we dat motivatie (intrinsiek of extrinsiek) gerelateerd kan worden aan sportgedrag.

Voor de ontwikkeling van het empirisch model over sportgedrag zijn in 2016 vragen aan de VTO toegevoegd over de motieven en belemmeringen om wel of niet aan sport te doen. In de VTO is motivatie gemeten door te vragen naar de redenen waarom mensen sporten. De vraagstelling voor mensen die bewegen of sporten luidt: 'Mensen sporten of bewegen om verschillende redenen. Er volgt nu een aantal redenen. Kunt u per reden aangeven hoe belangrijk of onbelangrijk deze voor u is om te sporten of te bewegen in de vrije tijd?' Mensen die niet sporten of bewegen, kregen de vraag: 'Als u (vaker) zou sporten of bewegen in de vrije tijd, kunt u dan per reden aangeven hoe belangrijk of onbelangrijk deze voor u zou zijn om te sporten of bewegen in de vrije tijd?'

Tabel 3.4 geeft de frequentie weer waarin een motief om te (gaan) sporten belangrijk gevonden wordt door volwassen en jonge sporters en niet-sporters van 12 jaar en ouder.[5] We hebben de verschillende redenen in vier categorieën geordend: gezondheid, competitie, plezier en sociaal (vgl. Bourdeaudhuij et al. 2005, en zie hoofdstuk 2).

Voor alle motieven, behalve voor het motief 'sporten op aanraden van de arts/fysiotherapeut', geldt dat het aandeel respondenten dat een bepaald motief als een belangrijke reden om te (gaan) sporten noemt groter is onder de sporters dan onder de niet-sporters, en in een aantal gevallen ook groter onder de frequente sporters dan onder de incidentele sporters. Als we naar de vier motivatiecategorieën kijken, dan valt op dat de meeste volwassen respondenten gezondheidsmotieven (zoals het behouden of verkrijgen van een goede gezondheid, een gezond gewicht of goede conditie) een belangrijk motief noemen om te (gaan) sporten. Met het toenemen van de sportfrequentie wordt het aandeel respondenten dat dit noemt ook groter. Sporten op aanraden van de arts is voor de meeste respondenten geen belangrijk motief om te (gaan) sporten en naarmate de sportfrequentie hoger wordt, vindt een groter percentage dit onbelangrijk. Deze uitkomst is gerelateerd aan de gezondheid van de respondent (zie ook paragraaf 5.1).

Wat betreft competitie wordt de eigen prestatie verbeteren vaak als belangrijke reden genoemd en onder frequente sporters vaker dan onder incidentele en niet-sporters. Hoewel het spelen van competitie voor de meeste respondenten geen belangrijke motivator is om te gaan sporten, hechten vooral jonge sporters er iets meer waarde aan dan jonge niet-sporters.

Onder de motivatiecategorie plezier worden vooral het buiten actief zijn en leuke activiteiten doen als belangrijke redenen genoemd om te (gaan) sporten, vooral onder frequente sporters. Frequente sporters verschillen vooral van incidentele en niet-sporters in het motief dat ze graag actief buiten zijn, terwijl de frequente en incidentele sporters samen vooral verschillen van niet-sporters in het motief leuke activiteiten doen.

Als sociale reden wordt gezelligheid vooral door frequente en incidentele sporters genoemd.

De motivaties die jongeren als belangrijke reden om te (gaan) sporten noemen, laten veel overeenkomsten zien met die van volwassenen, net als de verschillen in motivatie tussen de jonge niet-sporters en sporters.

Tabel 3.4

Reden om te (gaan) sporten voor volwassenen en jongeren, 2016 (in procenten: verticale percentages)

	volwassenen (n = 2496)			jongeren (12-19 jaar) (n = 349)	
redenen om te (gaan) sporten	niet sporter	incidenteel sporter	frequent sporter	niet sporter	sporter
gezondheid					
aangeraden door arts/fysiotherapeut					
(zeer) belangrijk	39	**31**	**27**	32	**25**
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	61	69	73	68	75
behouden of bereiken gezond gewicht					
(zeer) belangrijk	58	73	**77**	68	**72**
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	42	27	23	32	28
behouden of verbeteren gezondheid					
(zeer) belangrijk	72	84	**92**	78	**82**
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	28	16	8	22	18
verkrijgen betere conditie					
(zeer) belangrijk	66	**81**	**90**	77	**85**
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	34	19	10	23	15
competitie					
eigen prestatie verbeteren					
(zeer) belangrijk	29	**46**	**56**	57	78
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	71	54	44	43	22
wedstrijden spelen/competitie					
(zeer) belangrijk	11	15	**17**	31	**63**
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	89	85	83	69	37
plezier					
iets nieuws willen leren					
(zeer) belangrijk	20	21	**27**	40	55
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	80	79	73	60	45
graag actief buiten zijn					
(zeer) belangrijk	52	56	**70**	46	67
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	48	44	30	54	33
leuke activiteit doen					
(zeer) belangrijk	54	**73**	**81**	73	85
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	46	27	19	27	15

Tabel 3.4
(Vervolg)

	volwassenen (n = 2496)			jongeren (12-19 jaar) (n = 349)	
redenen om te (gaan) sporten	niet sporter	incidenteel sporter	frequent sporter	niet sporter	sporter
sociaal					
omdat het gezellig is					
(zeer) belangrijk	50	**65**	**70**	72	85
niet belangrijk – (zeer) onbelangrijk (ref)	50	35	30	28	15

Vet weergegeven cijfers geven een significant verschil aan tussen sporters en niet-sporters ($p < 0{,}05$). Getoetst met logistische regressie of t-toets.

Bron: SCP/CBS (VTO'16)

Concluderend zien we dat er aanzienlijke verschillen zijn in de persoonlijke kenmerken tussen niet-sporters en sporters. Het aandeel vrouwen, laagopgeleiden, mensen met een laag inkomen dan wel slechte gezondheid, alleenstaanden en niet-werkenden onder de niet-sporters groter is dan onder de sporters. Ook zijn volwassen niet-sporters vaker ouder dan volwassen sporters en hebben jonge niet-sporters vaker de middelbare schoolleeftijd dan jonge sporters. Wat betreft motieven geldt dat de niet-sporters een motief om te (gaan) sporten vaker onbelangrijk vinden dan frequente sporters Dit gaat op voor alle motieven, behalve voor het motief 'sporten op aanraden van de arts/fysiotherapeut'. Incidentele sporters vinden vooral de competitiemotieven vaker onbelangrijk dan de frequente sporters en tevens vinden ze het actief buiten zijn minder belangrijk dan frequente sporters.

Interpersoonlijke kenmerken

Interpersoonlijke kenmerken geven een beeld van de sociale steun en de normen en waarden in de persoonlijke netwerken die verband hebben met sportdeelname. Enerzijds betreft dat de dagelijkse steun die gegeven wordt, anderzijds gaat het om socialisatie van gedrag. Dit kan door eigen sportgedrag, of door opleidingsniveau, wat vaak gebruikt wordt als een maat voor socialisatie (zie hoofdstuk 2). De VTO bevat zowel gegevens over het sportgedrag van vader, moeder en een eventuele partner, als ook het opleidingsniveau van de vader en de moeder (tabel 3.5). Voor volwassenen gebruiken we het sportgedrag van de vader, moeder en een eventuele partner als interpersoonlijke kenmerken, voor jongeren het sportgedrag en het opleidingsniveau van de vader en moeder.[6]

Tabel 3.5
Interpersoonlijke kenmerken, naar sportdeelname, 2012-2016 (in procenten)

	volwassenen (n = 7431)			jongeren (n = 1830)	
kenmerken	niet sporten	incidenteel sporter	frequent sporten	niet sporten	wel sporten
sportdeelname vader[a]					
vaak of soms	28	**46**	**48**	43	62
niet (ref)	53	**39**	**39**	44	27
missende waarden	19	16	13	13	11
sportdeelname moeder[a]					
vaak of soms	19	**37**	**40**	41	66
niet (ref)	64	**47**	**49**	52	29
missende waarden	16	16	11	7	5
sportdeelname eventuele partner[b]					
vaak (meer dan 1× per week)	20	34	35		
soms (tussen de 1× per maand en 1× per jaar)	9	23	13		
nooit (ref)	32	14	11		
missende waarden	39	34	35		
opleiding vader[c]					
geen of lager (ref)				32	21
middel				28	32
hoger				17	33
overig/onbekend				22	14
opleiding moeder					
geen of lager (ref)				34	18
middel				33	38
hoger				16	34
overig/onbekend				16	9

Vet weergegeven cijfers geven een significant verschil aan tussen sporters en niet-sporters ($p < 0,05$). Getoetst met logistische regressie of t-toets.

a De indeling naar sportgedrag van de vader/moeder is voor personen vanaf 19 jaar oud gebaseerd op de vraag: 'Hoe vaak beoefende uw vader/moeder een sport toen u jonger was dan 18 jaar?' Voor respondenten van 12-18 jaar: 'Hoe vaak beoefent uw vader/moeder een sport?'

b De vraag over sportgedrag van de partner is alleen gevraagd aan personen die 20 jaar of ouder zijn. Hoe vaker de partner sport, hoe groter het aandeel volwassenen dat incidenteel of frequent sport. Het aandeel sportende partners is groter bij incidentele en frequente sporters dan bij niet-sporters, en ook groter bij de frequente sporters dan bij de incidentele sporters.

c Hoe hoger de opleiding van de vader/moeder, hoe groter het aandeel jongeren dat sport (getoetst met ordinale regressie).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16)

Volwassen en jeugdige respondenten die (incidenteel of frequent) sporten, hebben vaker een vader en/of een moeder die ook sport(te). Als het gaat om de partner bij de volwasse-

nen, dan vinden we net als in eerder onderzoek (zie § 2.3) dat zijn of haar sportleven van belang is: volwassen incidentele of frequente sporters hebben vaker een partner die ook aan sport doet. De verschillen tussen frequente sporters en niet-sporters zijn voor alle hier gepresenteerde kenmerken groter dan die tussen frequente sporters en incidentele sporters.
Bij jongeren zien we dat het aandeel dat een vader en/of moeder met een hoog opleidingsniveau heeft groter is onder de sportende dan onder de niet-sportende jongeren.

3.4 De gegevens over de sociale en fysieke omgeving

Het derde blok van kenmerken die gerelateerd kunnen zijn aan sportgedrag bestaat uit de sociale en fysieke omgeving, zoals veiligheid, aanwezigheid van accommodaties of openbare ruimte om te bewegen (zie hoofdstuk 2). Gegevens over de omgeving zijn afkomstig uit externe databestanden. Doordat van iedere respondent in de VTO de postcode en de gemeente waar hij of zij woont bekend is, kan op dat niveau informatie over de omgeving worden gekoppeld aan de respondenten.[7]
Als basis voor informatie over de sociale omgeving is de Leefbaarometer gebruikt (www.leefbaarometer.nl; zie ook Leidelmeijer et al. 2015; 2017). Dit bestand geeft weer hoe het is gesteld met de leefbaarheid in buurten en wijken op basis van de beoordeling van voorwaarden en behoeften van mensen over die leefomgeving. De leefbaarheid wordt elke twee jaar op postcodeniveau gemeten en onderscheidt vijf subdimensies: fysieke omgeving, voorzieningen, woningvoorraad, bewoners[8] en veiligheid. Op basis van 100 kenmerken van de woonomgeving (grotendeels objectieve indicatoren) wordt een inschatting gegeven van de leefbaarheidssituatie en -ontwikkeling. In dit onderzoek maken we gebruik van de door Leidelmeijer et al. (2015) geconstrueerde totaalmaat van de leefbaarheid. De inschatting van de leefbaarheid van een postcodegebied wordt afgezet tegen de gemiddelde leefbaarheid in Nederland. Dit gemiddelde is op nul gezet en wordt omschreven als 'ruim voldoende, op de grens van goed'. Afwijkingen tot plus of min 0,133 van dat gemiddelde worden ook nog beoordeeld als ruim voldoende tot goede leefbaarheid (Leidelmeijer et al. 2015). Hoe hoger het cijfer, hoe leefbaarder een wijk ingeschat wordt. Dit bestand bevat informatie over de leefbaarheid in 2012, 2014 en 2016 en is op postcodeniveau gekoppeld aan de respondenten in de VTO voor dezelfde jaren.
Voor de fysieke omgeving maken we in dit onderzoek gebruik van de Kernindicator Sportaccommodaties, die uitgaat van een gewogen gemiddelde voor de aanwezigheid van sportaccommodaties per 10.000 inwoners voor het jaar 2015. De basis voor deze dichtheidsmaat zijn de sportaccommodaties die staan geregistreerd in het Databestand Sport Aanbod (DSA, Van der Poel et al. 2016). Het DSA volgt de ontwikkelingen op het gebied van sportaccommodaties in Nederland en bevat onder andere adresgegevens van alle sportaccommodaties, het type sportaccommodatie en het onderscheid in indoor- en/of outdooraccommodatie. Dit wordt waar mogelijk aangevuld met het aantal velden, het type sportvloer, de exploitatievorm, gebruikers (verenigingen), enzovoort. De Kernindicator Sportaccommodaties is op gemeenteniveau gekoppeld aan de respondenten in de VTO

voor de jaren 2012, 2014 en 2016.[9] In 2015 kwam deze kernindicator voor heel Nederland uit op 21,6 (www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/sportaccommodaties).
De Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) is het derde externe bestand over de omgeving en bevat ook informatie over de fysieke omgeving. De veronderstelling is dat een beweegvriendelijke woonomgeving niet alleen het beweeggedrag, maar ook het sportgedrag positief zal beïnvloeden (Van der Poel et al. 2016). Het is een bestand in ontwikkeling en vooralsnog hanteren de beheerders een beschrijvende werkwijze waarbij min of meer objectief vaststelbare fysieke kenmerken van de omgeving bepalen hoe beweegvriendelijk de omgeving is. De KBO bevat zes elementen,[10] die zelf weer uit meerdere categorieën kunnen bestaan: de dichtheid van (publieke) sportaccommodaties; het aantal (informele) sport- en speelplekken; sport-, speel- en beweegruimte; routes/paden; buitengebied en als laatste de nabijheid van voorzieningen. Gegevens over deze elementen zijn verzameld vanuit verschillende databronnen. Per element wordt een score berekend op een vijfpuntsschaal. De uiteindelijke score van de KBO is het gemiddelde van de zes elementen. Hoe hoger de score, hoe beweegvriendelijker de omgeving. De beweegvriendelijkheid van de omgeving voor heel Nederland heeft de waarde 2,56 (op een vijfpuntsschaal) en varieert op gemeenteniveau van 1,35 tot 4,04 (Van der Poel et al. 2016). Ook op onderliggende elementen scoren gemeenten heel divers op de verschillende onderdelen. Wij maken gebruik van de totaalmaat waarin het gemiddelde van de zes elementen is meegenomen. Deze informatie uit 2015 is op gemeenteniveau gekoppeld aan de respondenten in de VTO voor de jaren 2012, 2014 en 2016.[11]

Tabel 3.6
Omgevingskenmerken, naar sportgedrag, 2012-2016 (in afwijkingen tot het gemiddelde, aantallen en gemiddeldes)

	volwassenen (n = 7431)			jongeren (n = 1830)	
kenmerken	niet sporters	incidenteel sporters	frequent sporters	niet sporters	sporters
sociale omgeving					
leefbaarheid totaal (afwijking t.o.v. het gemiddelde (= 0))	–0,018	**0,001**	**0,018**	–0,038	**0,12**
fysieke omgeving					
sportaccommodaties per 10.000 inwoners (2015) (aantal)	20	20	20	20	20
beweegvriendelijke omgeving (2015) (gemiddelde)	2,4	2,4	2,3	2,4	2,4

Vet weergegeven cijfers geven een significant verschil aan ten opzichte van de referentiecategorie ($p < 0,05$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16), BZK (Leefbaarometer '12,'14, '16), Mulier Instituut (DSA'15, KBO'15)

In tabel 3.6 geven we de bivariate relatie tussen de sportdeelname (niet, incidenteel, frequent) en de kenmerken van de sociale en fysieke omgeving weer. Gemiddeld wonen vol-

wassen niet-sporters in een wijk met een slechtere leefbaarheidsscore en frequente sporters juist in een wijk die hoger scoort dan gemiddeld. Deze verschillen zijn echter marginaal: allen wonen in een wijk van ruim voldoende leefbaarheid (vgl. Leidelmeijer et al. 2017). Bij de jongeren zien we een groter verschil in afwijking van het gemiddelde voor niet-sporters en sporters. Niet-sportende jongeren wonen in een wijk waar de leefbaarheid als ruim voldoende wordt beoordeeld. De sportende jongeren wonen vaak in een wijk waar de leefbaarheid als goed wordt beoordeeld, of minimaal tegen de grens van goed in de klasse ruim voldoende. Met betrekking tot de gegevens over de fysieke omgeving vinden we geen verschillen tussen sporters en niet-sporters. Zowel sportende als niet-sportende volwassenen en jongeren wonen gemiddeld genomen in gemeenten waar twintig sportaccommodaties zijn per 10.000 inwoners en waar de beweegvriendelijkheid van de omgeving dicht bij het gemiddelde in Nederland ligt.

3.5 De gegevens over sportbeleid

Het laatste blok kenmerken dat volgens het theoretisch model van belang is voor sportgedrag is het blok met regionaal en nationaal sportbeleid (zie hoofdstuk 2). Net als de kenmerken van de sociale en fysieke omgeving zijn ook deze kenmerken door middel van externe databases toegevoegd. Gemeentekenmerken zijn op gemeenteniveau gekoppeld aan de respondenten in de VTO die in de desbetreffende gemeente wonen.

Databestanden die op zowel jongeren als volwassenen gericht zijn

De Nationale Sportweek, aanvragen in het kader van de Sportimpuls, de inzet van buurtsportcoaches (zie voor een overzicht van deze drie kenmerken op gemeenteniveau https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/beleid-gemeente-wijk-en-buurt) en de sportuitgaven zijn gericht op zowel jongeren als volwassenen. De Nationale Sportweek is een landelijk evenement georganiseerd door NOC*NSF met als doel meer mensen kennis te laten maken met een sport die bij hen past en hen vervolgens de weg naar de sportvereniging te laten vinden. In die week zetten honderden verschillende sportaanbieders de deuren open en organiseren ze activiteiten, zodat geïnteresseerden (jong en oud) kennis kunnen maken met (nieuwe) sporten. Geïnventariseerd is welke gemeenten hieraan deelnemen. Wij maken gebruik van het gegeven of de gemeente van een respondent meedoet aan de Nationale Sportweek in de jaren 2012, 2014 en 2016.
De Sportimpuls is een subsidieregeling die lokale sport- en beweegaanbieders financieel ondersteunt bij de opzet van activiteiten om meer mensen langdurig te laten sporten en bewegen, vaak gericht op mensen die niet of nauwelijks sporten en bewegen of die overwegen om te stoppen. Deze sportimpulsen kunnen gericht zijn op verschillende groepen in de bevolking, van jong tot oud, met of zonder beperking of aandoening. Coördinatie vindt plaats door ZonMw. Voor het empirisch model nemen wij per gemeente mee of er in 2012, 2014 en 2016 Sportimpuls-projecten gestart zijn.
Buurtsportcoaches organiseren sport- en beweegaanbod in de buurt en maken een verbinding tussen sport- en beweegaanbieders en andere sectoren zoals zorg, welzijn, jeugdzorg

en kinderopvang en onderwijs. Het Gemeentefonds dient als bron van informatie voor onze gegevens. Wij gebruiken het aantal fte's aan buurtsportcoaches per 10.000 inwoners in 2012, 2014 en 2016 dat in een gemeente werkzaam is.
Voor informatie over de gemeentelijke uitgaven aan sport maken we gebruik van de IV3-data (informatie voor derden van decentrale overheden) van het CBS, die door het Mulier Instituut bewerkt en geanalyseerd is (Van den Dool en Hoekman 2017). Daarbij wordt vooral gekeken naar de posten 'Sport' en 'Groene sportvelden en terreinen', waar gemeenten het merendeel van de sportuitgaven op boeken. Wij gebruiken het aandeel uitgaven aan sport ten opzichte van de totale gemeentelijke uitgaven (in procenten) in 2012, 2014 en 2016.

Databestanden gericht op jongeren

In gemeenten wordt op verschillende manieren specifiek op de jeugd ingezet met beleidsmaatregelen (zie ook https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/beleid-gemeente-wijk-en-buurt). Wij hebben informatie opgenomen over het Jeugdfonds Sport & Cultuur (voorheen Jeugdsportfonds genoemd) en deelname aan het programma JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht). Het Jeugdfonds Sport & Cultuur betaalt de contributie en/of de sportattributen voor kinderen uit gezinnen die van een uitkering leven, in de schuldsanering zitten of een inkomen hebben onder het sociaal minimum. In het model nemen wij het gemiddeld aantal aanvragen mee die het Jeugdfonds Sport & Cultuur heeft geregistreerd in 2012, 2014 en 2016 in een gemeente, gestandaardiseerd per 1000 inwoners.
De JOGG-aanpak richt zich op wijken waar het aandeel jongeren (0-19 jaar) met overgewicht het hoogst is. Onder de paraplu van de gemeente werken publieke en private partijen samen, zoals scholen, sportclubs, huisartsen, buurtsupers en woningbouwverenigingen. Die samenwerking leidt tot betere sport-, beweeg- en speelfaciliteiten en tot meer aandacht voor voeding en beweging. In het model nemen we mee of een gemeente deelnemer was in de JOGG-aanpak in de jaren 2012, 2014 en 2016.

In tabel 3.7 staan de gemiddelde waarden van de kenmerken van het sportbeleid in de gemeente waarin de respondent uit de VTO woont, uitgesplitst naar sportgedrag van de volwassenen en jongeren. Doordat alleen de gegevens meegenomen worden die gekoppeld kunnen worden aan respondenten die in de VTO aanwezig zijn, kan het zijn dat de gevonden gegevens afwijken van eerder gepubliceerde resultaten (vgl. Van der Poel et al. 2016). In de tabel is te zien dat er weinig verschillen zijn in de kenmerken van het gemeentelijk sportbeleid tussen sporters en niet-sporters: alleen het aandeel gemeentelijke sportuitgaven en het al dan niet deelnemen aan JOGG laten significante verschillen zien voor jonge sporters en niet-sporters.

Tabel 3.7

Gemeentelijke kenmerken, naar sportgedrag, 2012-2016 (in procenten, tenzij anders aangegeven)

	volwassenen (n = 7431)			jongeren (n = 1830)	
kenmerken	niet sporten	incidenteel sporten	frequent sporten	niet sporten	wel sporten
fte's buurtsportcoaches per 10.000 inwoners	1,6	**1,5**[a]	1,6	1,6	1,6
Nationale Sportweek					
niet	39	39	38	37	39
wel	61	61	62	62	61
sportimpuls					
niet	66	66	67	66	69
wel	34	34	33	34	31
aandeel sportuitgaven	2,13	2,09	2,12	2,05	**2,14**
gemiddeld aantal aanvragen Jeugdfonds Sport & Cultuur per 1000 inwoners				14,1	14,1
JOGG-gemeente					
niet				56	**63**
wel				44	37

Vet weergegeven cijfers geven een significant verschil aan tussen sporters en niet-sporters ($p < 0,05$). Getoetst met logistische regressie of t-toets.

a Er is een significant verschil tussen de incidentele sporters en de frequente sporters ($p < 0,05$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16), CBS (IV3'12-'16), aangekoppelde databestanden op basis van https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/beleid-gemeente-wijk-en-buurt

Noten

1 Ondanks het feit dat het samengevoegde VTO-bestand een afspiegeling vormt van de populatie, is er aanleiding om te denken dat migranten ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef. Om die reden wordt etniciteit niet als kenmerk meegenomen in het model.

2 De weegfactor is hierbij aangepast ((weging 2012 + weging 2014 + weging 2016) gedeeld door 3) om ook over de totale groep een getrouwe afspiegeling van de bevolking in de periode 2012-2016 te kunnen geven. Zie tabel B3.1 en B3.2 voor een beschrijving van de onderzoekspopulatie van het bestand.

3 Strikt genomen zijn er onder de mensen die wij niet-sporters noemen ook mensen die sporadisch sporten. De meeste volwassenen onder de niet-sporters sporten helemaal niet (82%). Dit geldt ook voor de jongeren: van de niet-sportende jongeren die 11 keer of minder per jaar sporten, sport 69% nooit (tabel B3.5).

4 Voor sportverband gaan we uit van de meest beoefende sport, voor sportdeelname en de indeling in niet/incidenteel/frequent gaan we uit van de frequentie die er in totaal gesport wordt. Ongeveer 90% van de jongeren en 86% van de volwassenen die frequent sporten, sporten ook frequent in hun meest beoefende sport (tabel B3.6). En de indeling naar sportverband van frequente sporters is nagenoeg dezelfde als de indeling naar sportverband van frequente sporters in de meest beoefende sport

(tabel B3.7). Dus sportverband van de meest beoefende sport en totale sportfrequentie sporen goed met elkaar.

5 Gemiddeld vinden volwassen niet-sporters vijf motieven belangrijk, incidentele sporters vijf en frequente sporters zes. Bij jongeren vinden niet-sporters gemiddeld zes motieven belangrijk en sporters zeven.

6 Het opleidingsniveau van de ouders van volwassenen voldoet niet als kenmerk. Het opleidingsniveau van de ouders van volwassenen kan immers betrekking hebben op een periode die tussen de 20 jaar en 100 jaar geleden is en het opleidingsniveau is over zo'n lange periode niet goed interpreteerbaar.

7 Doordat gegevens van gemeenten alleen worden gekoppeld wanneer er een respondent uit die gemeente in de VTO zit, kunnen de gepresenteerde gemiddelden afwijken van de cijfers van het oorspronkelijk bestand waarbij wel alle gemeentegegevens meegenomen worden.

8 Het gaat hier om de samenstelling van de bewoners binnen een postcode naar bijvoorbeeld sociaal-economische klasse.

9 Dat betekent dat we veronderstellen dat de kernindicator die betrekking heeft op 2015 ook geldig is voor de jaren 2012, 2014 en 2016. Dat zal grotendeels kloppen, omdat de aanwezigheid in sportaccommodaties weinig varieert over een beperkt aantal jaren.

10 Per element worden verschillende meeteenheden gebruikt voor de meting (aantal per 10.000 inwoners, hectaren per 10.000 inwoners, meters per 10.000 inwoners en gemiddelde afstand per inwoner). Voor de eenheden per element verwijzen we naar tabel 14.1 in Van der Poel et al. 2016.

11 Dat betekent dat we veronderstellen dat de kernindicator die betrekking heeft op 2015 ook geldig is voor de jaren 2012, 2014 en 2016. Dat zal grotendeels kloppen, omdat de aanwezigheid in sportaccommodaties; het aantal (informele) sport- en speelplekken; sport-, speel- en beweegruimte; routes/paden; buitengebied en als laatste de nabijheid van voorzieningen weinig varieert over een beperkt aantal jaren.

4 Empirisch model voor sportdeelname en -verband

Hoofdstuk 3 gaf inzicht in de bivariate relatie tussen sportdeelname en de afzonderlijke kenmerken. Het is echter niet zo dat de kenmerken geïsoleerd voorkomen: in de realiteit komen kenmerken uit de verschillende blokken gelijktijdig voor. Om een realistischer beeld te krijgen van de rol van de ene set kenmerken die sportgedrag beïnvloeden, onderzoeken we ze gelijktijdig (multivariaat) met andere sets van kenmerken.

4.1 Een multivariaat verklaringsmodel

Welke kenmerken bepalend zijn voor het sporten en het sportverband waarin dat gebeurt, gaan we na met een multivariaat verklaringsmodel, waarin gecorrigeerd wordt voor het effect van de andere kenmerken. Dit levert meer informatie op dan de een-op-eenrelaties tussen kenmerken enerzijds en sportdeelname anderzijds. Een voorbeeld is het positieve verband tussen opleidingsniveau en sportdeelname: hogeropgeleiden sporten meer. Het is de vraag of hierop een intermediërende variabele van invloed is: misschien is sporten duur, hebben mensen met een hogere opleiding vaker een hoger inkomen en kunnen ze sport dus beter betalen. Een ander voorbeeld is dat gezondheid en een hogere opleiding samengaan en dat mensen met een betere gezondheid meer sporten (vgl. André et al. 2018). Door deze kenmerken (opleiding, inkomen en gezondheid) tegelijk op te nemen in een model, kunnen we bepalen welk effect elk van deze kenmerken heeft op sportdeelname. We presenteren aparte modellen voor jongeren van 6 tot 19 jaar (§ 4.2) en volwassenen vanaf 20 jaar (§ 4.3). Voor beide groepen hebben we een model dat ingaat op de sportdeelname en een model dat de samenhang met het sportverband inzichtelijk maakt. Dit komt neer op de volgende vier modellen:

1 jongeren – sportdeelname;
2 jongeren – sportverband;
3 volwassenen – sportdeelname;
4 volwassenen – sportverband.

De modellen zijn opgebouwd uit blokken met verschillende factoren. Hierbij houden we de indeling aan van het sociaalecologisch model (figuur 2.1 en figuur 3.1). Achtereenvolgens voegen we de persoonlijke en interpersoonlijke kenmerken toe (ook wel de directe sociale omgeving genoemd), gevolgd door sociale en fysieke omgevingskenmerken en tot slot de indicatoren van gemeentelijk sportbeleid. Op die manier kunnen we bepalen wat een set van kenmerken toevoegt aan de verklaring van sportdeelname of sportverband. We presenteren in dit hoofdstuk alleen het eindmodel waarin alle blokken met kenmerken zijn toegevoegd.[1] De modellen zijn gebaseerd op de gecombineerde data van 2012, 2014 en 2016 (zie hoofdstuk 3).
In het VTO-databestand van 2016 is het blok persoonlijke kenmerken uitgebreid met vragen over psychologische kenmerken die gerelateerd zijn aan sportdeelname en -verband,

namelijk motieven om te sporten (zie § 3.3). Deze aanvulling op het model presenteren we in een aparte tabel, gebaseerd op alleen de data van 2016, waarbij de uitkomsten wel gecontroleerd zijn voor de andere factoren.
De relatie tussen sportdeelname en -verband en de verschillende kenmerken hebben we in STATA geanalyseerd met behulp van (multinomiale) logitmodellen. In de volgende tabellen presenteren we de uitkomsten daarvan als gecorrigeerde marginale effecten.[2] In de tabellen geven we de significante kenmerken ($p < 0{,}05$) weer met een plus- of een minteken.[3] Wanneer er geen significante samenhang wordt gevonden, dan wordt dit met een 0 weergegeven. De bijbehorende coëfficiënten zijn in Bijlage 4 te vinden. Eveneens presenteren we in de tabellen de verklaringskracht van het totale model middels de pseudo-R^2. Deze verklaringskracht wordt verder uitgewerkt in een aparte paragraaf per model.

4.2 Verklarende modellen voor jongeren

Sportdeelname van jongeren

De sportdeelname van jongeren van 6-19 jaar kan worden verklaard door een aantal kenmerken (tabel 4.1; en zie tabel B4.1 voor een tabel met de coëfficiënten van de marginale effecten).
Van de sociaaleconomische kenmerken zijn geslacht, leeftijd en gezondheid gerelateerd aan de kans om frequent te sporten. Jongens hebben een grotere kans om frequent te sporten dan meisjes. De kans dat een jongere met een goede gezondheid sport, is groter dan de kans dat een jongere met een slechte gezondheid sport, met vergelijkbare andere kenmerken. Naarmate de leeftijd toeneemt, is de kans op frequente sportdeelname onder de jongeren kleiner (vgl. Pulles en Wendel-Vos 2018).
In de directe omgeving van de jongeren blijkt de sportdeelname van zowel de vader als de moeder van belang. Als de ouders vaak sporten, is de kans dat een kind sport ook groter. Als we naar het opleidingsniveau van de ouders kijken, dan blijkt een hoger opleidingsniveau van de moeder gerelateerd aan een grotere kans op sportdeelname (vgl. Schols et al. 2010).
Geen van de gemeten sociale en fysieke omgevingskenmerken hangt significant samen met de frequente sportdeelname van jongeren. Zowel de leefbaarheid van de buurt (waaronder sociale veiligheid) als het aantal sportaccommodaties in de omgeving als de mate van beweegvriendelijkheid van de omgeving laat geen significant verband zien.
Als laatste blok hebben we een aantal gemeentelijke sportbeleidskenmerken aan het model toegevoegd (vgl. Hoekman 2018): het aandeel van de sportuitgaven op de totale gemeentelijke uitgaven, het aantal fte buurtsportcoaches per 10.000 inwoners, of de gemeente deelneemt aan de Nationale Sportweek of aan het JOGG-programma, het aantal aanvragen voor een bijdrage uit het Jeugdfonds Sport & Cultuur en of er Sportimpulsprojecten in de gemeente uitgevoerd worden. Deze gemeentekenmerken laten evenals de omgevingskenmerken geen significant verband zien met sportdeelname van jongeren, gecontroleerd voor de andere kenmerken.[4]

De verklaringsgraad van het volledige model is 12% (zie figuur 4.1 voor een verdere toelichting).

Tabel 4.1
Verklarende kenmerken van sportdeelname door 6-19-jarigen, 2012-2016, n = 1794 (in marginale effecten)

	niet-/incidentele sporter (< 40 keer/jaar)	frequente sporter (≥ 40 keer/jaar)
sociaaleconomische kenmerken		
geslacht (ref. = man)	–	+
leeftijd	+	–
gezondheid	–	+
interpersoonlijke kenmerken		
moeder sport vaak/soms	–	+
vader sport vaak/soms	–	+
opleiding moeder	–	+
opleiding vader	0	0
sociale omgeving		
leefbaarheid	0	0
fysieke omgeving		
sportaccommodaties	0	0
beweegvriendelijke omgeving	0	0
gemeentelijke beleidskenmerken		
fte buurtsportcoaches	0	0
sportimpuls	0	0
Nationale Sportweek	0	0
aandeel sportuitgaven	0	0
Jeugdfonds Sport & Cultuur	0	0
JOGG	0	0
pseudo-R^2	0,12	

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en 0 is niet-significant ($p < 0,05$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

In de VTO van 2016 is aan alle respondenten van 12 jaar en ouder van tien motieven gevraagd hoe belangrijk die zijn voor hun sportdeelname (zie ook § 3.3). In tabel 4.2 presenteren we de marginale effecten van deze motieven voor de leeftijdsgroep 12-19-jarigen. De marginale effecten van de overige kenmerken zijn vergelijkbaar met die in het model zonder motieven in (zie tabel B4.2 voor het volledige model).
Twee motieven laten een significant verband zien met de frequente sportdeelname van jongeren. De kans dat een jongere frequent sport, is groter wanneer hij of zij het verbeteren van de prestatie en het spelen van competitie of toernooien een (zeer) belangrijke reden vindt ten opzichte van jongeren die dit geen belangrijke redenen vinden.[5] De verkla-

ringsgraad van het model voor sportdeelname van jongeren inclusief de motieven bedraagt 19%.

Tabel 4.2
Verklarende kenmerken rondom motieven van sportdeelname van 12-19-jarigen, 2016, n = 597 (in marginale effecten)

	niet-/incidentele sporter (< 40 keer/jaar)	frequente sporter (≥ 40 keer/jaar)
gezondheid (zeer) belangrijk		
op aanraden van arts	0	0
gezond gewicht bereiken/behouden	0	0
gezondheid verbeteren	0	0
conditie verbeteren	0	0
competitie (zeer) belangrijk		
prestaties beteren	–	+
voor competitie/wedstrijden	–	+
leuk (zeer) belangrijk		
om iets nieuws te leren	0	0
om buiten actief te zijn	0	0
om een leuke activiteit te doen	0	0
sociaal (zeer) belangrijk		
omdat het gezellig is	0	0
pseudo-R^2 totaal[a]	0,24	

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en o is niet-significant (p < 0,05).

a De pseudo-R^2 is berekend over het volledige model, waarin naast de motieven ook de persoonlijke, interpersoonlijk en omgevingskenmerken zijn meegenomen (zie ook tabel B4.2).

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Sportverband van jongeren

Of jongeren lid zijn van een sportvereniging of gebruikmaken van commercieel of ander aanbod is gerelateerd aan leeftijd: met het ouder worden neemt het clublidmaatschap af en vooral het commercieel sporten toe (Pulles en Wendel-Vos 2018). Blijft deze relatie overeind als andere kenmerken worden toegevoegd aan het model en welke daarvan hebben een relatie met het sportverband? Het sportverband hebben we bepaald op basis van de meest beoefende sport (zie § 3.2).

Zoals we al eerder gezien hebben, hebben jongens een grotere kans om te sporten dan meisjes. Dat komt vooral doordat jongens een grotere kans hebben om lid te zijn van een sportvereniging. Jongeren van 12-19 jaar hebben een grotere kans om niet te sporten dan jongeren van 6-11 jaar, vooral omdat ze minder vaak in verenigingsverband of bij een com-

merciële aanbieder sporten. Gezondheid bleek positief gecorreleerd met de kans op sportdeelname (tabel 4.1) en dat komt vooral doordat de kans op sporten in verenigingsverband groter is dan bij iemand met een slechte gezondheid (tabel 4.3). Bij de sportdeelname zagen we dat zowel het sportgedrag als de opleiding van de ouders positief samenhangt met de kans op sportdeelname van een jongere (tabel 4.1). Ook hier komt dit vooral doordat de kans op sporten in verenigingsverband groter is bij sportende of hoogopgeleide ouders. Veel kinderen beginnen hun sportieve carrière, na het behalen van hun zwemdiploma, bij een sportclub. De sporten die kinderen veel beoefenen (voetbal, zwemmen, turnen, hockey (RIVM 2019)) worden vooral aangeboden door sportverenigingen. Ouders die het belangrijk vinden dat hun kind wekelijks aan sport doet en dit kunnen betalen (vgl. Roest et al. 2010), zullen gezien het aanbod van de meest beoefende sporten dan ook vaak bij een vereniging terechtkomen. Eerder vonden we geen significante relaties tussen sportdeelname en de fysieke omgevingskenmerken, en ook met sportverband zijn ze niet-significant. Wat betreft leefbaarheid in een wijk vinden we een negatief verband met de kans op informeel sporten door jongeren en een positief verband met verenigingslidmaatschap. Jongeren die in wijken met een betere leefbaarheid wonen, zijn vaker lid van een sportclub, terwijl jongeren in wijken met een slechtere leefbaarheid eerder aangewezen zijn op het zelf organiseren van hun sport op pleintjes of trapveldjes (zie ook § 5.2). De relaties tussen het sportverband en de gemeentelijke beleidskenmerken laten geen van alle significante samenhangen zien als het gaat om de deelname naar sportverband van jongeren.[6]

Tabel 4.3
Verklarende kenmerken van sportverband voor 6-19-jarigen, 2012-2016, n = 1794 (in marginale effecten)

	niet/incidentele sporters (< 40 keer/jaar)	frequente sporters (≥ 40 keer/jaar)		
		informeel	vereniging	commercieel
sociaaleconomische kenmerken				
geslacht (ref=man)	–	0	+	0
leeftijd	+	+	–	–
gezondheid	–	0	+	0
interpersoonlijke kenmerken				
moeder sport vaak/soms	–	0	+	0
vader sport vaak/soms	–	0	+	0
opleiding moeder	–	0	+	0
opleiding vader	–	0	+	0
sociale omgeving				
leefbaarheid	0	–	+	0

Tabel 4.3
(Vervolg)

	niet/incidentele sporters (< 40 keer/jaar)	frequente sporters (≥ 40 keer/jaar)		
		informeel	vereniging	commercieel
fysieke omgeving				
sportaccommodaties	0	0	0	0
beweegvriendelijke omgeving	0	0	0	0
gemeentelijke beleidskenmerken				
fte buurtsportcoaches	0	0	0	0
sportimpuls	0	0	0	0
nationale sportweek	0	0	0	0
aandeel sportuitgaven	0	0	0	0
Jeugdfonds Sport & Cultuur	0	0	0	0
JOGG	0	0	0	0
pseudo-R^2	0,08			

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en 0 is niet-significant (p < 0,05).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Voor het frequent sporten van 12-19-jarigen waren de motieven rondom competitie als enige significant (tabel 4.2). Voor het model voor sportverband laten de motieven een ander beeld zien (tabel 4.4). Jongeren die meedoen aan competities en die wedstrijden belangrijk vinden, hebben een grotere kans op sporten in verenigingsverband, maar het verbeteren van prestaties laat dit onderscheid niet zien. Een aannemelijke verklaring is dat aanbod van competitie bij sportverenigingen te vinden is, waardoor zij ook jongeren aantrekken die dat zoeken in hun sportdeelname. Het belangrijk vinden om de gezondheid te verbeteren of buiten actief te zijn, bleek geen verband te hebben met wel of niet frequent sporten (tabel 4.2), maar is wel gerelateerd aan het sportverband. De kans dat een jongere die belang hecht aan gezondheidsverbetering in commercieel verband sport, is groter dan wanneer hij of zij daar geen belang aan hecht. Jongeren die het belangrijk vinden om actief buiten bezig te zijn, hebben een iets grotere kans om informeel of bij een commerciële aanbieder te sporten dan jongeren die dit niet belangrijk vinden. Hoewel dit gevoelsmatig misschien tegenstrijdig is, zijn er tal van sporten die informeel of in commercieel verband buiten beoefend worden, zoals zwemmen (vaakst beoefende sport van jongeren), bootcamp, paardrijden, zeilen en freerunning. De verklaringsgraad van het model inclusief motieven is 25%.

Tabel 4.4

Verklarende kenmerken rondom motieven met sportverband, 12-19-jarigen, 2016, n = 347 (in marginale effecten)

	niet/incidentele sporters (< 40 keer/jaar)	frequente sporters (≥ 40 keer/jaar)		
		informeel (alleen of zelfgeorganiseerd)	verenigingsverband	commercieel/overig
gezondheid (zeer) belangrijk				
op aanraden van arts	0	0	0	0
gezond gewicht bereiken/behouden	0	0	0	0
gezondheid verbeteren	0	0	0	+
conditie verbeteren	0	0	0	0
competitie (zeer) belangrijk				
prestaties verbeteren	0	0	0	0
voor competitie/wedstrijden	–	–	+	0
leuk (zeer) belangrijk				
om iets nieuws te leren	0	0	0	0
om buiten actief te zijn	0	+	0	+
om een leuke activiteit te doen	0	0	0	0
sociaal (zeer) belangrijk				
omdat het gezellig is	0	0	0	0
Pseudo-R^2 [a]	0,25			

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en o is niet-significant (p < 0,05).

a De pseudo-R^2 is berekend over het volledige model over het jaar 2016, waarin naast de motieven ook de persoonlijke, interpersoonlijk en omgevingskenmerken zijn meegenomen (zie tabel B4.4).

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Verklaringskracht van de modellen van jongeren

Het model van de sportdeelname van jongeren in de leeftijd van 12-19 jaar waarin motieven zijn opgenomen, heeft een verklaarde variantie van 24% (figuur 4.1, bovenste balk). Dat betekent dat 24% van de variatie in sportdeelname van jongeren verklaard wordt door de in het model opgenomen persoonlijke, interpersoonlijke, omgevings- en beleidskenmerken. De verklaarde variantie is opgebouwd uit de blokken zoals in het sociaal-ecologische model zijn gepresenteerd (figuur 2.1), waarbij we de stapeling beginnen met de persoonlijke kenmerken en eindigen met de gemeentelijke kenmerken. De bovenste balk van figuur 4.1 laat zich als volgt lezen: het blok van sociaaleconomische kenmerken ver-

klaart de variantie in de frequente sportdeelname van 12-19-jarigen voor 3 procentpunten. Toevoeging van de motieven geeft een verhoging van 10 procentpunten en brengt de verklaringsgraad van het model op 13%. Toevoeging van de interpersoonlijke kenmerken geeft een verhoging van 7 procentpunten en brengt de verklaringsgraad van het model afgerond op 21%. Sociale en fysieke omgevingskenmerken voegen samen minder dan 1 procentpunt toe. De gemeentelijke beleidskenmerken verhogen de verklaringskracht met ruim 2 procentpunten en brengen de verklaringskracht van het gehele model op 24%. In de onderste balk van figuur 4.1 presenteren we op vergelijkbare wijze de toevoeging aan verklaarde variantie voor het model zonder motieven (6-19-jarigen, 2012-2016). Dit geeft eenzelfde beeld als het model met motieven, namelijk dat de sociaaleconomische en interpersoonlijke kenmerken veruit het meest toevoegen aan de verklaringsgraad.[7]

Figuur 4.1

Verklaarde variantie per toegevoegd blok: het model voor sportdeelname van 6-19-jarigen zonder motieven (2012-2016) versus het model van 12-19-jarigen met motieven (2016) (in procenten)

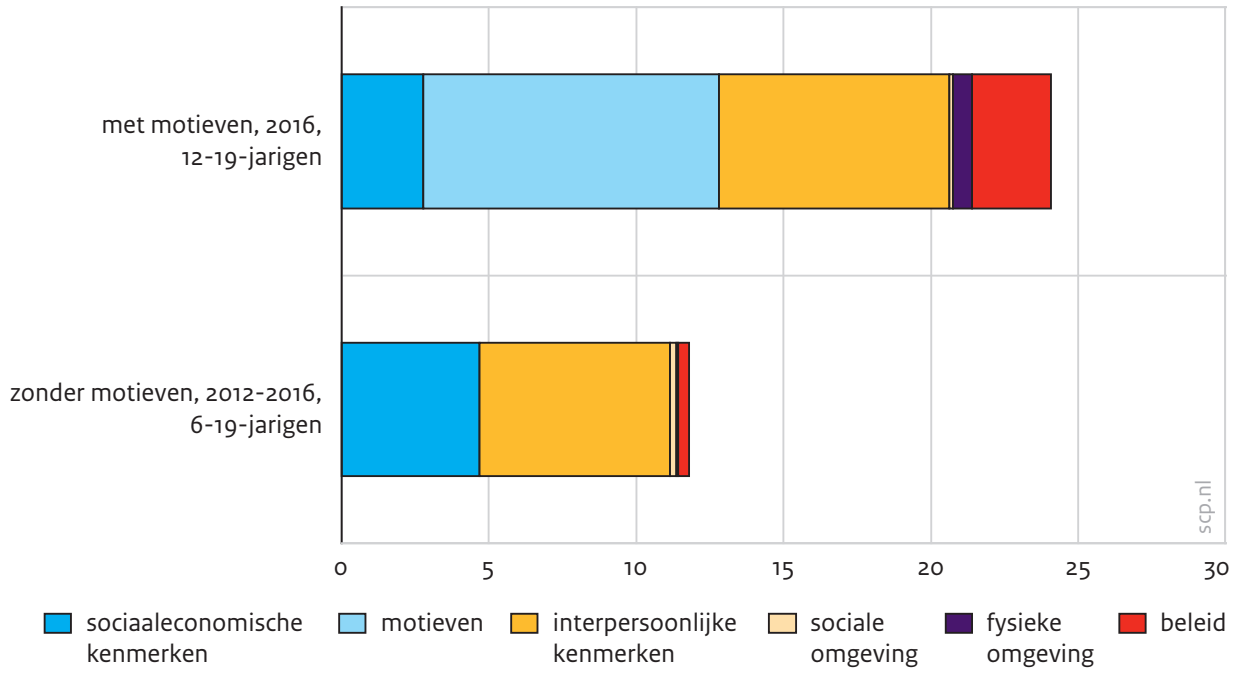

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Het model voor het sportverband van jongeren inclusief motieven kent een verklaringskracht van 25% (figuur 4.2) en laat wat betreft de waarde van de diverse blokken eenzelfde beeld zien als het model van sportdeelname. Het model sportverband zonder motieven kent een kleinere verklaringskracht, namelijk 8%.

Figuur 4.2

Verklaarde variantie per toegevoegd blok: het model voor sportverband van 6-19-jarigen zonder motieven (2012-2016) versus het model van 12-19-jarigen met motieven (2016) (in procenten)

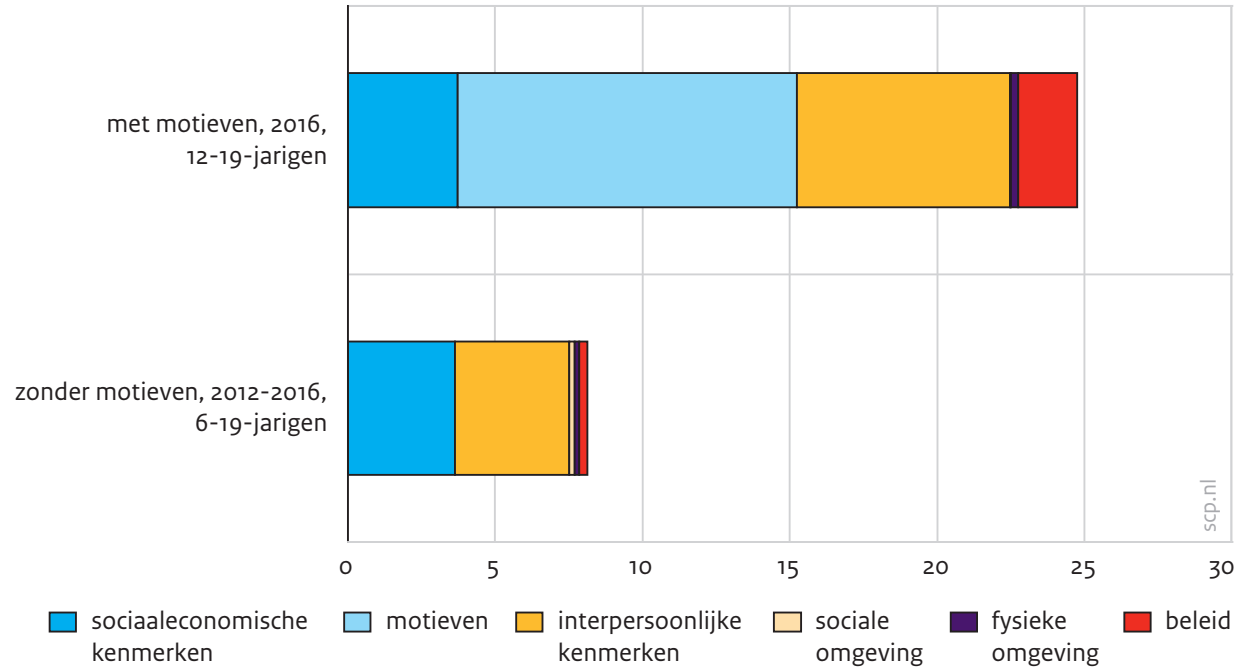

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

4.3 Verklarende modellen voor volwassenen

Sportdeelname van volwassenen

Analoog aan het verklarende model voor sportgedrag door jongeren hebben we ook de kenmerken bepaald van sportgedrag door volwassenen. Bij volwassen sporters van 20 jaar en ouder onderscheiden we drie groepen als het gaat om de sportdeelname: de niet-sporters (< 12 keer per jaar), de incidentele sporters (12-39 keer per jaar) en de frequente sporters (≥ 40 keer per jaar). Persoonlijke kenmerken zoals een hogere opleiding, een hoger inkomen en een betere gezondheid zijn gerelateerd aan een grotere kans op frequent sporten (tabel 4.5, zie ook tabel B4.7 voor de grootte van de marginale effecten). Met het oplopen van de leeftijd is de kans dat respondenten frequent sporten kleiner en de kans dat ze niet sporten groter. Alleenstaanden, stellen zonder kinderen en stellen met kinderen tussen de 7 en 17 jaar hebben een grotere kans op frequent sporten dan ouders met jonge kinderen onder de 6 jaar (vgl. Tiessen-Raaphorst 2014).

Als we kijken naar de maatschappelijke positie, dan zien we dat de kans op frequente sportdeelname kleiner is als mensen arbeidsongeschikt zijn. Zowel bij mensen die arbeidsongeschikt zijn als bij werkenden is de kans dat ze niet sporten hoger dan bij niet-werkenden (vooral gepensioneerden en huisvrouwen). Deze uitkomsten zijn in overeenstemming met verwachtingen op basis van de literatuur (zie hoofdstuk 2) en kan mede verklaard worden doordat er onder de werkenden heel weinig 65-plussers zijn en onder de niet-sporters juist veel (meer dan de helft van die groep is ouder dan 65 jaar), met als

gevolg dat de werkenden en niet-werkenden ook andere sporten zullen doen. De top 5 van favoriete sporten van 50-plussers[8] die niet werken maar wel frequent sporten is fitness; wandelsport of nordic walking; wielrennen, toerfietsen of mountainbiken; zwemmen; en gymnastiek of turnen. In de top 5 van 50-plussers die werken zijn nummer 4 en 5 anders, namelijk hardlopen en waterpolo.

Net als bij de jongeren is ook bij de volwassenen de directe sociale omgeving van belang voor de sportdeelname: wanneer de moeder of vader gedurende de jeugd van de respondent aan sport deed, is de kans op incidentele of frequente sportdeelname van de volwassenen groter. Ook bij generaties waarin sportdeelname nog niet zo gebruikelijk was, en daarmee mogelijk ook minder van ouder op kind werd overgedragen, blijkt dit sociaal kapitaal dus wel van belang. Wanneer de volwassene een partner heeft die aan sport doet, is de kans op eigen frequente sportdeelname groter.

Als we kijken naar de sociale en fysieke kenmerken van de omgeving, dan blijkt de kans op sportdeelname gecorreleerd aan de leefbaarheid van de omgeving. Hoe leefbaarder een buurt, hoe groter de kans op frequente sportdeelname en hoe kleiner de kans dat volwassenen niet sporten. Dit verband werd in hoofdstuk 3 bivariaat geconstateerd, en blijft ook multivariaat dus van waarde. Hoewel in wijken met een slechtere leefbaarheid vaker mensen wonen met een lager opleidingsniveau, slechtere gezondheid of minder inkomen, blijft ook bij correctie voor die kenmerken een separaat verband tussen sportdeelname en leefbaarheid bestaan.

Bij de variabelen van de fysieke omgeving zien we geen significante verschillen.

Het enige kenmerk van gemeentelijk beleid dat gerelateerd is aan sportdeelname is het relatieve aantal buurtsportcoaches in de gemeente. De inzet van meer buurtsportcoaches is gerelateerd met een lagere kans op incidentele sportdeelname. Dit kan mogelijk worden verklaard door het gegeven dat buurtsportcoaches vaak op plekken worden ingezet waar de sportdeelname achterblijft. Met dit model wordt 12% van de sportdeelname verklaard.[9]

Tabel 4.5

Verklarende kenmerken van sportdeelname door volwassenen, 2012-2016, n = 7257 (in marginale effecten)

	niet (< 12 keer/ jaar)	incidenteel (12-39 keer/ jaar)	frequent (≥ 40 keer/jaar)
persoonlijke kenmerken			
geslacht (ref = man)	0	0	0
leeftijd	+	–	–
opleidingsniveau	–	0	+
inkomen	–	0	+
gezondheid (ref = (zeer) slecht)	–	–	+
levensfase (ref = ouder(s) met kind(eren) ≤ 6)			
alleenstaand	–	0	+
stel zonder kinderen	–	0	+
ouder(s) met kind(eren) tussen 7-17 jaar	–	0	+
overig	–	0	+

Tabel 4.5
(Vervolg)

	niet (< 12 keer/ jaar)	incidenteel (12-39 keer/ jaar)	frequent (≥ 40 keer/jaar)
maatschappelijke positie (ref = niet werkend)			
arbeidsongeschikt	+	0	–
werkend	+	0	0
interpersoonlijke kenmerken			
moeder sport vaak/soms	–	0	+
vader sport vaak/soms	–	0	+
partner sport frequent	–	0	+
sociale omgeving			
leefbaarheid	–	0	+
fysieke omgeving			
sportaccommodaties	0	0	0
beweegvriendelijke omgeving	0	0	0
gemeentelijke beleidskenmerken			
fte buurtsportcoaches	0	–	0
sportimpuls	0	0	0
Nationale Sportweek	0	0	0
aandeel sportuitgaven	0	0	0
pseudo-R^2	0,12		

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en o is niet-significant (p < 0,05).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

In de VTO van 2016 is van tien motieven gevraagd hoe belangrijk die zijn voor de sportdeelname (zie ook § 3.3). In tabel 4.6 presenteren we de marginale effecten van deze motieven voor de volwassenen, gecontroleerd voor de andere kenmerken van het model. De marginale effecten van de overige kenmerken zijn vergelijkbaar met die in het model zonder motieven in (zie tabel B4.8 voor het volledige model).
Wanneer volwassenen het advies van een arts of fysiotherapeut belangrijk vinden, of wanneer ze het belangrijk vinden om iets nieuws te leren, is de kans dat ze niet-sporter zijn groter. Niet-sporters vinden het advies van een arts vaker belangrijk dan sporters (tabel 3.4), wat erop zou kunnen duiden dat zij wel zouden gaan sporten als het hun door een arts wordt aangeraden. De uitkomst dat volwassen die belang hechten aan iets nieuws leren een grotere kans hebben om niet-sporter te zijn, wekt de indruk dat zij sport misschien saai vinden en hun vrije tijd daarom liever aan andere activiteiten besteden. Volwassen die het verbeteren van gezondheid, conditie of prestatie of een leuke activiteit doen

belangrijk vinden, hebben een grotere kans op frequente sportdeelname. Het model voor 2016 inclusief de motieven om te sporten heeft een verklaringsgraad van 18%.
Wanneer we de verbanden tussen motieven en sportdeelname vergelijken tussen jongeren en volwassenen, valt op dat volwassenen veel meer variatie in het belang van motieven laten zien. Bij de jongeren zijn alleen de competitieve aspecten significant. Volwassen frequente sporters willen nog wel hun prestaties verbeteren en halen daarnaast veel motivatie uit andere aspecten rondom gezondheid en plezier.

Tabel 4.6
Verklarende kenmerken rondom motieven met sportdeelname van volwassenen van 20 jaar en ouder, 2016, n = 2473 (in marginale effecten)

	niet (< 12 keer/ jaar)	incidenteel (12-39 keer/ jaar)	frequent (≥ 40 keer/ jaar)
gezondheid (zeer) belangrijk			
op aanraden van arts	+	0	–
gezond gewicht bereiken/behouden	0	0	0
gezondheid verbeteren	–	0	+
conditie verbeteren	–	0	+
competitie (zeer) belangrijk			
prestaties verbeteren	–	0	+
voor competitie/wedstrijden	0	0	0
leuk (zeer) belangrijk			
om iets nieuws te leren	+	–	0
om buiten actief te zijn	0	0	0
om een leuke activiteit te doen	–	0	+
sociaal (zeer) belangrijk			
omdat het gezellig is	–	0	0
pseudo-R^2 [a]	0,18		

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en 0 is niet-significant ($p < 0{,}05$).

a De pseudo-R^2 is berekend over het volledige model over het jaar 2016, waarin naast de motieven ook de persoonlijke, interpersoonlijke, omgevingskenmerken en beleidskenmerken zijn meegenomen.

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Sportverband van volwassenen

Dat frequente sporters op basis van hun kenmerken niet allemaal over een kam te scheren zijn, laat zich zien wanneer we het model uitsplitsen naar sportverband. Bij de volwassenen onderscheiden we de volgende verbanden: individueel ofwel alleen sporten, informeel georganiseerde groepen (zoals in een vriendengroep), in verenigingsverband, bij een com-

merciële sportaanbieder of in overig sportverband, zoals bedrijfssport of via zorg- of welzijnsinstellingen (zie ook § 3.2).
De relatie tussen de diverse sportverbanden en de persoonlijke kenmerken laat een verdieping zien van de uitkomsten bij sportdeelname. Zo was de kans op sportdeelname van mannen en vrouwen gelijk (tabel 4.5), maar levert het sportverband meer onderscheid op: mannen hebben een grotere kans om informeel of in de vereniging te sporten, terwijl bij vrouwen de kans op commercieel of overig verband (via sociaal-cultureel werk en zorginstelling) groter is, gecontroleerd voor de andere kenmerken (tabel 4.7 en zie tabel B4.9 voor de marginale effecten). Dit komt overeen met resultaten uit eerder bivariaat onderzoek (Tiessen-Raaphorst en Van den Broek 2016). Ouder worden bleek negatief gecorreleerd met de kans op sportdeelname (tabel 4.5) en dat komt vooral doordat de kans op individueel, in verenigingsverband of via een commerciële aanbieder sporten bij ouderen kleiner is dan bij jongere mensen. Bij informeel sporten en sporten via een overig verband is geen relatie te zien met leeftijd. Een hoog opleidingsniveau verhoogt de kans op individueel, verenigings- en commercieel sporten en verkleint de kans op informeel sporten in vergelijking met een laag opleidingsniveau. Vaak laten opleidingsniveau en inkomen een vergelijkbaar beeld zien. Hier is dat deels het geval: hoe hoger het inkomen, des te groter de kans op verenigingslidmaatschap, maar ook op informeel sporten. Bij de andere sportverbanden is geen relatie met inkomen te zien.
Een betere gezondheid vergroot de kans op sportdeelname (tabel 4.5), en dit is ook van toepassing voor bijna alle organisatorische verbanden behalve voor sporten via overige verbanden. Aangezien dit vaak zorg- of welzijnsinstellingen betreft, zoals bij een fysiotherapeut of medische fitness, wekt dit geen verbazing. Gezondheid in zijn algemeenheid zegt daarmee meer over al dan niet sporten dan over het verband waarin men actief is.
Ouders met jonge kinderen hadden al een kleinere kans op überhaupt te sporten (tabel 4.5), en dit blijkt ook bij alle sportverbanden het geval. Alleenstaanden (zowel jong als ouder) hebben een grotere kans op individueel sporten. Bij stellen zonder kinderen is de kans op commercieel sporten groter dan bij een gezin met jonge kinderen. Ouders met een of meerdere kinderen in de schoolleeftijd hebben een grotere kans op informeel sporten en sporten als verenigingslid; dit laatste misschien omdat hun kinderen daar ook actief zijn.
Arbeidsongeschiktheid is positief gerelateerd aan niet-sporten en negatief gerelateerd aan verenigingslidmaatschap of commercieel sporten.
Een vader of moeder die in het verleden sportte of de sportdeelname van de huidige partner bleken positief gecorreleerd met de kans op sportdeelname (tabel 4.5) en evenals bij de jongeren is dat vooral gerelateerd aan sporten in verenigingsverband. Een sportende partner heeft voor een volwassene met bijna alle sportverbanden een positieve correlatie. Hoewel we niet weten in welk verband die partner sport, is het dus het belangrijkste dat hij of zij aan sport doet.

Tabel 4.7

Verklarende kenmerken van sportverband door volwassenen, 2012-2016, n = 7257 (in marginale effecten)

	niet-/inciden-tele sporters (< 40 keer/jaar)	frequente sporters (≥ 40 keer/jaar)				
		individueel	informeel georganiseerd	vereniging	commercieel	overig
persoonlijke kenmerken						
geslacht (ref. = vrouw)	0	+	0	+	–	–
leeftijd	+	–	0	–	–	0
opleidingsniveau	–	+	0	+	+	0
inkomen	–	0	+	+	0	0
gezondheid	–	+	+	+	+	0
levensfase (ref. = ouder(s)						
met kind(eren) ≤ 6 jaar)						
alleenstaand	–	+	0	0	0	0
stel zonder kinderen	–	0	0	0	+	0
ouder(s) met kinderen 7-17 jaar	–	+	0	+	0	0
overig	–	0	0	+	+	0
maatschappelijke positie						
(ref. = niet werkend)						
arbeidsongeschikt	+	0	0	–	–	0
werkend	0	–	0	0	0	0
interpersoonlijke kenmerken						
moeder sport vaak/soms	–	+	0	+	0	0
vader sport vaak/soms	–	0	0	+	0	0
partner sport	–	+	+	+	+	0

Tabel 4.7
(Vervolg)

	niet-/incidentele sporters (< 40 keer/jaar)	frequente sporters (≥ 40 keer/jaar)				
		individueel	informeel georganiseerd	vereniging	commercieel	overig
sociale omgeving						
leefbaarheid	–	0	0	+	0	0
fysieke omgeving						
sportaccommodaties	0	0	0	+	0	0
beweegvriendelijke omgeving	0	0	0	0	0	0
gemeentelijke beleidskenmerken						
fte buurtsportcoaches	0	0	0	0	0	0
sportimpuls	0	0	0	0	0	0
Nationale Sportweek	0	0	+	0	0	0
aandeel sportuitgaven	0	0	0	0	–	0
pseudo-R^2	0,07					

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en o is niet-significant ($p < 0{,}05$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Als we naar de marginale effecten van de omgevingsfactoren kijken, dan zien we een positieve relatie tussen de kans op verenigingssport en zowel leefbaarheid als het aandeel sportaccommodaties. Terwijl ook gecontroleerd is voor opleiding en inkomen, is een betere leefbaarheid van de wijk op zichzelf dus gerelateerd aan een grotere kans op verenigingslidmaatschap. Welke kenmerken van leefbaarheid hieraan bijdragen, kunnen we hier niet achterhalen. Een mogelijke verklaring is dat er in leefbaardere wijken meer sportverenigingen zijn. Bekend is bijvoorbeeld dat in sterk stedelijke wijken minder sportvoorzieningen beschikbaar zijn, met uitzondering van fitnessruimtes (Knol et al. 2008). Of een omgeving beweegvriendelijk is, is niet significant gerelateerd aan het sportverband.
De gemeentelijke inzet op buurtsportcoaches liet bij sportdeelname wel een grotere kans zien op frequent sporten (tabel 4.5). Wanneer uitgesplitst wordt naar het sportverband is echter geen verschil in kansen te zien, evenmin als bij de meeste andere gemeentelijke beleidskenmerken (tabel 4.7).[10]

Ook voor volwassenen hebben we met de gegevens van 2016 gekeken naar de samenhang tussen de motieven en het sportverband van frequente sporters (tabel 4.8 en zie tabel B4.10 voor het volledige model en de marginale effecten). Ook hier is een verdieping te zien op de gevonden relaties ten opzichte van sportdeelname op zichzelf. Wanneer een sporter gezondheid in het algemeen een belangrijk motief vindt, is de kans groot dat hij of zij in commercieel verband actief is. Zowel een gezond gewicht bereiken of behouden en de conditie en gezondheid verbeteren zijn bij deze groep significante motieven. Ook individuele sporters vinden de laatste twee motieven vaker belangrijk (vgl. Deelen et al. 2018). Wanneer volwassenen het advies van een arts of fysiotherapeut belangrijk vinden, is de kans dat ze niet sporten groter en dat ze in individueel of in verenigingsverband sporten kleiner. Niet-sporters vinden het advies van een arts vaker belangrijk dan sporters (tabel 3.4), wat erop zou kunnen duiden dat zij wel zouden gaan sporten als dat hun door een arts wordt aangeraden.
Sporters die prestaties verbeteren belangrijk vinden, hebben een grotere kans individueel, in een vereniging of in commercieel verband actief te zijn. Zij zoeken echter niet per se die verbetering in wedstrijden; het willen meedoen aan competitie levert alleen een grotere kans op in relatie tot verenigingslidmaatschap. Die uitkomst is te rijmen met het karakter van verenigingssport, waar competitie vaker deel van uitmaakt dan bij de andere verbanden. Toch kunnen individuele en commerciële sporters ook een motief tot verbeteren hebben: van hun eigen prestatie door bijvoorbeeld een activiteit langer, hoger of sneller uit te voeren. Volwassenen die aangaven dat ze buiten actief zijn belangrijk vinden, hebben een grotere kans om individueel of informeel georganiseerd te sporten en een kleinere kans om commercieel te sporten. Wanneer het commercieel sporten van volwassenen vooral fitness betreft, is dit niet verrassend: vaak gebeurt dat in de sportschool. Ook weken frequente sporters af van niet- en incidentele sporters als het gaat om het belang van een leuke activiteit doen (tabel 4.6). Dit blijkt vooral door individuele, informele en verenigingssporters te komen.

Tabel 4.8

Verklarende kenmerken naar sportmotieven, volwassenen van 20 jaar en ouder, 2016, n = 2473 (in marginale effecten)

	niet-/inciden-tele sporters (< 40 keer/jaar)	frequente sporters (≥ 40 keer/jaar)				
		individueel	informeel georganiseerd	vereniging	commercieel	overig
gezondheid (zeer) belangrijk						
op aanraden van arts	+	–	0	–	0	0
gezond gewicht bereiken/behouden	0	0	0	0	+	0
gezondheid verbeteren	–	+	0	0	+	0
conditie verbeteren	–	0	0	0	+	+
competitie (zeer) belangrijk						
prestaties verbeteren	–	+	0	+	0	0
voor competitie/wedstrijden	0	–	0	+	0	0
leuk (zeer) belangrijk						
om iets nieuws te leren	0	0	0	0	0	0
om buiten actief te zijn	0	+	+	0	–	0
om een leuke activiteit te doen	–	0	+	+	0	0
sociaal (zeer) belangrijk						
omdat het gezellig is	–	–	+	+	0	0
pseudo-R^2 [a]	0,16					

Het symbool + betekent een significant positieve relatie, – betekent een significant negatieve relatie en 0 is niet-significant ($p < 0,05$).

a De pseudo-R^2 is berekend over het volledige model over het jaar 2016, waarin naast de motieven ook de persoonlijke, interpersoonlijk en omgevingskenmerken zijn meegenomen.

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Het sociale aspect ten slotte is gerelateerd aan een grotere kans op informele en verenigingssport en een kleinere kans op individueel sporten, zoals ook verwacht zou mogen worden. Met het toevoegen van de motieven komt de verklaringsgraad van het model op 16%.

Verklaringskracht van de modellen

De verklaarde variantie van het model voor sportdeelname voor volwassenen inclusief motieven bedraagt 18%. De sociaaleconomische kenmerken geven een verklaringskracht van 8%, en met toevoeging van de motieven neemt de verklaringsgraad met 7 procentpunten toe tot 15% (figuur 4.3). Toevoeging van de directe omgeving, zoals sportgedrag van de ouders en partner, levert 3 procentpunten (in het model met motieven) à 4 procentpunten (in het model zonder motieven) extra op. Ook in het model voor de volwassenen geven de toevoeging van sociale of fysieke omgeving en beleidskenmerken nauwelijks extra verklaring.

Figuur 4.3

Verklaarde variantie per toegevoegd blok: het model voor sportdeelname van volwassenen zonder motieven (2012-2016) versus het model met motieven (2016) (in procenten)

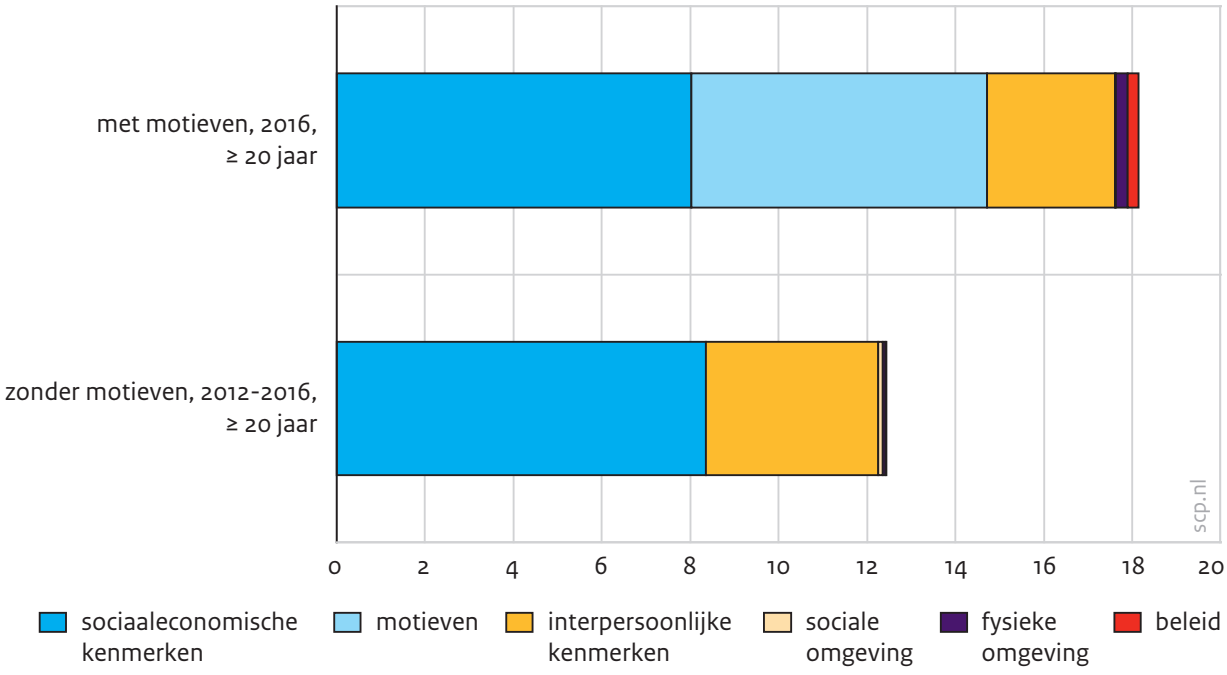

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Het verklaringsmodel voor het sportverband waarin de motieven zijn meegenomen, kent een verklaringskracht van 16%. Ook bij dit model zien we een vergelijkbaar patroon met de eerdere modellen. De persoonlijke en interpersoonlijke kenmerken voegen ook voor sportverband veel toe aan de verklaringsgraad (samen 15%, als ook motieven worden meegenomen). Daarmee lijkt het erop dat de motieven op basis waarvan iemand sport in bepaalde verbanden meer worden bevredigd, waardoor zij ook voor die verbanden zullen

kiezen. Zo zal iemand die graag competitie speelt voor een lidmaatschap bij een sportvereniging kiezen. De sociale en fysieke omgevingskenmerken en de gemeentekenmerken dragen de overige 3 procentpunten bij.
In vergelijking met het model voor sportverband voor jongeren (figuur 4.1) lijkt het erop dat bij de volwassenen de persoonskenmerken (sociaaleconomische kenmerken en motieven) een belangrijker aandeel hebben in de verklaringsgraad, terwijl interpersoonlijke kenmerken minder belangrijk zijn. Deze modellen kunnen echter niet een-op-een vergeleken worden, omdat er bij volwassenen meer persoonskenmerken en minder interpersoonlijke kenmerken zijn meegenomen dan bij de modellen voor jongeren. Daarnaast is het sportverband anders ingedeeld.

Figuur 4.4
Verklaarde variantie per toegevoegd blok: het model voor sportverband van volwassenen zonder motieven (2012-2016) versus het model met motieven (2016) (in procenten)

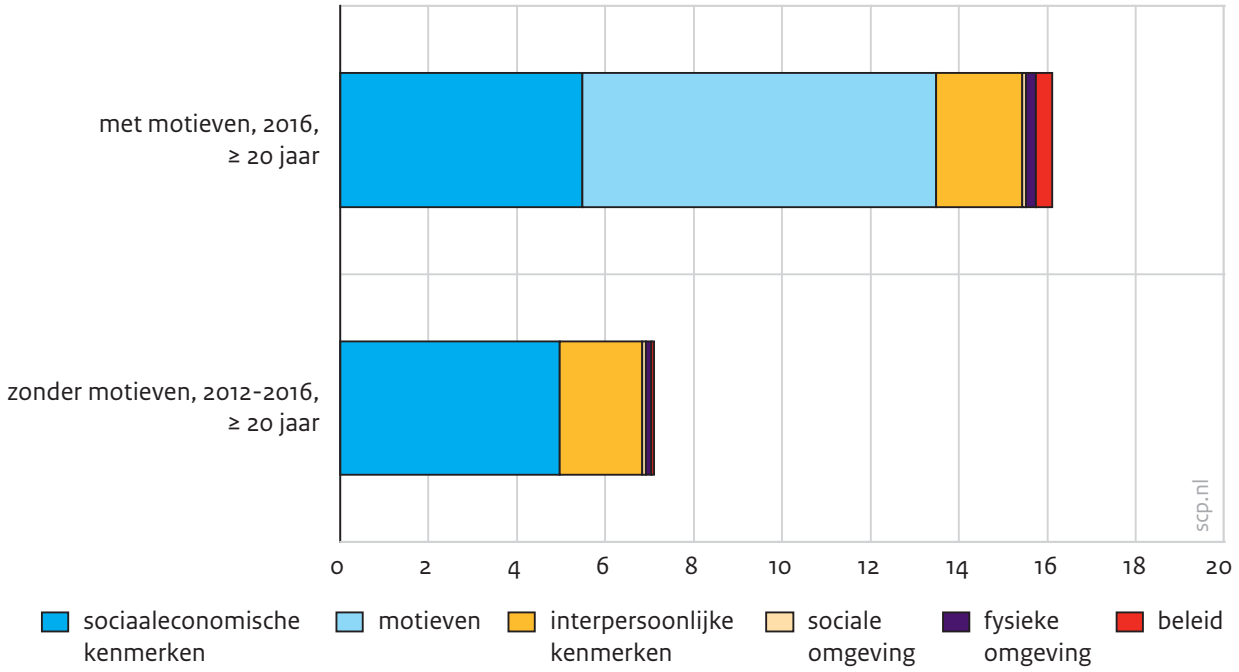

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Noten

1 De modellen waarin slechts één of enkele blokken zijn opgenomen, worden in Bijlage 4 gepresenteerd.
2 We presenteren gecorrigeerde marginale effecten omdat ze aangeven welk effect een factor heeft op de kans op sportdeelname of -verband, terwijl de coëfficiënten niet als zodanig te interpreteren zijn. Een marginaal effect van bijvoorbeeld 0,04 bij de variabele 'geslacht = man' in ons model betekent dat, gecorrigeerd voor alle overige factoren, mannen een 0,04 hogere kans (op een schaal van 0 tot 1) op sportdeelname hebben dan vrouwen.
3 Een positief verband betekent bijvoorbeeld dat een betere gezondheid is gerelateerd aan meer sportdeelname. Een negatief verband houdt bijvoorbeeld in dat een hogere leeftijd is gerelateerd aan een afname in sportdeelname. We spreken hierbij over een relatie en niet over causale verbanden.

4 Omdat verschillende meetjaren samengevoegd zijn in ons bestand, hebben we hiervoor gecontroleerd, bovenop de weegfactor die al voor de verschillende jaren in het bestand aanwezig was. Gecontroleerd voor de andere kenmerken van het model is de sportdeelname van jongeren in 2016 lager dan in 2012 (zie tabel B4.1). Omdat dit geen gevolgen heeft voor de andere significaties, nemen we deze correctie niet op in tabel 4.1.

5 Dit is enerzijds voor de hand liggend, omdat sporten in competitieverband bijdraagt aan frequent sporten, door een wekelijks trainingsprogramma en de (wekelijkse) wedstrijden. Het gaat hier echter niet om daadwerkelijke deelname aan de competitie, maar om de vraag of het spelen van competitie een belangrijke reden zou zijn om te sporten. Dit werd door 67% van de jongere sporters en 31% van de jongere niet-sporters belangrijk gevonden (zie ook tabel 3.4).

6 Controle voor meetjaar en de andere kenmerken van het model laat zien dat de sportdeelname van jongeren in 2016 lager is dan in 2012 (zie ook tabel B4.3 voor het volledige model).

7 Het geschatte model is op twee manieren op robuustheid getest en robuust bevonden (zie tabel B4.5 en B4.6). Beide modellen zijn niet een-op-een te vergelijken, want het gaat over een andere groep jongeren en andere jaren. Zo voegen de persoonlijke kenmerken in het model zonder motieven meer toe aan de verklaringskracht dan in het model met motieven. Bijvoorbeeld doordat dit laatste model alleen over de 12-19-jarigen gaat en in dat model niet gecontroleerd is voor leeftijd.

8 We kijken hier naar 50-plussers, omdat er te weinig werkende 65-plussers zijn.

9 Als laatste is het jaar van meting toegevoegd aan het model. Hieruit blijkt dat de kans dat respondenten niet sporten in 2014 en 2016 wat groter is dan in 2012.

10 Als laatste is het jaar van meting toegevoegd aan het model. Hieruit blijkt dat de kans dat respondenten niet sporten in 2014 wat groter is dan in 2012.

5 Mogelijkheden voor beleid in twee scenario's

De trend in sportdeelname van Nederlanders laat al jaren een grote stabiliteit zien (RIVM 2019). Vanuit de waarde die sport voor een gezonde en sociale samenleving heeft, ontstaat de beleidsvraag hoe groot de kans is dat de sportdeelname wel toeneemt en welke kenmerken daarbij van belang zijn. Met het verklaringsmodel kunnen we die beleidsmogelijkheden doorrekenen, waarbij de uitkomsten een abstractie van de werkelijkheid vormen: ondanks het feit dat er geen causale uitspraken kunnen worden gedaan, is het een manier om inzicht te krijgen in mogelijkheden. Het daadwerkelijk veranderen van gedrag is in de werkelijkheid uiteraard complexer.
In dit hoofdstuk werken we twee scenario's uit als voorbeeld van de mogelijkheden die het model biedt. In het eerste scenario (§ 5.1) besteden we aandacht aan de vraag of het aandeel volwassen Nederlanders dat aan sport doet, zou kunnen toenemen. Voor welke groepen is die kans het grootst en welke belemmeringen weerhouden hen om (meer) te gaan sporten?
In het tweede scenario (§ 5.2) gaan we in op omgevingskenmerken in relatie tot sportdeelname van jongeren. Experts spraken de verwachting uit dat veranderingen in de sociale en fysieke omgeving de meeste invloed op sport- en beweeggedrag kunnen hebben (zie Bijlage 2). In het scenario leggen we de focus op leefbaarheid. Uit ons model bleek dat verschil in leefbaarheid van wijken weinig toevoegt aan de verklaring van verschillen in sportdeelname. Maar mogelijk kunnen de verschillen in kenmerken uit het sociaalecologisch model die aan leefbaarheid gekoppeld zijn wel inzicht bieden in de relatie tussen leefbaarheid en de sportdeelname van jongeren. We gaan in op de vraag op welke kenmerken jongeren die in een wijk wonen met een lager dan gemiddelde leefbaarheid verschillen van jongeren die in beter leefbare wijken wonen. Waarin verschillen gemeenten met of zonder wijken met slechtere leefbaarheid qua sportbeleid en omgevingskenmerken? En laat ons model een verandering zien in sportdeelname als de leefbaarheid van wijken zou verbeteren?

5.1 Potentiële volwassen sporters: kansen, kenmerken en belemmeringen

In 2016 gaf 34% van de volwassen Nederlanders aan niet of nauwelijks te sporten (< 12 keer per jaar), 11% was incidenteel actief (12-39 keer per jaar) en 55% sportte frequent (≥ 40 keer per jaar).[1] Hoeveel mensen en met welke kenmerken hebben de meeste kans om te stijgen op 'de sportladder': wie van de gerapporteerde niet-sporters zijn potentiële incidentele of zelfs frequente sporters? Het verklaringsmodel leent zich ervoor om op theoretische wijze deze vraag te verkennen. Daarbij gaat het zowel om de omvang van die groepen als om de kenmerken van de personen in die groepen. Voor dit scenario gebruiken we de individuele kansen op sportdeelname[2] uit het model (zie tabel 4.6 en B4.8) en geven we extra informatie over belemmeringen die mensen ervaren om meer of anders te gaan sporten.

Hoe groot is de kans dat een volwassen niet- of incidentele sporter vaker gaat sporten?

De gedachtegang is dat als een niet-sporter een of meerdere kenmerken deelt met mensen die wel incidenteel of frequent sporten, deze persoon een theoretisch grotere kans heeft om wel te gaan sporten. Dit is relevant voor het beleid, omdat beleidsinterventies dan vermoedelijk makkelijker zullen aanslaan. Deze groep wordt ook wel 'laaghangend fruit' genoemd. Voorbeelden van kenmerken die gerelateerd zijn aan een grotere kans op sportdeelname zijn een jongere leeftijd, een hoger opleidingsniveau of een sportende partner. Mensen met kenmerken die gerelateerd zijn aan een kleinere kans op sportdeelname (zoals hogere leeftijd, slechtere gezondheid) zijn te benoemen als 'hooghangend fruit': zij zullen moeilijker in beweging te krijgen zijn.

Wanneer we de kans op grotere sportdeelname analyseren op basis van ons model, schatten we dat een deel van de volwassenen die aangaven niet aan sport te doen een combinatie van kenmerken heeft die overeenkomen met volwassenen die wel aan sport doen. Zo heeft 8% van de niet-sportende volwassenen een of meerdere kenmerken die overeenkomen met die van incidentele sporters, en 9% heeft een combinatie van kenmerken die passen bij frequente sporters (figuur 5.1). Eenzelfde analyse laat zien dat een deel van de mensen die incidentele sportdeelname rapporteerden kenmerken heeft die passen bij frequente sportdeelname (6%).

Deze theoretische kansen leiden tot een verschuiving in de verdeling van niet-sporters, incidentele en frequente sporters (figuur 5.1). Het aandeel niet-sportende volwassenen daalt van 34% naar 17%. Deze 17% van de volwassenen behoort daarmee tot het 'hooghangend fruit': het is op basis van hun kenmerken moeilijk hen tot sporten te stimuleren. Het aandeel incidentele sporters blijft vrijwel gelijk, doordat er enerzijds niet-sporters instromen (8%), maar er anderzijds ook incidentele sporters doorstromen naar de frequente sporters (6%). Tot slot neemt het aandeel frequente sporters toe tot 70%, doordat zowel niet-sporters als incidentele sporters theoretisch gezien frequente sporters worden. De personen die de overstap maken naar incidenteel of frequent sporten, zijn te beschouwen als 'laaghangend fruit'.

Figuur 5.1

Kans op verandering in sportfrequentie, Nederlanders van 20 jaar en ouder, 2016, n = 2473 (in procenten)

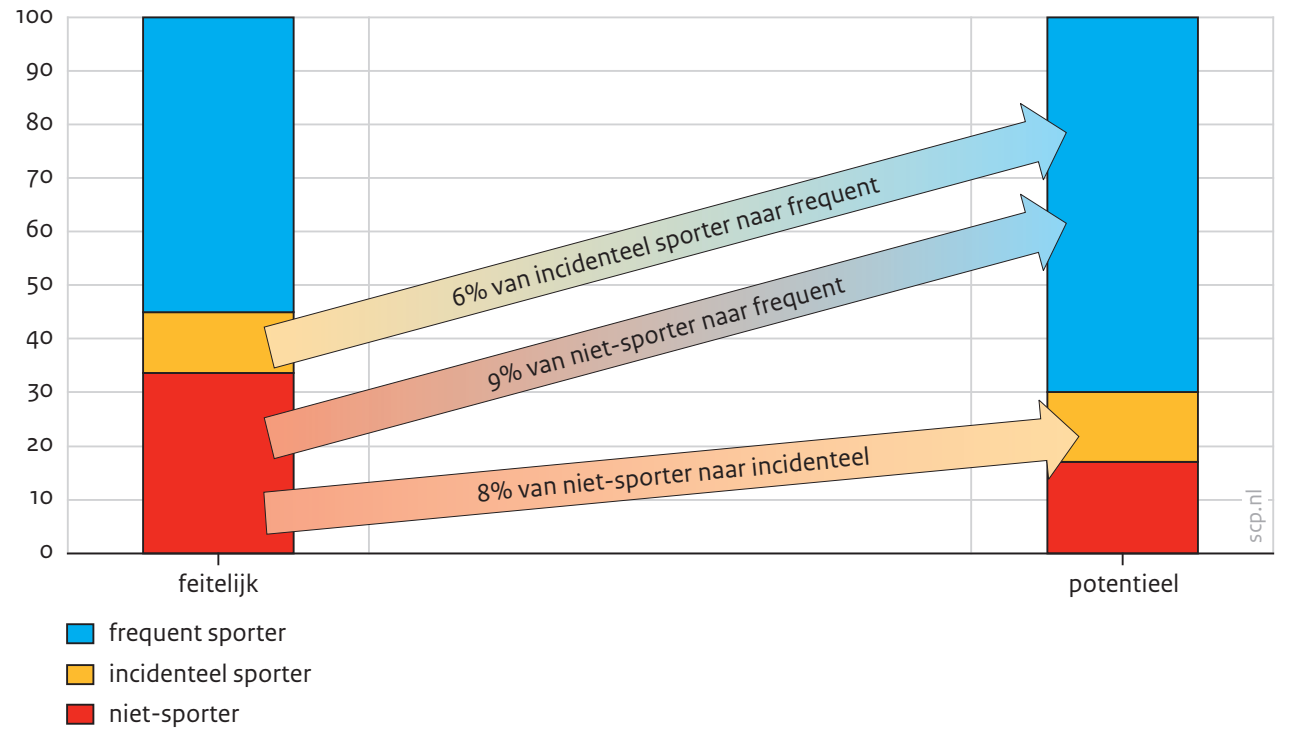

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Welke kenmerken en motieven hebben potentieel sportende volwassenen?

We hebben geschat hoeveel mensen kans hebben om naar een volgende 'trede' in sportfrequentie te gaan. Welke kenmerken en motieven zijn hierbij onderscheidend? En zijn die te gebruiken als input voor beleid? Om dit te vergelijken, maken we onderscheid naar zes groepen, voortkomend uit figuur 5.1:

1 volwassenen die niet-sporter blijven (17% van de totale groep);
2 volwassenen die kans hebben de overstap te maken van niet-sporter naar incidenteel sporter (8%);
3 sporters die incidenteel actief blijven (5%);
4 volwassenen die kans hebben de overstap te maken van niet-sporter naar frequent sporter (9%);
5 sporters die van incidenteel naar frequent overstappen (6%);
6 sporters die frequente sporters blijven (55%).

Uit de vergelijking van de kenmerken blijkt, zoals verwacht, dat groep 1 (de blijvend niet-sporters) het meest afwijkt van de andere groepen: mensen in deze groep zijn gemiddeld ouder, minder vaak hoogopgeleid en werken ook naar verhouding minder (figuur 5.2, zie Bijlage 5 voor een overzicht van alle kenmerken). Hoewel ze in vergelijking met de andere groepen ook belang hechten aan het verbeteren of behouden van hun gezondheid, zijn ze minder gemotiveerd door competitie, vinden ze sport minder leuk en ook aan sport gerelateerde gezelligheid is minder aan hen besteed (tabel 5.1). Voor sportstimulering is het op

basis van deze uitkomsten lastig om aanknopingspunten te vinden. Vanuit gezondheidsperspectief en het motief buiten actief te zijn, zullen misschien andere beweegvormen dan sport (tuinieren, maar ook recreatief wandelen of fietsen) beter bij hen aansluiten.
Mensen in de groepen die incidenteel sporter worden (groep 2) of blijven (groep 3) zijn gemiddeld jonger dan de blijvend niet-sporters (groep 1), maar hebben naar verhouding ook vaak een minder goede gezondheid of een lager opleidingsniveau. Iets vaker zijn ze werkend en een groter aandeel heeft een sportende moeder tijdens de jeugdjaren.
Wat betreft het belang dat ze aan sportmotieven hechten (figuur 5.3), is voor deze groepen duidelijk dat ze gezondheid ook een belangrijk motief vinden. Het advies van een arts vinden ook deze groepen van belang. In vergelijking met de niet-sporters hechten ze meer belang aan de sociale kanten van sport (zoals een leuke of gezellige activiteit), maar het verbeteren van prestaties, competitie of iets nieuws leren motiveert deze groepen ook maar beperkt.
De mensen die frequente sporter zouden kunnen worden (groepen 4 en 5) of zijn (groep 6), zijn naar verhouding jonger, en daarnaast zijn ze vaker hogeropgeleid, werkend en beschikken ze over een goede gezondheid. Op deze laatste kenmerken wijken ze af van de incidentele sporters (figuur 5.2). Wat betreft de sportmotieven onderscheiden zij zich van de voorgaande groepen door het grotere belang dat ze hechten aan prestaties willen verbeteren en buiten actief zijn.

Figuur 5.2
Verschillen in kenmerken tussen niet-sporters, potentiële sporters en sporters, Nederlanders van 20 jaar en ouder, 2016, n = 2473 (in gemiddelden en procenten)

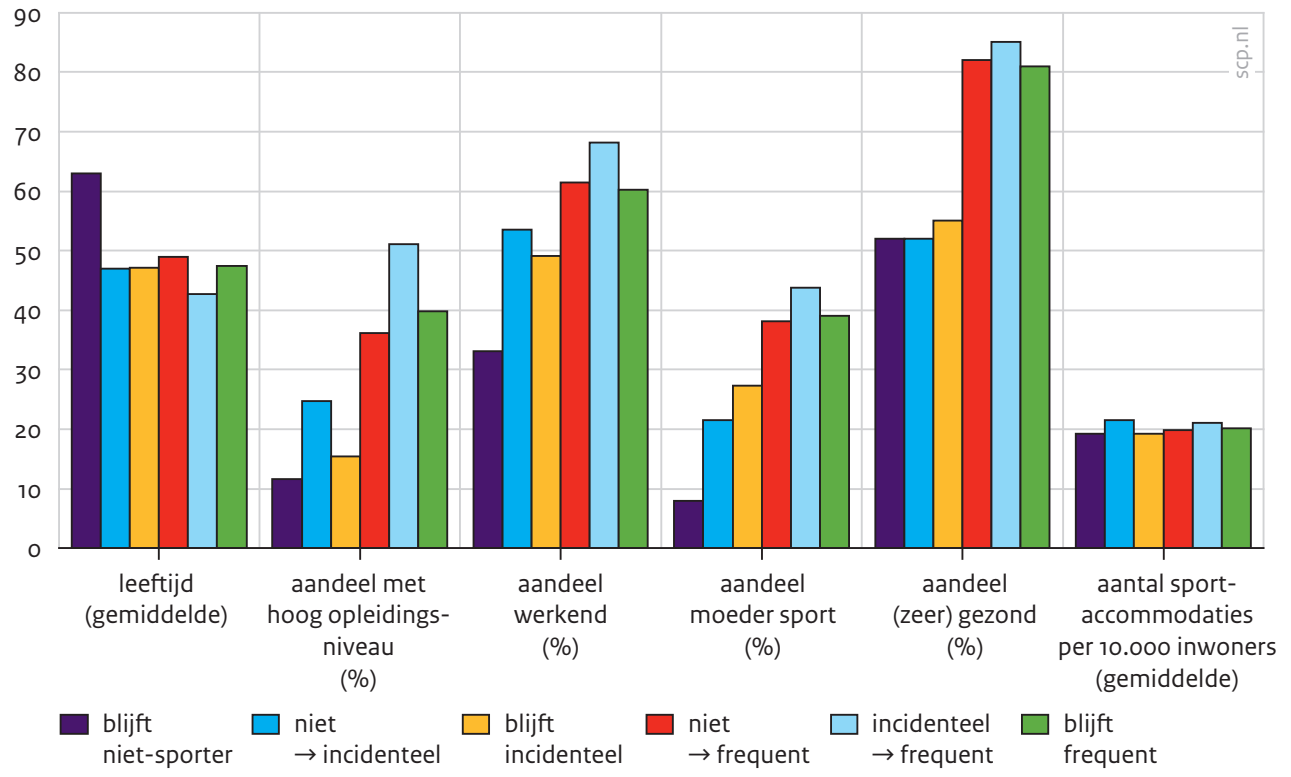

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Figuur 5.3

Verdeling van motieven over de zes groepen van sportpotentie, Nederlanders van 20 jaar en ouder, n = 2473, 2016 (in procenten (zeer) belangrijk)

	blijft niet-sporter	niet → incidenteel	blijft incidenteel	niet → frequent	incidenteel → frequent	blijft frequent
motief gezondheid						
op aanraden van arts	43	37	40	32	23	27
gezond gewicht bereiken/behouden	47	60	65	81	80	78
gezondheid verbeteren	62	66	69	98	96	92
conditie verbeteren	53	63	66	95	94	90
motief competitie						
prestaties verbeteren	17	22	32	59	57	56
voor competitie/wedstrijden	8	7	11	22	17	21
motief leuk						
om iets nieuws te leren	18	13	22	31	22	27
om buiten actief te zijn	47	36	44	77	66	70
om een leuke activiteit te doen	37	56	58	84	87	81
motief sociaal						
omdat het gezellig is	35	54	59	76	71	71

≤ 20% | 21-35% | 36-49% | ≥ 50%

scp.nl

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

De hier weergegeven uitkomsten bevestigen het beeld dat potentiële sporters wat betreft kenmerken en motieven veel lijken op feitelijke sporters, maar toch sporten ze niet of minder. Is er nog meer te zeggen over dit verschil tussen potentieel en feitelijk gedrag? In de VTO van 2016 is aan respondenten gevraagd of ze vaker of anders zouden willen sporten dan ze nu doen. Ongeveer de helft van de volwassenen (zowel niet-sporters als sporters) gaf aan vaker of anders actief te willen zijn.[3] In deze selectie van mensen met een positieve intentie voor toekomstige sportdeelname is een weerspiegeling van de huidige sportdeelname te zien: mensen die nu niet aan sport doen, geven ook minder vaak aan meer of anders te willen gaan sporten. De mensen die rapporteerden incidenteel aan sport te doen, geven naar verhouding het vaakst aan vaker of anders te willen gaan sporten (figuur 5.4).

Figuur 5.4

Aandeel van de respondenten dat vaker of anders zou willen sporten, naar potentiële sportfrequentie, volwassenen van 20 jaar en ouder, 2016, n = 1439 (in procenten)

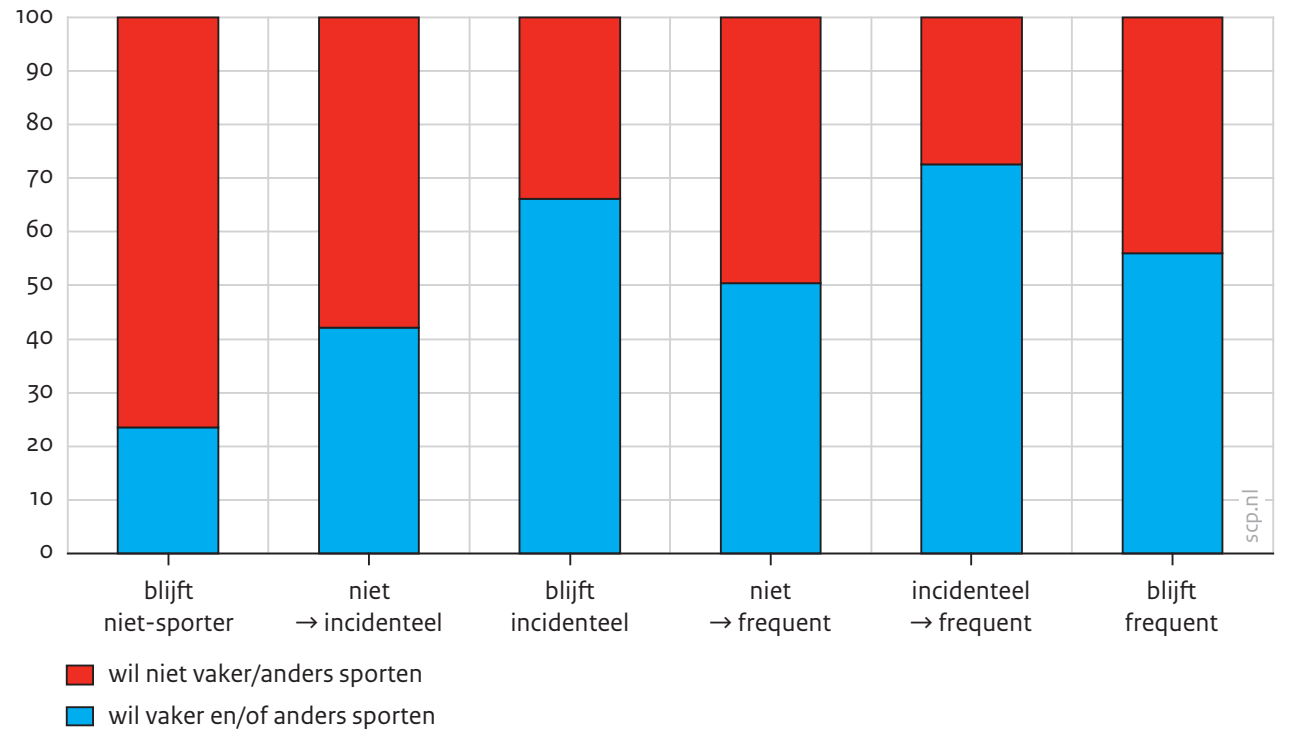

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Aan de respondenten die wel vaker of anders zouden willen sporten, is vervolgens gevraagd wat hen belemmerd om uitvoering te geven aan die wens.[4] Mensen die wat betreft kenmerken de grootste kans hebben niet-sporter te blijven (groep 1) of incidenteel te gaan sporten (groep 2), ervaren ook de meeste belemmeringen, ondanks het feit dat ze wel vaker of anders zouden willen sporten (figuur 5.5). Deze groepen ervaren vooral vaker belemmeringen door gezondheidsproblemen, wat voor de blijvende niet-sporters gerelateerd kan zijn aan hun gemiddeld hogere leeftijd. Ook noemt deze groep vaak vermoeidheid, het liever beoefenen van andere hobby's of weinig tijd als belemmering. De groep die kan doorstromen van niet-sporter naar incidenteel sporter (groep 2) geeft daarnaast vaker aan dat ze het niet kunnen betalen (vgl. Van den Dool 2017).

De mensen die nu niet sporten, maar wel kenmerken hebben die overeenkomen met die van frequente sporters (groep 4), hebben naar verhouding minder last van gezondheidsbelemmeringen: ze zouden best meer kunnen sporten. Vaker rapporteren ze echter dat het vinden van tijd, of het prioriteit geven aan sport een belemmering is: ze doen liever andere hobby's, hebben verplichtingen door werk of zorg, of kunnen zich er niet toe zetten aan het eind van een dag. Elling (2010) merkt daarbij terecht op dat de objectiviteit van sommige belemmeringen lastig is in te schatten, zoals bij tijdgebrek: is dit een kwestie van geen tijd, geen zin of geen prioriteit? Opvallend is dat de mensen die incidenteel sporter blijven (groep 3) naar verhouding minder belemmeringen benoemen dan de mensen die van niet-

sporter zouden kunnen doorstromen naar frequent sporter (groep 4): deze laatste groep geeft vaker aan dat sport, binnen de setting zoals zij die beoordelen, hen niet aantrekt. Het is de vraag of dit beeldvorming is, waar met beleid verbetering in bereikt zou kunnen worden. De mensen die al aan sport doen (groepen 3, 5 en 6) ervaren naar verhouding veel minder belemmeringen, maar ook daar blijft de verdeling van tijd of prioriteit een issue.

Figuur 5.5

Relatie tussen ervaren belemmeringen en (potentiële) sportfrequentie, Nederlanders van 20 jaar en ouder die vaker of anders zouden willen sporten, n = 1439, 2016 (in procenten (zeer) belangrijk)

	blijft niet-sporter	niet → incidenteel	blijft incidenteel	niet → frequent	incidenteel → frequent	blijft frequent
heb gezondheidsproblemen	54	40	39	27	28	26
ben vaak te moe	47	45	51	27	32	27
doe liever andere hobby's	46	50	42	54	40	31
heb weinig tijd/andere verplichtingen	46	54	55	60	57	54
wil wel, maar op moment zelf geen zin	31	36	45	44	35	26
kan het niet betalen	30	42	27	32	21	19
heb niemand om mee te sporten	25	17	17	27	19	17
heb lichamelijk inspannend werk	23	25	12	17	12	9
vind sport niet leuk	22	19	18	22	9	9
fiets of wandel naar het werk/school	22	15	8	29	13	12
heb geen plezierige routes in omgeving	21	12	13	25	10	16
ben niet goed genoeg in sport	17	18	14	15	9	7
accommodaties zijn te druk	16	11	20	23	20	19
weet niet welke sport leuk is	16	16	21	22	13	12
zijn geen openbare plekken in omgeving	16	15	8	16	6	13
vind sfeer bij sportverenigingen niet fijn	16	24	22	20	14	17
heb negatieve ervaringen met sport/gymles	14	15	16	7	7	6

≤ 20% 21-35% 36-49% ≥ 50%

scp.nl

Bron: SCP/CBS (VTO'16) en gekoppelde externe databestanden

Wat kunnen we concluderen op basis van dit scenario over de kans op groei van sportdeelname onder volwassenen? Een deel van de niet-sportende volwassenen bezit kenmerken die overeenkomen met de kenmerken van mensen die incidenteel of frequent sporten. In potentie zijn ze daardoor kansrijk voor interventies. Tegelijkertijd vertonen ze dat gedrag (nog) niet. Voor een deel van de respondentengroep hebben we die discrepantie tussen kenmerken en gedrag verder kunnen analyseren op basis van belemmeringen die zij als (zeer) belangrijk ervaren om meer of anders te gaan sporten. Hieruit blijkt dat potentiële sporters minder belemmeringen als (zeer) belangrijk ervaren. De keuzes die ze maken om hun tijd in te delen en te besteden, blijven hierin een factor van belang, evenals het beeld

dat ze hebben van sportmogelijkheden of de ervaringen die ze in het verleden hebben opgedaan.
Hoe kunnen deze uitkomsten bijdragen aan sportstimuleringsbeleid? In het *Nationaal Sportakkoord* (vws et al. 2018) zetten partijen in op grotere deelname van groepen die nu nog niet of weinig meedoen. Hierbij besteden ze aandacht aan diverse aspecten van sociale en fysieke toegankelijkheid en ervaren belemmeringen, zowel wat betreft aanbod als accommodaties. Onze analyse op basis van een empirisch model laat zien dat persoonlijke en interpersoonlijke kenmerken een groter aandeel in de verklaring van wel of niet sporten innemen dan omgevingsfactoren. Groepen die op basis van de analyse een grotere afstand tot potentiële sportdeelname hebben, zeggen – binnen de context van de beschikbare kenmerken van ons model – meer belemmeringen te ervaren en kennen deze bovendien een groter gewicht toe. Om gedragsverandering (zie bv. het model van Stages of Change (vanProchaska en Norcross (2014) [1979])) op gang te brengen, zullen ook andere kenmerken van belang zijn en zal er op verschillende niveaus ingestoken moeten worden. Argumenten op basis van motivatie die bij frequente sporters zullen aankomen (zoals het verbeteren van prestaties), zijn voor blijvend niet-sporters veel minder aansprekend. In het ontwikkelen van interventies om de eerste groep (de niet-sporters) in beweging te krijgen, zullen argumenten moeten aansluiten bij hun kenmerken. Sportinterventies worden vaak bedacht door mensen die overtuigd zijn van het belang van sport. Om juist mensen te bereiken die deze overtuigingen niet hebben, is het verstandig hen te betrekken bij het opstellen van interventies.

5.2 Verband tussen het vergroten van leefbaarheid en sportdeelname van jongeren

In het *Nationaal Sportakkoord* is als doel gesteld dat alle Nederlanders moeten kunnen deelnemen aan sport en bewegen, en dat sport- en beweegaanbieders sociaal, fysiek en financieel toegankelijk moeten zijn (vws et al. 2018). De focus ligt vooral op het georganiseerde sportaanbod; bij jongeren is dit gezien het huidige deelnamepatroon vooral de sportvereniging. Omdat de kans op afhaken of uitvallen bij leden van een sportvereniging kleiner is dan bij mensen die informeel of commercieel sporten (NOC*NSF 2019), wordt in het beleid extra belang gehecht aan verenigingssport. In de relatie tussen leefbaarheid van een wijk en sportstimulering zijn de afgelopen jaren in Rotterdam goede resultaten geboekt. Daar zet men in op de rol van schoolsportverenigingen in achterstandswijken, waardoor jongeren in contact gebracht worden met sport en sportclubs, eerst in hun eigen wijk en daarna mogelijk doorstromend naar sportclubs daarbuiten (Boonstra en Hermens 2011).
Het vraagstuk van de leefbaarheid is echter ook buiten de sport relevant. Met de wijzigingen sinds de Woningwet (2015) blijft in de meeste gemeenten de aanpak van de publieke ruimte liggen en neemt de druk op de gemeente toe in het oplossen van sociale problemen (Beuzenberg et al. 2018). Hier ligt dus een vraagstuk van breder maatschappelijk belang, waar de sport ook van zou kunnen profiteren.
In deze paragraaf willen we, aansluitend bij onze modelontwikkeling en de wens van de aanwezigen van de expertmeeting om in te zetten op veranderingen in de omgeving (zie

Bijlage 1), aandacht besteden aan de vraag: als de leefbaarheid zou verbeteren, zou dat dan ook tot een verandering in sportdeelname en -verband kunnen leiden? We werken die vraag uit voor het jongerenmodel.

Leefbaarheid betreft de fysieke en sociale omgeving en het gevoel van veiligheid van inwoners van een wijk of buurt (Leidelmeijer et al. 2015; 2017). Het idee achter verbetering van de leefbaarheid is dat mensen zich veilig voelen en dat overlast en verloedering worden tegengegaan. Leefbaarheid staat niet los van bijvoorbeeld sociaaleconomische kenmerken van de bewoners van een wijk. Ook in relatie tot sport is dit te zien: in wijken met een lagere sociaaleconomische status zijn minder mensen lid van een sportclub, en in wijken met minder sociaal kapitaal of een lagere sociale veiligheid ligt de sportdeelname lager (zie hoofdstuk 2). In het model hebben we leefbaarheid geoperationaliseerd met behulp van data uit de Leefbaarometer. Dit instrument schat de leefbaarheid van een wijk of buurt in op basis van de beoordeling van voorwaarden en behoeften van mensen over die leefomgeving en afgezet tegen de gemiddelde leefbaarheid in Nederland (Leidelmeijer et al. 2017, zie ook § 3.4). Hoe hoger de beoordeling, hoe leefbaarder een wijk ingeschat wordt. Voor de berekeningen in deze paragraaf verdelen we alle wijken in twee groepen: wijken waarvan de leefbaarheid lager is dan gemiddeld (38% van de wijken), en wijken met een gemiddelde of hogere leefbaarheidsscore (62%).[5]
Uit het model voor de jongeren bleek dat leefbaarheid van de wijk een kleine, eigenstandige samenhang heeft met twee vormen van sportverband van jongeren (zie hoofdstuk 4). Jongeren die in wijken met een betere leefbaarheid wonen, zijn vaker voor hun meest beoefende sport lid van een sportclub, terwijl jongeren in wijken met een slechtere leefbaarheid vaker informeel sporten. Zij beoefenen hun meest beoefende sport het vaakst alleen of in een groep die ze zelf hebben georganiseerd. Aannemelijk is dat ze daarbij onder andere gebruikmaken van pleintjes of trapveldjes (figuur 5.6). Ook is in de wijken met een minder dan gemiddelde leefbaarheid het aandeel niet-sportende jongeren groter.

Figuur 5.6

Sportdeelname en sportverband, naar leefbaarheid, jongeren 6-19 jaar, 2012-2016, n = 1794 (in procenten)

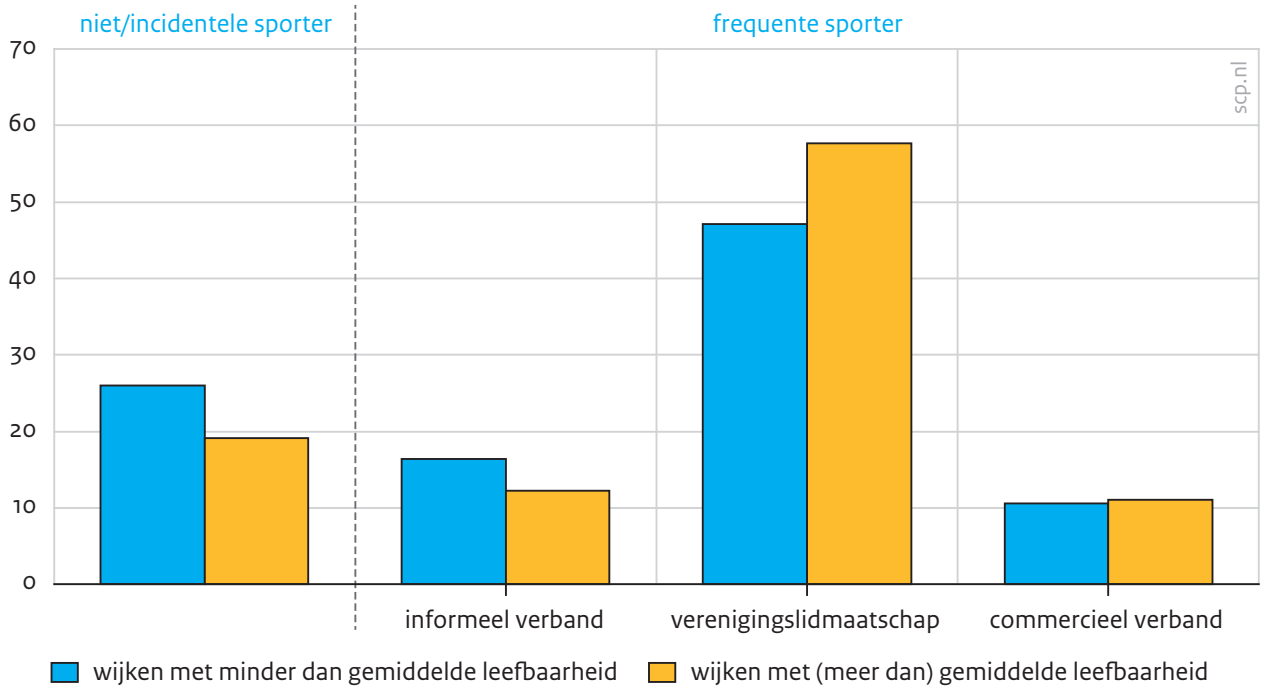

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Stel dat de wijken met minder dan gemiddelde leefbaarheid zouden verbeteren tot de gemiddelde leefbaarheid, leidt dit dan ook tot verschuivingen in de sportdeelname van jongeren? Uit onze analyse blijkt dat deze verschuiving zeer beperkt is (figuur 5.7). Het aandeel jongeren dat overstapt van niet of incidenteel sporten naar frequente sportdeelname laat geen verandering zien als de leefbaarheid van wijken met een minder dan gemiddelde leefbaarheid verbetert. Bij het sporten in informeel verband is een zeer kleine daling te zien, die bij het verenigingslidmaatschap een toename oplevert. De verschillen zijn echter te klein om als significante verandering te duiden.

Figuur 5.7

Kans op sportdeelname met het vergroten van de leefbaarheid, jongeren 6-19 jaar, 2012-2016, n = 1794 (in procenten)

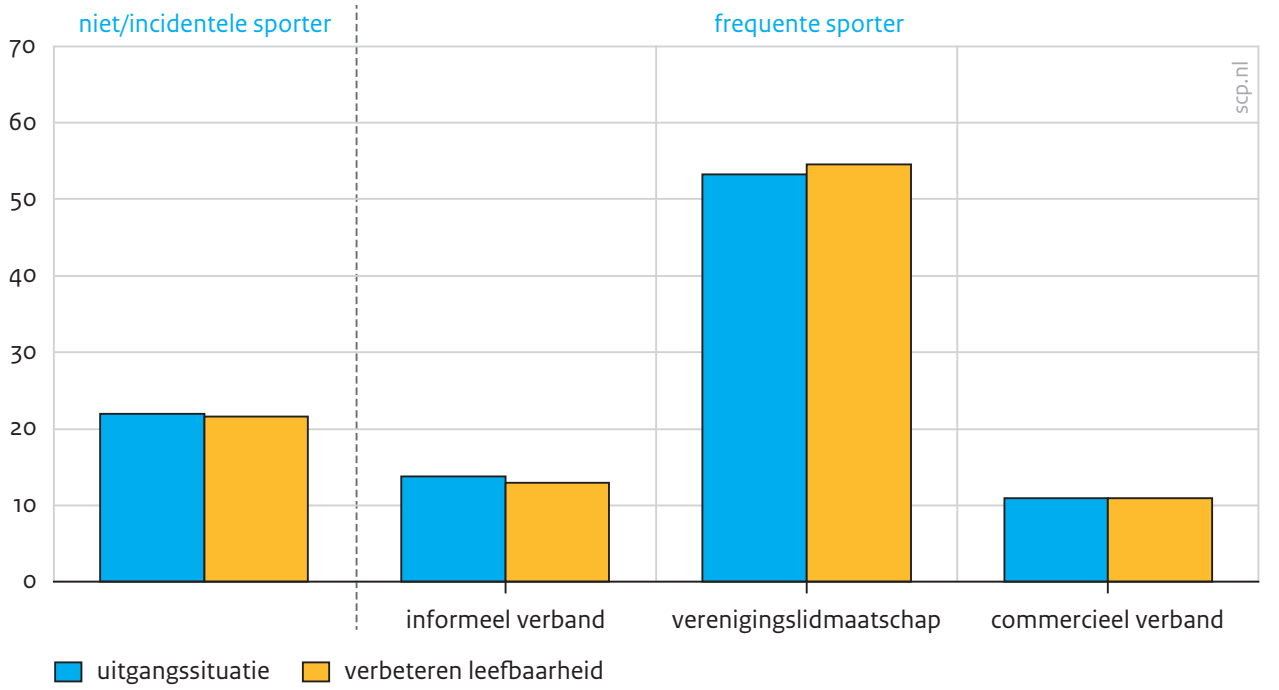

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Deze uitkomst is in lijn met de beperkte toegevoegde waarde aan het totale model door het kenmerk leefbaarheid. Een verklaring voor het afwezig zijn van een verschuiving door verbeterde leefbaarheid is dat sportbeleid meer ingezet wordt in wijken waar een achterstand in sportparticipatie is (Van den Dool 2018). Dit vertroebelt mogelijk de uitkomsten van het model. Leefbaarheid als onderscheidingscriterium heeft echter wel waarde, zoals ook in figuur 5.6 zichtbaar was. Dit wordt zichtbaar in andere kenmerken dan leefbaarheid zelf. We kijken daarom nog naar de andere niveaus van het sociaalecologisch model in relatie tot leefbaarheid.

Omgevings- en gemeentelijke beleidsverschillen in relatie tot leefbaarheid

De wijken met een lager dan gemiddelde leefbaarheidsscore liggen voornamelijk in de grote, stedelijke gemeenten. Die gemeenten verschillen op een aantal aspecten van sportbeleid van gemeenten zonder zulke wijken (tabel 5.1): ze doen vaker mee aan Sportimpulsprojecten, de Nationale Sportweek en/of met JOGG, en doen gemiddeld meer aanvragen voor het Jeugdfonds Sport & Cultuur. Dit is een bevestiging dat gemeenten met wijken met een lager dan gemiddelde leefbaarheidsscore meer investeren in sport. Tegelijkertijd is het aandeel gemeentelijke uitgaven aan sport, het gemiddelde aantal sportaccommodaties per 10.000 inwoners en de score van de beweegvriendelijkheid van de omgeving in die gemeenten lager. Dit kan deels verklaard worden door de vaak sterkere verstedelijking, waar de benutting van sportaccommodaties op een grotere groep inwoners gericht is,

maar er ook minder groene ruimte beschikbaar is dan in minder verstedelijkte woongebieden (Wezenberg-Hoenderkamp en Van der Poel 2019a; 2019b).

Tabel 5.1

Omgevings- en gemeentelijke beleidskenmerken, naar leefbaarheid, jongeren 6-19 jaar, 2012-2016, n = 1.794 (in procenten en gemiddelden)

	< leefbaarheid	≥ leefbaarheid
gemiddeld aantal sportaccommodaties per 10.000 inwoners	20	22
gemiddelde score beweegvriendelijke omgeving	2,3	2,4
fte buurtsportcoaches per 10.000 inwoners	1,7	1,6
deelname aan sportimpuls (%)	40	20
deelname aan Nationale Sportweek (%)	70	60
aandeel uitgaven aan sport op totale budget (%)	2,0	2,3
deelname aan JOGG (%)	50	30
gemiddeld aantal aanvragen Jeugdfonds Sport & Cultuur per 10.000 inwoners	16	11

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Persoonlijke en interpersoonlijke verschillen in relatie tot leefbaarheid

Ook op persoonlijk en interpersoonlijk niveau zijn verschillen te zien in tussen jongeren wanneer we ze verdelen naar de leefbaarheid van hun woonwijk. Geslacht en leeftijd laten geen noemenswaardig verschillen zien, dit geldt echter wel voor de zelf ervaren gezondheid. De grootste verschillen zijn zichtbaar bij de interpersoonlijke kenmerken: de kans dat een jongere in een wijk met een lager dan gemiddelde leefbaarheid een vader of moeder heeft die regelmatig sport of een hoog opleidingsniveau heeft, is beduidend lager.
Dit overzicht laat zien dat de combinatie van persoonlijke, interpersoonlijke en leefbaarheidskenmerken 'samenwerken' tot een lagere kans op sportdeelname.

Tabel 5.2

Persoonlijke en interpersoonlijke kenmerken, naar leefbaarheid van de woonwijk, Nederlandse jongeren 6-19 jaar, 2012-2016, n = 1794 (in procenten)

	< leefbaarheid	≥ leefbaarheid
jongen	50	52
leeftijd 6-11 jaar	44	43
zeer gezond	42	46
vader sport soms/vaak	53	64
moeder sport soms/vaak	54	68
opleiding vader hoog	23	39
opleiding moeder hoog	25	38

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'16) en gekoppelde externe databestanden

Concluderend kunnen we zeggen dat leefbaarheid als kenmerk om sportdeelname te laten toenemen volgens ons model beperkt van waarde is, mede doordat gemeentelijk sportbeleid naar verhouding meer ingezet wordt op wijken met een minder dan gemiddelde leefbaarheid. Wel is leefbaarheid als onderscheidend kenmerk van waarde, waarmee verschillen tussen persoonlijke en interpersoonlijke kenmerken van jongeren inzichtelijk worden. Zowel de verschillen in gezondheid van de jongeren zelf als de verschillen in het opleidingsniveau en de sportdeelname van de ouders laten zien dat in wijken met een lager dan gemiddelde leefbaarheid nog veel winst te behalen is wat betreft sportdeelname van zowel jongeren als van de ouders.

Noten

1 We gebruiken hier het model met motieven vanwege de hogere verklaringsgraad. Dat model beperkt zich tot de VTO-data van 2016. Daardoor verschilt de verdeling van de respondenten over de niet-, incidentele en frequente sporters licht van tabel 3.2, omdat het daar de metingen van 2012-2016 betrof.

2 Dat doen we door aan te nemen dat iemand die niet sport incidenteel gaat sporten als hij volgens het model een grote kans daarop heeft. Het is lastig te bepalen wat 'een grote kans' is en de keuze daarvoor is enigszins arbitrair. Bij deze berekeningen veronderstellen we dat de kans om incidenteel te sporten 'groot' is als hij groter is dan de gemiddelde kans op incidentele sportdeelname in de populatie (11%) en dat de kans om frequent te sporten 'groot' is als hij groter is dan de gemiddelde kans op frequente sportdeelname in de populatie (55%). Als de kans op incidentele sportdeelname groter is dan 11% en tegelijkertijd de kans op frequente sportdeelname groter is dan 55%, nemen we aan dat deze persoon frequent gaat sporten.

3 Omdat deze groep een deelselectie vormt van de totale populatie, met daarnaast ook positieve sportintenties en daarmee geen representatieve groep, hebben we deze kenmerken niet meegenomen in de ontwikkeling van het verklarend model zelf.

4 In het VTO van 2016 is een lijst van zeventien belemmeringen opgenomen. Deze lijst is een verkorte versie van eerder onderzoek naar belemmeringen door Visser en Van den Dool (2016), waarbij door middel van factoranalyse de 42 belemmeringen zijn teruggebracht tot zeventien.

5 Een goede of slechte leefbaarheid wordt net als bij de oorspronkelijk leefbaarheid berekend door een afwijking van de gemiddelde (dat op nul is gezet). Bij de oorspronkelijke leefbaarheidsberekening wordt vervolgens een indeling gemaakt in klassen, waarbij de grenzen arbitrair zijn en geijkt worden aan de hand van het bestand Woononderzoek Nederland (WoON) van het CBS. In de rapportages van de Leefbaarometer wordt 4,5% van alle wijken als behorende bij een 'slechte leefbaarheid' geschaard (Leidelmeijer et al. 2017). Aangezien wij WoON niet gekoppeld hebben, kunnen we niet met deze klassen rekenen. We kijken daarom alleen naar de afwijking van het gemiddelde. Hierdoor zijn we ruimhartiger in de term afwijking van het gemiddelde en treden er verschillen op in het aantal gemeenten dat afwijkt van het gemiddelde ten opzichte van de oorspronkelijke schaal. Omdat ons doel niet is de leefbaarheid te bepalen, maar de relatie van de leefbaarheid met het sportverband, achten we dit geoorloofd.

6 Conclusie en discussie

De ene helft van de Nederlandse bevolking doet frequent aan sport en de andere helft niet of incidenteel. Hoe komt dat? Sportbeleidsmakers zoeken aanknopingspunten om mensen te stimuleren (meer) te gaan sporten en bewegen. Zijn er kenmerken van personen of van de omgeving te onderscheiden die samengaan met een grotere kans op sportdeelname? Kunnen beleidsacties ertoe leiden dat deze kenmerken veranderen (aangenomen dat dit daadwerkelijk tot een hogere sportdeelname leidt)? In de beantwoording van deze vragen kan een theoretisch gefundeerd empirisch verklaringsmodel behulpzaam zijn. Om dat te ontwikkelen zijn het SCP en het RIVM begonnen met een expertmeeting waarin de mogelijkheden voor zo'n model zijn geïnventariseerd en waarin de waarde en beïnvloedbaarheid van diverse kenmerken aan de orde kwamen. Hierover is in Bijlage 1 gerapporteerd. Vervolgens heeft het RIVM in samenwerking met het SCP een reviewstudie verricht over internationale onderzoeksresultaten op het gebied van correlaties tussen kenmerken en sport- en beweeggedrag (Bijlage 2). Tot slot is door het SCP een model ontwikkeld waarin kenmerken worden geïdentificeerd die empirisch gerelateerd zijn aan sportgedrag van Nederlanders, en die zijn in de voorgaande hoofdstukken van dit rapport gepresenteerd. Omdat een model per definitie een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid is, moeten de uitkomsten worden geïnterpreteerd binnen de grenzen en mogelijkheden van het model.

In dit slothoofdstuk vatten we de resultaten samen in relatie tot de uitkomsten van de expertmeeting en de review, en we bespreken de mogelijkheden van beleidsscenario's (§ 6.1). In paragraaf 6.2 bespreken we de kanttekeningen en verbetermogelijkheden van het model en in paragraaf 6.3 nemen we wat meer afstand en beschouwen we de resultaten van dit onderzoek in een bredere schets van maatschappelijke ontwikkelingen.

6.1 Het model: uitkomsten en beleidsscenario's

Sociaalecologische theorie als basis voor inzicht in belang van kenmerken

Om aanknopingspunten te vinden om mensen te stimuleren (meer) te gaan sporten en bewegen, hebben we ons gebaseerd op de sociaalecologische theorie (Bronfenbrenner 1986, zie ook Bauman et al. 2012; King et al. 2000; Spence en Lee 2003). Die genereert inzicht in diverse niveaus van beïnvloeding en benut kennis vanuit meerdere onderzoeksdisciplines. Het model gaat uit van de aanname dat kenmerken die dicht bij de persoon staan (zoals leeftijd of motieven) directer verband houden met gedrag dan kenmerken die verder van de persoon af staan (zoals beleid). Op basis van literatuuronderzoek hebben we een zo compleet mogelijk beeld gecreëerd van theoretisch relevante kenmerken. In het empirisch model hebben we deze kenmerken, indien beschikbaar in databestanden, gebruikt om de feitelijke relatie met sportdeelname in kaart te brengen. Omdat het sport-

aanbod en het sportbeleid voor jongeren (6-19-jarigen) en volwassenen (20 jaar en ouder) van elkaar verschilt, hebben we voor beide groepen aparte modellen gemaakt.

Onderzoeksvraag 1: Welke persoonlijke, interpersoonlijke, omgevings- en beleidskenmerken hangen samen met sportdeelname en het verband waarin men sport en wat is het relatieve belang van deze kenmerken?

Sociaaleconomische kenmerken, motieven en interpersoonlijke kenmerken spelen een grote rol in het verklaren van verschillen in sportfrequentie en sportverband. Kenmerken die verder van de respondenten af staan, zoals omgevingskenmerken en beleid, zijn zoals verwacht minder sterk gerelateerd aan sportgedrag.

Leeftijd en gezondheid laten zowel bij jongeren als bij volwassenen een sterke relatie met sport zien. In het model voor jongeren spelen persoonlijke motieven een sterke rol in de verklaringskracht bij zowel sportfrequentie als -verband. Jongeren die frequent sporten, hechten vooral veel waarde aan prestaties verbeteren en aan deelnemen aan competitie; een kenmerk dat ook gerelateerd is aan sporten in verenigingsverband. Bij volwassenen zijn meerdere motieven van belang en is een duidelijke relatie zichtbaar met het sportverband waarin ze actief zijn: gezondheidsmotieven zijn sterk gerelateerd aan commercieel en individueel sporten, en het belangrijk vinden om prestaties te verbeteren aan verenigingsverband.

Interpersoonlijke kenmerken zijn in ons model vertegenwoordigd door (vroegere) sportdeelname van ouders, sportdeelname van een eventuele partner (in het model voor volwassenen) en opleidingsniveau van de ouders (in het model voor jongeren). Bij jongeren zijn de kenmerken van beide ouders gerelateerd aan frequent sporten, en vooral aan sporten in verenigingsverband. Ook bij volwassenen is sportief voorbeeldgedrag van belang voor de frequente sportdeelname; zowel ouders die aan sport deden als een sportende partner zijn positief gerelateerd met sportfrequentie. Goed voorbeeld doet dus goed volgen. Een sportende partner is daarnaast positief gerelateerd aan alle vormen van sportverband.

Kenmerken gerelateerd aan de sociale en fysieke omgeving en het sportbeleid verklaren de verschillen in sportgedrag slechts in beperkte mate, zoals ook op basis van het theoretisch kader (figuur 2.1) verwacht mag worden. Zowel de leefbaarheid van de buurt (o.a. sociale omgeving, veiligheid en aanwezigheid van allerlei voorzieningen) als kenmerken van de fysieke omgeving (beschikbaarheid van sportaccommodaties en de beweegvriendelijkheid van de omgeving) voegen weinig toe aan de verklaringskracht van het model, en dat geldt zowel voor jongeren als voor volwassenen. Maar ook beleidskenmerken van gemeentelijke sportstimulering over de financiële kant (aandeel sportbudget in totale gemeentelijke begroting, deelname aan Jeugdfonds Sport & Cultuur) en specifieke beleidsinterventies (inzet buurtsportcoaches, deelname aan interventieprogramma's) voegen weinig toe aan de verklaring. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat gemeentelijk beleid vooral ingezet wordt voor wijken waar de sportdeelname van de bevolking lager is. Wel is er een duidelijke relatie tussen leefbaarheid van de buurt en verenigingslidmaatschap, ook als gecon-

troleerd is voor effecten van sociaaleconomische kenmerken van de respondent. Dit is zowel bij jongeren als volwassenen zichtbaar.

Aanvaardbare verklaringskracht

Met de kenmerken inclusief de motieven die in het model zijn opgenomen, wordt een kwart van het verschil in sportdeelname (24%) en sportverband (25%) tussen jongeren verklaard. Het grootste deel daarvan wordt ingenomen door motieven en interpersoonlijke kenmerken. Bij de volwassenen is de verklaringsgraad wat lager (16%-18%), waarbij ook motieven en daarnaast sociaaleconomische kenmerken het grootste aandeel innemen. In de modellen zonder motieven is de verklaringskracht lager (8%-12% voor jongeren en volwassenen), maar zijn dezelfde kenmerken het meest relevant. Voor een empirisch model dat zich richt op verklaren van sociaal gedrag is deze hoogte van de verklaringskracht gebruikelijk. Als we terugkeren naar het uitgangspunt van een sociaalecologisch model, dan bevestigt onze analyse dat vooral kenmerken die dicht bij de persoon staan, zowel bij jongeren als bij volwassenen, het sterkste verband laten zien met sportfrequentie en -verband. De toegevoegde verklaringskracht van fysieke en sociale omgevings- en beleidskenmerken is wel aanwezig, maar beperkt.

Empirie en expertopinie complementair aan elkaar

Wanneer we deze uitkomsten naast de conclusies van de expertmeeting leggen, dan valt op dat de experts alle niveaus van kenmerken (individuele, interpersoonlijke, omgeving en beleid) relevant vinden voor het bewegen en sporten van Nederlanders (zie Bijlage 1). Zij zien veel minder onderscheid tussen de relatieve invloed van persoonlijke en omgevingskenmerken, terwijl dat uit ons empirisch model wel naar voren komt. Duiding hiervan ligt in het feit dat de experts een andere vraag beantwoordden. Daarnaast richtten ze zich vooral op kenmerken waar ze invloed op hebben, en dat zijn vooral de omgevingsvariabelen. Zij gingen in op welke kenmerken ze van belang achtten bij stimulering van sportgedrag en het model kijkt naar verklaringen van verschillen in sportgedrag. De invalshoeken zijn complementair aan elkaar. Niet alle kenmerken verklaren evenveel van het sportgedrag, dat wil echter niet zeggen dat ze onbelangrijk zijn bij sportstimulering. Wel zagen de experts duidelijke verschillen in de beïnvloedbaarheid van de kenmerken door beleid. Vooral de fysieke omgeving is volgens hen beïnvloedbaar: van speeltuintjes in de wijk tot infrastructuur van fietspaden en sportaccommodaties op gemeente- of regioniveau. De sociale aspecten van sport en bewegen achtten ze minder goed door beleid te veranderen.

Onderzoeksvraag 2: Kunnen meer volwassenen tot sporten aangezet worden? Welke kenmerken zijn daarbij van belang en wat belemmert hen?

Met het empirisch model kunnen we met behulp van scenario's het belang van wijzigingen in verschillende kenmerken doorrekenen en daarmee kijken hoe mogelijke (beleids)wijzigingen empirisch zouden kunnen doorwerken. Voor het eerste scenario hebben we doorgerekend welk aandeel van de volwassenen, op basis van gelijkende kenmerken, eventueel

kans maakt op een grotere sportdeelname. De uitkomsten duiden erop dat er wel potentie is tot vergroting van de sportfrequentie van volwassenen, maar dat verschillende belemmeringen dat tegenwerken.
De helft van de volwassenen die niet of zeer weinig aan sport doet, heeft namelijk kenmerken die in overeenstemming zijn met die van frequent sportende volwassenen, zoals een jongere leeftijd, goede gezondheid, hoger opleidingsniveau of het voorbeeld van een sportende ouder. Wanneer volwassenen overeenkomstig hun kenmerken zouden gaan sporten, zou zowel het aandeel incidentele sporters (+2 procentpunten) als het aandeel frequente sporters (+15 procentpunten) groter kunnen worden.
Volwassenen die nu niet sporten, maar dit wel zouden willen, noemen vaak gezondheidsproblemen als belemmering. De vraag is echter of die gezondheidsproblemen voor alle sporten een belemmering vormen; misschien zijn er activiteiten die wel aansluiten bij de mogelijkheden en eventueel bijdragen aan gezondheidsverbetering. Zowel niet-sporters als potentiële sporters vinden bevordering van de gezondheid namelijk wel een belangrijk motief om te gaan sporten. Daarnaast hechten vooral mensen die nu niet sporten, maar dit wel zouden willen, waarde aan leuke en gezellige activiteiten. Verder spelen – ook bij mensen die al wel sporten – belemmeringen rondom tijd of prioriteit een rol: men vindt sport niet belangrijk genoeg of ziet geen mogelijkheden om er meer tijd voor vrij te maken.

Onderzoeksvraag 3: Als de sociale omgeving zou verbeteren, stijgt dan ook de sportdeelname van jongeren?

Vaak wordt sport als middel ingezet om sociale leefbaarheid te verbeteren, maar het omgekeerde is ook van belang: als wijken en buurten als leefbaarder worden ervaren, is er dan een kans dat de sportdeelname van jongeren verandert? Uit hoofdstuk 4 blijkt geen verschil in het aandeel jongeren dat frequent sport naar leefbaarheid van de wijk. Wel is er verschil te zien naar het verband waarin ze sporten: jongeren in wijken met een gemiddelde of betere leefbaarheid zijn relatief vaker actief in verenigingsverband, terwijl jongeren die in wijken wonen met een minder dan gemiddelde leefbaarheid vaker informeel aan sport doen. De analyses in hoofdstuk 5 laten zien dat diverse kenmerken op verschillende niveaus van het sociaalecologisch model een relatie tonen met leefbaarheid: jongeren die in wijken met een lager dan gemiddelde leefbaarheid wonen, rapporteren een slechtere gezondheid, hebben minder vaak ouders die zelf aan sport doen en deze ouders zijn vaker lageropgeleid. Ook is er een relatie te zien tussen leefbaarheid en beleidskenmerken, vooral op beleidsinitiatieven. Sportbeleid wordt juist meer ingezet in gemeenten met wijken met een geringere leefbaarheid: zo zijn er meer Sportimpuls-projecten en zijn ze vaker JOGG-gemeente. Dit kan ertoe leiden dat de beleidsmaatregelen in het model niet goed naar voren komen, of dat er zelfs tegenstrijdige effecten worden gevonden. In het scenario hebben we doorgerekend of een verbetering van de leefbaarheid van de slechtere wijken een verandering van sportverband tot gevolg zou kunnen hebben. Dit blijkt zeer beperkt het geval; sportverband is gerelateerd aan een concentratie van kenmerken, die geografisch gezien bij elkaar komen in bepaalde wijken, maar niet per se gerelateerd is aan de leefbaarheid van die wijken.

6.2 Het model: kanttekeningen

Kwaliteit van het verklaringsmodel

Doel van het project was om een theoretisch gefundeerd empirisch verklaringsmodel te ontwikkelen. Ons model kent een verklaringskracht tussen 16% en 18% (voor volwassenen) en 24% tot 25% (voor jongeren), wat overeenkomt met wat er gewoonlijk in empirisch onderzoek van dit type wordt gevonden. Het model is robuust, wat duidelijk wordt uit de stabiliteit van de coëfficiënten: ook als nieuwe blokken van kenmerken aan het model worden toegevoegd, blijven de significante resultaten staan. Bij de interpretatie is het goed enkele kanttekeningen in acht te nemen. Daarnaast willen we een aantal mogelijkheden voor verbetering van het model schetsen.

Met crosssectionele data geen causale uitspraken te doen

De interpretatie van de resultaten moet plaatsvinden binnen de mogelijkheden van het model. Elk model is namelijk een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Daarom is het verstandig om bij de interpretatie van de uitkomsten in gedachten te houden dat de inzichten bepaald worden door de informatie die aanwezig is in de gebruikte gegevensbronnen. Een pluspunt van dit model is dat er veel beschikbare data gebruikt zijn. Echter, de Vrijetijdsomnibus (VTO) en de gekoppelde databestanden zijn crosssectioneel: ze meten slechts op één moment. Hierdoor kunnen alleen uitspraken gedaan worden over verbanden tussen kenmerken, en niet over oorzaak en gevolg (oftewel causaliteit). Dit model is dan ook niet het geschikte middel om te toetsen of een interventie effect heeft. Dit kan alleen met een andere onderzoeksopzet.

Ondervertegenwoordigde groepen vragen om voorzichtige uitspraken

De VTO is gebaseerd op een steekproef uit de Nederlandse bevolking. Bij de analyses is gewogen voor een aantal bevolkingskenmerken om te corrigeren voor non-respons, en voor de insluitkansen (Banning et al. 2013; Knops et al. 2017; Roels en Knops 2015). Het onderzoeksontwerp van de VTO is gericht op het verkrijgen van een goed beeld van de 'gemiddelde' Nederlander. Deze keus brengt echter met zich mee dat sommige groepen minder makkelijk kunnen meedoen, omdat ze mogelijk meer moeite hebben met het invullen van de vragenlijst, zoals mensen met een lager opleidingsniveau, niet-westerse migranten van de eerste generatie die de Nederlandse taal niet machtig zijn, of mensen met een (licht) verstandelijke beperking. Van niet-westerse migranten van de eerste generatie is bijvoorbeeld bekend dat ze minder aan sport doen (Vogels 2014) en ook bij mensen met een (licht) verstandelijke beperking is dit bekend (Van Lindert et al. 2017). Er kan dan ook niet met zekerheid worden gesteld dat alle groepen in de samenleving even goed vertegenwoordigd zijn, wat doorwerkt in de uitkomsten van het model. Vertaling van de uitkomsten van het model naar deze groepen vraagt dan ook om voorzichtigheid.

Inzicht in sporttakken of beweeggedrag stelt extra eisen aan het model

Ons model geeft inzichten over sportfrequentie en sportverband. Een volgende stap kan inzicht zijn op het niveau van sporttakken of naar andere beweegpatronen dan sport. Gerichtere sturingsinformatie voor diverse sporttakken of de relatie met leefstijlinterventies en gezondheidsbevordering kan daarvoor het argument zijn. Beseft moet worden dat bij beide exercities andere eisen aan de data gesteld worden. Bij het eerste voorbeeld (per tak van sport), wat in feite een specifiekere uitwerking van ons model is, vraagt het om een grotere personensteekproef, met voldoende respondenten in verschillende sporttakken. Daarnaast vraagt het idealiter ook om specifiekere omgevingskenmerken, gerelateerd aan een tak van sport. Bij het tweede voorbeeld, wat een generalisatie van ons model naar een breder gedragspatroon zoals bewegen vormt, is al wel een omvangrijk databestand voor volwassenen beschikbaar (de gezondheidsmonitor van GGD'en, RIVM en CBS) en ligt de uitdaging vooral in het verzamelen en koppelen van omgevingskenmerken aan een nog gedifferentieerder vorm van gedrag dan sport (zie ook Sallis et al. 2008). Met lokale studies wordt dit al wel gedaan (zie bv. Beenackers et al. 2011; 2013), maar door lokale verschillen op de diverse geïncludeerde kenmerken (bevolkingssamenstelling, buurtkenmerken, voorzieningenaanbod, beleid) zijn deze resultaten niet automatisch te extrapoleren naar de Nederlandse bevolking en daarmee ook niet naar nationaal beleid. Wel zouden vergelijkbare gemeenten lering kunnen trekken uit die kennis.

Is optimalisatie van gebruikte kenmerken mogelijk?

In de opbouw van het model hebben we zo goed als mogelijk gebruikgemaakt van beschikbare data. Waar is in de doorontwikkeling van het model een optimalisatie mogelijk? Zijn er bijvoorbeeld kenmerken die niet in ons model opgenomen zijn, of kan de kwaliteit van de variabelen die we hebben opgenomen worden verbeterd? Uit de reviewstudie (Bijlage 2) komt een aantal kenmerken naar voren die op basis van internationale literatuur voor jongeren, volwassenen en ouderen van belang zijn in relatie tot sporten en bewegen. Sommige van deze aspecten zijn al in ons model opgenomen, zoals leeftijd, gezondheid, sociaaleconomische status, werkzaam zijn of motieven voor sportdeelname. Over andere kenmerken hebben we geen gegevens beschikbaar, zoals motorische en cognitieve vaardigheden, sociale normen over sport en bewegen, en beschikbare sportmaterialen thuis of in de omgeving. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat biologische of genetische gegevens misschien toegevoegde waarde hebben. Ook hebben we in ons model geen informatie opgenomen over de invloed van vrienden buiten het gezinsverband, wat vooral voor pubers van belang kan zijn.

De omgevings- en beleidskenmerken lijken door de lagere verklaringskracht minder van belang te zijn voor sportdeelname. Dit wordt waarschijnlijk beïnvloed door de kleine spreiding in toegang tot sport in Nederland: iedereen heeft in voldoende mate toegang tot sportaccommodaties, de leefbaarheid van wijken is over het algemeen gemiddeld tot goed, de beweegvriendelijkheid van de omgeving laat weinig spreiding zien (zie Van Tuyckom 2011 voor vergelijking met andere Europese landen). Het ontbreken van een verband op deze variabelen in het model wil dus niet zeggen dat er geen aandacht meer aan

besteed hoeft te worden: het reduceren van de goede Nederlandse sportfaciliteiten zou mogelijk een negatieve uitwerking kunnen hebben op sportgedrag. Voor het empirisch model zou een mogelijke verbetering kunnen liggen in het verbeteren van de kwaliteit van de variabelen over de omgevingskenmerken. Dat kan bijvoorbeeld door data over de afstand tot bezochte sportaccommodaties op te nemen, door leefbaarheid op een andere manier in beeld te brengen of door gegevens niet op gemeenteniveau te koppelen, maar op wijk of postcodeniveau. Een kanttekening is dat sport niet per se aan wijkgrenzen gebonden is; voor een sport als schaatsen zal zelfs vaak juist de gemeentegrens overgegaan worden, omdat schaatswinters zeldzaam zijn en het aantal indoorvoorzieningen beperkt is.

6.3 Waarde van sport in relatie tot maatschappelijke opgaven

Meedoen aan sport heeft verschillende voordelen (Van der Poel 2018). Sportdeelname heeft een individuele waarde: deelnemers beleven er plezier aan of vinden het belangrijk voor hun fysieke of mentale gezondheid. Niet-deelnemers kunnen dit overigens heel anders zien; zij vinden de activiteiten niet leuk, achten zichzelf niet capabel genoeg of voelen zich niet thuis in de sport. Ook heeft sport een maatschappelijk waarde, zoals bijdragen aan een gezondere samenleving en het versterken van de sociale cohesie. De inzichten en mogelijkheden van ons model en de scenario's gebruiken we in deze slotparagraaf om een aantal maatschappelijke vragen, gerelateerd aan het werkprogramma van het SCP (2018), verder te doordenken. We gaan in op de vergrijzing, de in- en uitsluitende kanten bij jeugdsport en op de balans tussen beleidsinterventies en burgerlijke autonomie.

Demografische ontwikkelingen bieden uitdagingen en kansen

Of mensen frequent aan sport doen, heeft een sterke relatie met leeftijd en de eigen gezondheid, zo bleek uit het model. Uit het scenario bleek dat volwassenen gezondheidsproblemen als belangrijkste belemmering om niet (meer) te gaan sporten noemen; tegelijkertijd is men zich er ook van bewust dat sporten belangrijk is voor de gezondheid. Dit zijn relevante uitkomsten gezien de veranderende samenstelling van de Nederlandse bevolking de komende jaren. Tussen nu en 2040 neemt bijvoorbeeld het aantal 65-plussers toe van 3,2 miljoen naar 4,8 miljoen (CBS 2019). Daarnaast is de verwachting dat meer mensen een chronische aandoening zullen hebben (RIVM 2018). Vanuit maatschappelijk perspectief is het van belang dat ook in de toekomst senioren zo lang mogelijk fit en vitaal blijven, zodat ze in staat zijn voor zichzelf te zorgen, sociale contacten kunnen onderhouden en niet vereenzamen. Wat betekent deze vergrijzing en toename van aandoeningen voor de toekomst van sportdeelname?

Bij de ontwikkeling van de *Sport Toekomstverkenning* (Van Bakel et al. 2017) was nog geen model beschikbaar waarmee zulke scenario's doorgerekend konden worden. Met het nu ontwikkelde model kan de relatie tussen sportdeelname en vergrijzing wel gekwantificeerd worden. Een eerste inschatting, zonder multivariaat te corrigeren voor de andere kenmerken, laat zien dat een grote groei te verwachten is in het aantal sportende senioren in 2040.

Nu doet 45% van de 65-plussers frequent aan sport. Als we dit percentage omrekenen in absolute aantallen, dan zijn er in 2040 grofweg 700.000 sporters van 65 jaar of ouder meer dan nu (Pulles et al. 2018). Als de sportdeelname van senioren blijft toenemen, zoals de afgelopen twintig jaar gebeurde (Van den Dool 2019), neemt het aantal sportende senioren nog verder toe. Met het multivariate model kan verder worden doorgerekend hoe deze en andere kenmerken, zoals chronische aandoeningen of ervaren gezondheid, gerelateerd zijn aan de sportdeelname van senioren in de toekomst.
Wat betekent de toename van sportende senioren voor het sport- en beweegaanbod? Het is bekend dat huidige senioren naar verhouding meer bij zorginstellingen sporten. Hoewel we op basis van ons model niet weten waarom ze daar actief zijn, zou er een relatie kunnen liggen met het belang dat ze hechten aan advies en begeleiding van een fysiotherapeut. Zijn er andere partijen die dat ook kunnen bieden? Welke mogelijkheden biedt de toename om senioren fit en vitaal te houden en mogelijke zorgkosten te verminderen of uit te stellen? Het is voor beleid relevant hier inzicht in te hebben, zodat gestuurd kan worden op aanbod, infrastructuur en andere randvoorwaarden, zoals financiering van de sport.

Gevolgen van verschillende kansen op sportdeelname voor in- en uitsluiting

Niet iedereen doet mee aan sport en daarin spelen verschillende kenmerken een rol, zo bleek uit ons model. Een mechanisme dat gerelateerd lijkt aan inclusie en uitsluiting is het competitieve karakter van veel jeugdsportaanbod. De sportvereniging is voor veel kinderen een logische plek om hun sportcarrière te beginnen, ook doordat hun vriendjes daar actief zijn. Op een gegeven moment haken jongeren echter af. Andere vormen van tijdsbesteding krijgen prioriteit, zoals bijbaantjes (Van den Dool 2014). Of jongeren haken af omdat ze minder waarde gaan hechten aan competitie, of omdat hun competenties niet voldoende tot hun recht komen (Spaaij et al. 2019). Volgens ons model is het wel of niet belangrijk vinden van deelnemen aan competitie of wedstrijden een belangrijk motief wat onderscheid maakt tussen frequent sportende en niet of incidenteel sportende 12-19-jarigen. Jongeren die minder belang aan competitie hechten, doen minder aan sport. De vraag is of jongeren die niet van competitie houden voldoende terechtkunnen bij sportaanbod waar aandacht is voor andere motieven die ze wel belangrijk vinden, zoals plezier, gezelligheid of gezondheid (zie ook KCSPORT 2019). Zowel voor commerciële sportaanbieders als voor sportverenigingen biedt dit kansen om groepen jongeren binnen te houden of te halen.
Sport wordt vaak genoemd als een middel om sociale cohesie in de maatschappij te bereiken, maar heeft daarbij nog uitdagingen. Zo zijn jongeren in wijken met een slechtere leefbaarheid minder vaak lid van een sportvereniging en hebben ze een grotere kans om in informeel verband te sporten, terwijl dit bij jongeren uit beter leefbare wijken juist andersom is. Informeel sporten op pleintjes en andere openbare gelegenheden, zoals op Cruyff Courts, heeft ontegenzeggelijk waarde voor de sportdeelname van jongeren. Beleid gericht op deze pleintjes, en bij voorkeur ook op activiteiten die er georganiseerd worden, draagt bij aan de toegankelijkheid van sport voor jongeren in minder leefbare wijken

(Breedveld et al. 2009). Eenzelfde redenatie is van toepassing voor verenigingslidmaatschap, wat een grotere kans geeft op een leven lang sporten. Wanneer sport echter bij wil dragen aan bredere sociale cohesie en de kansen op ontmoetingen tussen verschillende groepen in de samenleving wil bevorderen, is het op basis van deze analyse de vraag of jongeren 'van de pleintjes' en jongeren 'van de sportclub' elkaar voldoende tegenkomen. Misschien weerhoudt de cultuur van een van beide de andere groep ervan om in te stromen. Wat betekent dit voor de bredere maatschappelijke samenhang? Dit zijn vragen die interessant zijn voor verdere onderbouwing van de maatschappelijke waarde van sport.

Beleid: balanceren tussen autonomie en interveniëren

Voor het ontwikkelen van het model zijn we uitgegaan van het sociaalecologisch model, dat als uitgangspunt kent dat meerdere niveaus van kenmerken het gedrag beïnvloeden. De kenmerken die het dichtst bij het individu staan, vertonen de sterkste relatie met dat gedrag (Bronfenbrenner 1986). Deze gedachtegang vindt ook steeds meer opgang in beleid, waarbij vanuit integraal benaderen en systeemdenken nagedacht wordt om gewenste maatschappelijke doelen op diverse niveaus te bereiken (zie ook Gezondheidsraad 2010; VWS et al. 2018; WHO 2018). Sportdeelname kan daarbij een doel zijn, maar kan ook als middel ingezet worden om andere doelen te bereiken. Een voorbeeld is de combinatie van jeugdzorg, onderwijs en sport om sociaal zwakkere jongeren meer participatiekansen aan te reiken (Super et al. 2017). Ook kan de sportsector fungeren als een van de maatschappelijke ontmoetingsplaatsen waar ongezond gedrag tegengegaan wordt: accommodaties die rookvrij zijn en kantines met gezonde etenswaren en beperkte tijden voor de verkoop van alcohol dragen bij aan het stimuleren van de gezondheid (VWS 2018). Voordeel van een gezonde samenleving is er bijvoorbeeld voor het bedrijfsleven waar werkgevers profiteren van duurzaam inzetbare medewerkers. Het is echter de vraag in hoeverre werkgevers zich met een (gezonde) levensstijl van hun werknemers mogen bemoeien; privacy is daarbij een belangrijk discussiepunt (zie ook Centrale Raad van Beroep 2018).

Deze bemoeienisvraag geldt ook voor beleidsinterventies. Enerzijds hebben burgers autonomie in hun keuze om niet te sporten of onvoldoende te bewegen, anderzijds dragen ze met ongezond gedrag bij aan hogere maatschappelijke kosten op het gebied van bijvoorbeeld de zorg. De spanning tussen autonomie in het maken van gedragskeuzes en gevolgen van ongezond gedrag is zowel in het individu als in beleid terug te zien. Mogelijkheden om te interveniëren variëren van niks doen of monitoren, via informatieverschaffing, naar keuzes faciliteren of stimuleren tot keuzes onmogelijk maken (Ministerie van Financiën 2016). Terwijl dit laatste ten aanzien van roken min of meer geaccepteerd beleid is geworden, richt beleid ten aanzien van sport en bewegen zich vaak op het niveau van informatieverstrekking en het faciliteren en stimuleren van keuzes door middel van sportaanbod en -infrastructuur of financiële ondersteuning voor lagere inkomensgroepen. Mag beleid dwingender worden in het stimuleren van sport en bewegen? Of is dit onwenselijk en behoort dit tot de autonomie van de burgers zelf? Daarbij spelen ook vragen een rol als:

‘Hoe groot is het negatieve effect van te weinig bewegen voor de samenleving?’ en:
‘In hoeverre is beleid op dit gebied effectief?’
De overheid balanceert tussen verantwoordelijkheid nemen, niet betuttelend willen overkomen en rekening houden met individuele privacy. De visie op deze ‘balanceer-act’ is veranderd in de afgelopen jaren. In de jaren negentig was een gezonde leefstijl vooral een individuele aangelegenheid en geen onderwerp van overheidsregulering (Van Noije et al. 2012). Inmiddels is gezond leven een tamelijk dominante sociale norm geworden, zeker onder hogeropgeleiden. Zij investeren in hun gezondheid via hardlopen, fitness of yoga (zie ook Van Campen en Versantvoort 2014) en hechten veel belang aan sporten vanuit gezondheidsmotieven, zoals ook uit ons model blijkt. Een deel van de bevolking zal echter nooit gaan sporten, voldoende bewegen of zichzelf gedisciplineerd een gezonde leefstijl aanmeten. Uit ons scenario, waarin we de kans op groei van sportdeelname onder volwassenen doorrekenden, bleek dat 17% van de volwassenen waarschijnlijk nooit zal gaan sporten. Het is de vraag of beleid met interventies moet inzetten op die groep: misschien zijn investeringen in de volwassenen die wel over te halen zijn om in beweging te komen effectiever (ook 17% van de volwassenen volgens ons model), zowel wat betreft investeringen als wat betreft rendement. Integraal denken, met aandacht voor de fysieke mogelijkheden van deze volwassenen, knelpunten in hun agenda rondom werk, huishouden en vrije tijd, en bredere beweegconcepten met aandacht voor gezelligheid en leuke activiteiten is daarbij van belang.

Summary, conclusions and discussion

Growth opportunities for sport?

An explanatory model of sports participation

Half the Dutch population regularly participate in sport; the other half do not participate, or do so only occasionally. Why is that? Sports policymakers are looking for ways to encourage people to participate (more) in sport and exercise. Is it possible to identify characteristics of individuals or their environment which are associated with a greater probability of participation in sport? Can policy actions change these characteristics (assuming that this would indeed lead to increased participation in sport)? A theoretically-based empirical explanatory model can be of help in seeking answers to these questions. To develop such a model, the Netherlands Institute for Social Research (SCP) and the Dutch National Institute for Public Health and the Environment (RIVM) organised an expert meeting to identify the scope for such a model and to discuss the importance of the various characteristics and the extent to which they can be influenced. RIVM and SCP then carried out a joint review of international research results concerning correlations between characteristics and participation in sport and physical activity. Finally, SCP developed a model to identify characteristics which are empirically related to participation by Dutch people in sport. In this concluding chapter we summarise the results in relation to the outcomes of the expert meeting and the review, and discuss the possibilities of a number of policy scenarios (§ S.1). In section S.2 we discuss the caveats and points where the model could be improved, and in section S.3 we take a step back and view the results of this study against the broader backcloth of societal developments.

S.1 The model: outcomes and policy scenarios

Social-ecological theory as a basis for understanding the importance of characteristics

In looking to identify ways of encouraging people to participate (more) in sport and physical activity, we took social-ecological theory as a basis (Bronfenbrenner 1986; see also Bauman et al. 2012; King et al. 2000; Spence & Lee 2003). This theory provides an insight into different levels of influence and draws on knowledge from a number of research disciplines. The model is based on the assumption that characteristics that are close to the individual (such as age or motives) are more directly associated with behaviour than characteristics that are more distant from the individual (such as policy). Based on a literature review, we built as complete a picture as possible of theoretically relevant characteristics. Where available in databases, we used these characteristics in the empirical model to map their actual relationship with participation in sport. Since a model is by definition a simplified reflection of reality, the outcomes must be interpreted within the bounds of what the model is capable of. As the sports provision and sports policy for young people

(aged 6-19 years) differs from that for adults (20 years and older), we developed separate models for these two groups.

Research question 1: Which personal, interpersonal, environmental and policy characteristics are related to participation in sport and the context in which that participation takes place, and what is the relative importance of these characteristics?

Socio-economic characteristics, motives and interpersonal characteristics play a major role in explaining differences in the frequency[1] and context of sports participation.[2] As expected, characteristics which are further removed from respondents, such as environmental characteristics and policy, are less closely associated with sporting behaviour.

Age and health exhibit a strong relationship with sport among both young people and adults. In the model for young people, personal motives make a strong contribution to the explanatory power in relation to both the frequency and context of sports participation. Young people who play sport frequently (i.e. ≥ 40 times/year) attach particularly high value to improving their performance and to competition, a characteristic that is also related to playing sport in an voluntary sports club. A more varied set of motives is important for adults: improving health, condition or performances and having fun while doing the activity. Also a clear relationship can be observed with the context in which adults engage in sport: health motives are closely related to participation in sport in both a commercial and an individual context, and a strong desire to improve performance is strongly correlated with participation in an voluntary sports club.

Interpersonal characteristics are represented in our model by (previous) sports participation by parents, participation by a partner where present (in the model for adults) and parental educational level (in the model for young people). For young people, the characteristics of both parents are related to frequent sports participation, and especially in an voluntary sports club. Among adults, too, following the example of others is an important factor in frequent participation in sport; having parents who took part in sport and a partner who participates in sport are both positively associated with frequency of participation. People thus follow a good role model. There is also a positive relationship between having a sporting partner and all forms of sporting context.

Characteristics related to the social and physical environment and to sports policy offer only a limited explanation for differences in sporting behaviour, as might be expected based on the theoretical framework. Both the liveability of the neighbourhood (including the social environment, safety and presence of all kinds of amenities) and characteristics of the physical environment (accessibility of sports facilities and activity friendliness environment) add little to the explanatory power of the model, and this applies for both young people and adults. Similarly, financial aspects of local authority sports policy (share of sports budget in total municipal budget, participation in Youth Fund for Sport & Culture) also add little to the explanation, as do specific policy interventions (deployment of neighbourhood sports coaches, participation in intervention programmes). One possible explanation for this is that municipal policy is employed mainly in neighbourhoods where sports participation by residents is lower. There is by contrast a clear relationship between

the liveability of the neighbourhood and voluntary sports club membership, including after controlling for the effects of socio-economic characteristics of the respondent. This applies among both young people and adults.

Acceptable explanatory power

The characteristics explain a quarter of the difference in sports participation (24%) and sports context (25%) between young people, with motives and interpersonal characteristics accounting for the largest share. The explanatory power among adults is lower (16-18%), with motives once again accounting for the largest share, this time along with socio-economic characteristics. This level of explanatory power is usual for an empirical model which aims to explain social behaviour. If we return to the starting point of a social-ecological model, our analysis confirms that characteristics close to the individual, in particular, are most closely correlated with sports frequency and context, for both young people and adults. While characteristics of the physical and social environment and policy do add some explanatory power, this is limited.

Empirical findings and expert opinion complementary

If we place these outcomes alongside the conclusions of the expert meeting, we see that the experts regard all levels of characteristics (individual, interpersonal, environmental and policy) as relevant for Dutch citizens' participation in physical activity and sport. They see a much smaller distinction between the relative influence of personal and environmental characteristics, somewhat contradicting our empirical model. The reason for this lies in the fact that the experts were answering a different question. They also focused mainly on characteristics which can be influenced, and these are mainly the environmental variables; they explained which characteristics they consider important for encouraging sporting behaviour, whereas the model looks for explanations of differences in that behaviour. These two perspectives are complementary. Not all characteristics explain sporting behaviour to the same degree, but this does not mean they are unimportant in encouraging sports participation.

The experts did see clear differences in the ability of policy to influence the characteristics. They regard the physical environment as being the most open to influence: from neighbourhood playgrounds to infrastructure in the form of cycle paths and sports facilities at municipal or regional level. The experts regard the social aspects of sport and physical activity as less open to influence by policy.

Research question 2: Could more adults be persuaded to take part in sport? Which characteristics are important here and what impedes them?

The empirical model enables us to use scenarios to extrapolate the impact of changes in various characteristics, and thus to explore what the empirical effect of changes (including to policy) might be. For the first scenario we calculated what proportion of adults, given comparable characteristics, might be likely to increase their sports participation. The out-

come suggests that there is indeed potential to increase the frequency of sports participation by adults, but that various obstacles stand in the way of this.
Half of adults who participate in sport to a limited extent or not at all have comparable characteristics to adults who play sport frequently, such as a younger age, good health, higher education level or the example of a sporting parent. If adults were to take part in sport in accordance with their characteristics, both the share of people playing sport occasionally and the share doing so frequently could increase.
Adults who do not take part in sport now but would like to do so often cite health problems as an impediment. However, it is unclear whether those health problems pose an obstacle for all sports; there may be activities which are appropriate to their abilities and which might contribute to improving their health. Both non-participants and potential participants do actually believe that promoting health is an important motive for playing sport. In addition, people – and especially those who currently do not participate in sport but would like to do so – attach value to enjoyable and sociable activities. Impediments relating to time availability or priority also play a role, including for people who already participate in sport: people do not consider sport important enough or see no opportunity to make more time available to participate.

Research question 3: If the social environment were to improve, would the sports participation of young people increase?

In the second scenario attention is payed to the social environment. Sport is often used as a means of improving the social climate, but the converse is also important: if the perceived liveability of neighbourhoods is greater, does this alter the likelihood that young people will take part in sport? In the model is found that the liveability of the neighbourhood makes no difference to the share of young people who play sport frequently. There is, however, a difference in the context in which they participate in sport: young people in neighbourhoods where liveability is average or better are relatively more often active through voluntary sports clubs, while young people living in relatively disadvantaged neighbourhoods more often play sport in informal settings. The analyses of the scenario show that several characteristics at different levels of the social-ecological model are related to liveability: young people living in more disadvantaged neighbourhoods report poorer health, less often have parents who play sport themselves and more often have lower-educated parents. There is also a relationship between liveability and policy characteristics, especially as regards policy initiatives: sports policy is targeted more at municipalities containing more disadvantaged neighbourhoods: there are more 'Sport Impulse' (*Sportimpuls*) projects in these municipalities and they are more often the focus of 'JOGG' programmes aimed at promoting healthy weight in young people. This could mean that policy measures do not show up clearly in the model, or even that contradictory effects are found. In the scenario we extrapolated whether improving the liveability of the worst neighbourhoods might lead to a change in the context in which people participate in sport. The effect was very limited; the sports context is related to a concentration of characteristics which come

together geographically in certain neighbourhoods but which are not necessarily related to the measured variable of liveability of those neighbourhoods.

S.2 The model: caveats

Quality of the explanatory model

The purpose of the project was to develop a theoretically-based empirical explanatory model. Our model has an explanatory power of between 16% and 18% for adults and between 24% and 25% for young people; these are usual figures in empirical research of this type. The model is robust, as is clear from the stability of the coefficients: even when new blocks of characteristics are added to the model, the significant results remain. It is, however, wise to bear in mind a number of caveats in interpreting the results. We would also like to suggest a few possibilities for improving the model.

Cross-sectional data do not enable statements to be made about causality

The results have to be interpreted within the capabilities of the model, since every model is a simplified reflection of reality. It is therefore sensible to bear in mind when interpreting the outcomes that the insights are determined by the information contained in the data sources used. One positive aspect of this model is that a lot of available data was used. However, the Leisure Time Omnibus (VTO) and the linked databases are cross-sectional, in other words provide only a snapshot of a particular moment. This means that statements can only be made about the relationships between characteristics, not about cause and effect (causality). This model is accordingly not suitable for testing whether a given would have an effect; that would require a different research design.

Caution needed in statements about underrepresented groups

The Leisure Time Omnibus is based on a survey of a sample of the Dutch population. The analyses apply a weighting for a number of population characteristics in order to correct for nonresponse and for the probability of inclusion (Banning et al. 2013; Knops et al. 2017; Roels & Knops 2015). The design of the Leisure Time Omnibus survey is intended to obtain a good picture of the 'average' Dutch person. However, this choice makes it more difficult for some groups to participate who may have more difficulty completing the questionnaire, for example people with a lower education level, first-generation non-Western migrants who do not have a command of the Dutch language, or people with a (mild) intellectual disability. It is for example known that first-generation non-Western migrants less often participate in sport (Vogels 2014), and the same applies for people with a (mild) intellectual disability (Van Lindert et al. 2017). It is therefore not possible to state with certainty that all groups in Dutch society are equally represented, and this is reflected in the outcomes of the model. Caution is therefore needed in applying the model outcomes to these groups.

Gaining an insight into branches of sport or participation in physical activity places extra demands on the model

Our model provides information on the frequency with which people play sport and the context in which they do so. A possible next step is to gain an insight at the level of individual branches of sport or forms of physical activity other than sport. Among other things, this would provide more specific management information for the various branches of sport or information on the relationship with lifestyle interventions and health promotion. It is important to realise that these two exercises impose different demands on the data. The first example (per branch of sport), which is in reality a more specific elaboration of our model, would require a larger sample, with sufficient respondents in different branches of sport. In addition, it would ideally also contain more specific environmental characteristics, related to a particular branch of sport. As regards the second example, which constitutes a generalisation of our model into a broader behavioural pattern such as other forms of physical activity, a large database is already available for adults (the health monitor produced by municipal health authorities, the Dutch National Institute for Public Health and the Environment (RIVM) and Statistics Netherlands (CBS)), and the challenge lies mainly in collecting and linking environmental characteristics to an even more differentiated form of behaviour than sport (see also Sallis et al. 2008). This is already being done with local studies (see e.g. Beenackers et al. 2011; 2013), but local differences in the various characteristics included (population profile, neighbourhood characteristics, level of amenities, policy) mean these results cannot be automatically extrapolated to the Dutch population as a whole, and thus also not to national policy. On the other hand, comparable municipalities could draw lessons from this knowledge.

Can the characteristics used be optimised?

In building the model, we made best possible use of available data. Where might optimisation be possible in the extrapolation of the model? Are there characteristics which are not included in our model, for example, or could the quality of the variables we included be improved? The review study threw up a number of characteristics which, based on international literature, are important for young people, adults and older people in relation to participation in sport and physical activity. Some of these aspects were already included in our model, such as age, health, socio-economic status, being in work or motives for participating in sport. For some characteristics we had no data available, such as motor and cognitive skills, social norms regarding sport and physical activity, and available sports materials at home or in the residential setting. Also biological or genetic data could have added value. Our model also contains no information on the influence of friends outside the family network, something which can be of particular importance for adolescents.
The lower explanatory power of environmental and policy characteristics suggests that they are of less importance for sports participation. This is probably due in part to the relative lack of differentiation in access to sport in the Netherlands: everyone has sufficient access to sports facilities, the liveability of neighbourhoods is generally average to good, and there is little differentiation as regards ease of mobility (see Van Tuyckom 2011 for a

comparison with other European countries). The absence of a relationship for these variables in the model therefore does not mean that no attention needs to be devoted to them: reducing the currently good level of sports facilities in the Netherlands could have a negative impact on sporting behaviour.
One possible improvement for the empirical model could lie in improving the quality of the variables related the environmental characteristics. This could be done, for example, by including data on the distance to visited sports facilities, by expressing liveability in a different way or by linking data at district or postcode level rather than municipal level.
One caveat here is that sport is not by definition tied to district boundaries; in fact for a sport such as ice-skating it will actually be more usual to cross the municipal boundary, because winters which are suitable for skating are rare and the number of indoor facilities is limited.

5.3 Value of sport in relation to social mission

Taking part in sport has numerous benefits (Van der Poel 2018). Sports participation has an individual value: participants experience pleasure or regard sport as important for their physical or mental health. However, non-participants may see this entirely differently; they do not enjoy the activity, regard themselves as not capable enough or do not feel at home practising sport. Sport also has a social value, such as contributing to a healthier society and strengthening social cohesion. In this concluding section we use the insights and possibilities generated in our model and the scenarios to further consider a number of social questions, related to the SCP research programme (2018). Specifically, we look at population ageing, the inclusive and exclusive aspects of youth sport and the balance between policy interventions and civic autonomy.

Demographic trends present challenges and opportunities

The model shows a strong relationship between the frequency with which people engage in sport and their age and health status. The scenario showed that adults cite health problems as the most important impediment to (continuing) their sports participation; at the same time, they are aware that sport is important for health. These are relevant outcomes given the changing composition of the Dutch population in the years ahead. Between now and 2040, for example, the number of people aged over 65 in the Netherlands is set to increase from 3.2 million to 4.8 million (CBS 2019). In addition, more people are forecast to be living with chronic illnesses (RIVM 2018). From a societal perspective, it is important that older people remain fit and active for as long as possible in the future, so that they are able to look after themselves, maintain social contacts and avoid loneliness. What does this population ageing and the increase in the incidence of illnesses mean for the future of sports participation?
During the preparation of the *Sport Foresight Study (Sport Toekomstverkenning)* (Van Bakel et al. 2017), no model was available to enable such scenarios to be extrapolated. However, the model that has now been developed enables the relationship between sports participation

and ageing to be quantified. An initial estimate, without multivariate to correct for the other characteristics, suggests that the number of older citizens participating in sport will be substantially higher in 2040. At present, 45% over-65s participate in sport frequently. If we convert this percentage into absolute numbers, this means there will be roughly 700,000 more people aged 65 and over participating in sport in 2040 than there are today (Pulles et al. 2018). If participation in sport by older persons continues to grow as it has during the last twenty years (Van den Dool 2019), the number of older participants will increase further. The multivariate model can be used to extrapolate further how these and other characteristics, such as chronic illnesses or subjective health, are related to participation in sport by older people in the future.
What does the increase in participating older persons imply for the range of amenities available for sport and physical activity? It is known that today's older people participate in sport relatively more in healthcare settings. Although our model does not enable us to say why this is the case, there could be a relationship with the importance they attach to advice and supervision from a physiotherapist. Are there other actors who could also fulfil this function? What possibilities does the increase offer in terms of keeping older people fit and active and reducing or deferring the possible care costs? It is relevant for policy to have an insight into these aspects, so as to enable the appropriate policy focus on amenities, infrastructure and other parameters, such as funding for sport.

Consequences of different probabilities of sports participation for inclusion and exclusion

Not everyone participates in sport, and our model suggests that a variety of characteristics play a role in this. One mechanism that appears to be related to inclusion and exclusion is the competitive nature of much youth sport. For many children, the voluntary sports club is the logical place to begin their sporting career, partly because their friends are also doing so. At a certain point, however, young people turn their backs on this sporting activity, as other forms of time use take priority, such as part-time jobs (Van den Dool 2014). Young people give up sport because they begin to attach less value to competition, or because their skills cannot be adequately expressed (Spaaij et al. 2019). According to our model, regarding participation in competition or matches as important or unimportant is a key motive distinguishing between frequent and infrequent or non-participation in sport by 12-19 year-olds. Young people who attach less importance to competition participate in sport less frequent. The question is then whether young people who do not enjoy competition are adequately provided for through sporting activities where the focus is on the motives which they do consider important, such as enjoyment, sociability or health (see also KCsport 2019). This offers opportunities for both commercial sports providers and sports clubs to attract or retain groups of young people.
Sport is often cited as a means of achieving social cohesion in society, but faces challenges in this regard. Young people in more disadvantaged neighbourhoods, for example, are less often members of voluntary sports clubs, whereas the reverse is true for young people from less disadvantaged neighbourhoods. Informal sport played in neighbourhood squares and other public areas, such as 'Cruyff Courts' (small neighbourhood football

fields), is of incontrovertible value for the sports participation of young people. Policy aimed at these facilities, and preferably also at activities that are organised in them, would contribute to the accessibility of sport for young people in less advantaged neighbourhoods (Breedveld et al. 2009). A similar reasoning applies for voluntary club membership, which increases the likelihood of lifelong sports participation. However, if sport is to contribute to broader social cohesion and promote interaction between different groups in society, the question based on this analysis is whether there is adequate contact between young people playing sport 'in the neighbourhood squares' and those participating 'via the voluntary sports club'. It may be that the culture of one puts off the other group.
What does this imply for broader social cohesion? These questions are interesting in the context of the further underpinning of the societal value of sport.

Policy: balancing autonomy with intervention

In developing our model we took social-ecological theory as a basis, which posits that different levels of characteristics influence behaviour; characteristics that are closest to the individual show the strongest relationship with that behaviour (Bronfenbrenner 1986). This theory is also gaining increasing traction in policy, with an integrated approach and systems thinking being used to reflect on the achievement of desirable societal goals at various levels (see also Gezondheidsraad 2010; VWS et al. 2018; WHO 2018). Sports participation can be one such goal, but can also be used as a means to achieve other goals.
An example is the combination of youth care, education and sport to offer more participation opportunities to young people in a socially weaker position (Super et al. 2017). The sports sector can also serve as a social meeting place which counters unhealthy behaviour; for example, sports facilities that do not permit smoking, that have restaurants selling healthy food and that limit the times when alcohol can be bought help promote good health (VWS 2018). A healthy society offers benefits for employers, for example, because it increases and extends the employability of workers. There are, however, questions around how far employers should become involved in the health-related lifestyles of their employees; privacy is an important issue here (see also Centrale Raad van Beroep 2018).
This question surrounding 'interference' also applies for policy interventions. On the one hand, civic autonomy means that people are free to decide not to participate in sport or not to take enough exercise; on the other hand, their unhealthy behaviour leads to higher costs for society, for example in healthcare. This tension between autonomy in making behavioural choices and the consequences of unhealthy behaviour is apparent at both individuals and policy level. Opportunities to intervene range from doing nothing or simply monitoring, to information provision, to facilitating or encouraging particular choices or making certain choices impossible (Ministry of Finance 2016). While this last option has become more or less accepted policy as regards smoking, policy on sport and physical activity is often focused at the level of providing information and facilitating and encouraging choices by providing sports amenities and infrastructure or offering financial support for lower income groups. Is it acceptable for policy to be more coercive in promoting sport and physical activity? Or is that undesirable and should these choices be a matter for the

autonomy of citizens themselves? Other questions are also relevant here, for example: 'How great is the negative impact on society of people taking too little exercise?' and 'How effective is policy in this area?'.
The government has to strike a balance between taking responsibility, not wishing to be seen as nannying and respecting individual privacy. The way this 'balancing act' is viewed has changed in recent years. In the 1990s a healthy lifestyle was mainly an individual matter and was not the subject of government regulation (Van Noije et al. 2012). Since then, living a healthy life has become a fairly dominant social norm, especially among those with a higher education level. They invest in their health for example through running, visiting the gym or yoga (see also Van Campen & Versantvoort 2014) and, as our model also confirms, see sport as an important means of promoting health. However, some members of the population will never participate in sport, take sufficient exercise or adopt a disciplined and healthy lifestyle. The scenario in which we extrapolated the probability that adult sports participation would increase showed that 17% of adults will probably never participate in sport. It is then arguable whether it is sensible to target policy interventions at this group, or whether investing in adults who can be persuaded to take up physical activity (also 17% of adults according to our model) might be more effective, both in terms of the investment and the return. An important part of this will be an integrated approach, with attention for the physical capabilities of these adults, their time constraints in relation to work, household and free time, combined with a broader conceptualisation of physical activity to include activities which devote attention to aspects such as sociability and enjoyment.

Notes

1 For young people the authors distinguished sports frequency below and above 40 times a year. For adults the frequency distinguished between less than 12 times a year, 12-39 times a year and 40 times or more a year. The difference between youngsters and adults is due to differences in numbers of respondents in the survey.

2 For young peoples context of sports participation distinguishes between informal sports context (alone or organised by themselves with friends or family), voluntary sports club or commercial sports clubs. For adults, due to a higher number of respondents, the authors could distinguish between more contexts: alone, informal settings (self-organised with friends or family), voluntary sports club, commercial sports club and other contexts (like healthcare, neighbourhood offerings, company sports).

Literatuur

André, S., G. Kraaykamp en R. Meuleman (2018). *Een (on)gezonde leefstijl. Opleiding als scheidslijn*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bakel, M. van, I. Pulles, A. Tiessen-Raaphorst, F. den Hertog, R. Vonk en C. Schoemaker (2017). *Een sportiever Nederland. Sport Toekomstverkenning*. Bilthoven / Den Haag: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu / Sociaal en Cultureel Planbureau.

Banning, R., R. Kloosterman, C. Kruiskamp en M. de Vree (2013). *Vrijetijdsomnibus 2012/2013: onderzoeksdocumentatie*. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bartholomew, L.K., G.S. Parcel en G. Kok (2001). Theories in health education and promotion. In: L.K. Bartholomew, G.S. Parcel, G. Kok en N.H. Gottlieb (red.), *Intervention mapping. Designing theory- and evidence-based health promotion programmes* (p. 74-127). Boston: McGraw Hill.

Bauman, A.E., R.S. Reis, J.F. Sallis, J.C. Wells, R.J. Loos en B.W. Martin (2012). Correlates of physical activity: why are some people physically active and others not? In: *The Lancet*, jg. 380, nr. 9839, p. 258-271.

Beenackers, Mariëlle A., Carlijn B.M. Kamphuis, Alex Burdorf, Johan P. Mackenbach en Frank J. van Lenthe (2011). Sports participation, perceived neighborhood safety, and individual cognitions: how do they interact? In: *International Journal of Behaviour, Nutrition and Physical Activity*, jg. 8, nr. 1, p. 76.

Beenackers, M.A., C.B.M. Kamphuis, J.P. Mackenbach, A. van Burdorf en F.J. van Lenthe (2013). Why some walk and others don't: exploring interactions of perceived safety and social neighborhood factors with psychosocial cognitions. In: *Health Education Research*, jg. 28, nr. 2, p. 220-233.

Beunen, Gaston en Martine Thomis (1999). Genetic determinants of sport participation and daily physical activity. In: *International Journal of Obesity*, jg. 23, supplement 3, p. S55-S63.

Beuzenberg, Vera, Ali Karatas en Fons Lustenhouwer (2018). *Leefbaarheid na de Woningwet. Een verkenning na drie jaar*. Den Haag: Platform31.

Boomsma, D.I., M.B.M. van den Bree, J.F. Orlebeke en P.C.M. Molenaar (1989). Resemblances of parents and twins in sports participation and heart rate. In: *Behavior genetics*, jg. 19, nr. 1, p. 123-141.

Boonstra, N. en N. Hermens (2011). *Veilig sporten in de buurt. Vier jaar onderzoek naar schoolsportverenigingen in Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Bottenburg, M. van (1994). *Het definitieprobleem op sportgebied. Een verkennende notitie in opdracht van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur*. Amsterdam: Onderzoeksbureau Diopter.

Bottenburg, M. van, en S. Smit (2000). *Richtlijn sportdeelname-onderzoek (RSO): definitief basis- en startdocument*. Den Bosch: Diopter – Janssens & Van Bottenburg bv.

Bourdeaudhuij, I. de, en R. Rzewnicki (2001). Determinanten van fysieke activiteit. In: *Vlaams Tijdschrift voor Sportgeneeskunde en Sportwetenschappen*, speciale uitgave omtrent Fysieke activiteit fitheid en gezondheid, p. 78-88.

Bourdeaudhuij, I. de, P.J. Texeira, G. Cardon en B. Deforche (2005). Environmental and psychosocial correlates of physical activity in Portuges and Belgian adults. In: *Public Health Nutrition*, jg. 8, nr. 7, p. 886-895.

Breedveld, K., D. Romijn en A. Cevaal (2009). *Scoren op het Cruyff Court, winnen in de wijk. Een studie naar het gebruik en de effecten van moderne trapveldjes*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Breedveld, K., A. Elling, R. Hoekman en D. Schaars (2016). *Maatschappelijke betekenissen van sport: wetenschappelijke onderbouwing en weerslag in lokaal beleid*. Utrecht/Ede: Mulier Instituut / Kenniscentrum Sport.

Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. In: *Developmental Psychology*, jg. 22, nr. 6, p. 723.

Campen, C. van, en M. Versantvoort (2014). Aantrekkelijk gezond: de sociale gevolgen van verschillen in fysiek, mentaal en esthetisch kapitaal. In: C. Vrooman, M. Gijsberts en J. Boelhouwer, *Verschil in Nederland* (p. 141-176). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

CBS (2019). *Prognose bevolking; geslacht, leeftijd en migratieachtergrond, 2018-2060*. Gedownload op 31 oktober 2018 via https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83784NED/table?dl=5050.
Centrale Raad van Beroep (2018). Gedownload op 3 juni 2019 via http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:CRVB:2018:1827.
Cerin, Ester, Corneel Vandelanotte, Eva Leslie en Dafna Merom (2008). Recreational facilities and leisure-time physical activity: An analysis of moderators and self-efficacy as a mediator. In: *Health Psychology*, jg. 27, nr. 2S, p. S126-135.
Coumans, M. (2017). *Non-respons en plausibiliteitsanalyse VTO 2017*. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
Deci, Edward L. en Richard M. Ryan (2002). *Handbook of self-determination research.* Rochester: University Rochester Press.
Deelen, Ineke, Dick Ettema en Martin Dijst (2016). Too busy or too far away? The importance of subjective constraints and spatial factors for sports frequency. In: *Managing Sport and Leisure*, jg. 21, nr. 4, p. 239-264.
Deelen, Ineke, Dick Ettema en C. Kamphuis (2018). Sports participation in sport clubs, gyms or public spaces: How users of different sports settings differ in their motivations, goals, and sports frequency. In: *PLOS one*, geraadpleegd op 16 mei 2019 via https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0205198
Dool, R. van den (2014). Sport en andere vrijetijdsbestedingen. In: A Tiessen-Raaphorst (red.), *Uitstappers en doorzetters. De persoonlijke en sociale context van sportdeelname en tijdsbesteding aan sport* (p. 31-47). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
Dool, R. van den (2017). Motieven en belemmeringen om te sporten en bewegen. In: *Sport&Strategie*, jg. 11, nr. 5, p. 30-31.
Dool, R. van den (2018). *Verschillen in sportdeelname tussen gemeenten.* Utrecht: Mulier Instituut.
Dool, Remko van den (2019). *Deelname aan sport en bewegen door ouderen*. Utrecht: Mulier Instituut.
Dool, R. van den, en R. Hoekman (2017). *Monitor Sportuitgaven Gemeenten: een overzicht van de ontwikkelingen (2010-2017)*. Utrecht: Mulier Instituut.
Duncan, Mitch en Kerry Mummery (2005). Psychosocial and environmental factors associated with physical activity among city dwellers in regional Queensland. In: *Preventive medicine*, jg. 40, nr. 4, p. 363-372.
Eggink, Evelien, Debbie Oudijk en Klarita Sadiraj (2012). *VeVeRa-IV*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
Elling, A. (2010). *Niet-sporters: achtergronden en opvattingen. Aanvullende rapportage SportersMonitor 2008*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.
Engel, Claudia en Siegfried Nagel (2011). Sports participation during the life course. In: *European Journal for Sport and Society*, jg. 8, nr. 1-2, p. 45-63.
Frank, L.D., T.L. Schmid, J.F. Sallis, J. Chapman en B.E. Saelens (2005). Linking objectively measures physical activity with objectively measured urban forms: findings from SMARTRAQ. In: *American Journal of Preventive Medicine*, jg. 28, nr. 2, p. 117-125.
Frederiksen, H. en K. Christensen (2003). The influence of genetic factors on physical functioning and exercise in second half of life. In: *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, jg. 13, nr. 1, p. 9-18.
Geus, Eco J.C. de, Dorret I. Boomsma en Harold Snieder (2003). Genetic correlation of exercise with heart rate and respiratory sinus arrhythmia. In: *Medicine and Science of Sports and Exercise*, jg. 35, nr. 8, p. 1287-1295.
Gezondheidsraad (2010). *Beweegredenen. De invloed van de gebouwde omgeving op ons beweeggedrag*. Den Haag: Gezondheidsraad (publicatienr 2010/04).
Gooskens, W. en R. van den Dool (2017). *Sportdeelname en opleidingsniveau: factsheet 2017/8.* Utrecht: Mulier Instituut.

Hallmann, Kirstin, Pamela Wicker, Christoph Breuer en Lauren Schönherr (2012). Understanding the importance of sport infrastructure for participation in different sports; findings from multi-level modeling. In: *European Sport Management Quarterly*, jg. 12, nr. 5, p. 525-544.

Heller, R.F., D.L. O'Connell, D.C.K. Roberts, J.R. Allen, J.C. Knapp, P.L. Steele, D. Silove, D.C. Rao en G.P. Vogler (1988). Lifestyle factors in monozygotic and dizygotic twins. In: *Genetic Epidemiology*, jg. 5, nr. 5, p. 311-321.

Heij, R. de (2018). Sporteconomie. In: H. van der Poel, R. Hoeijmakers, I. Pulles en A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage sport 2018*. Den Haag/Utrecht: Sociaal en Cultureel Planbureau / Mulier Instituut.

Hoekman, R. (2018). *Sport policy, sport facilities and sport participation. A socio-ecological approach* (thesis Radboud Universiteit Nijmegen). Nijmegen: Ipskamp Printing.

Hoekman, Remco en R. van den Dool (2009). *Sportdeelname in grote steden*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Hoekman, Remco, Jerzy Straatmeijer en Koen Breedveld (2014). *Voorstudie financiële aspecten van sport*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hoekman, Remco, Koen Breedveld en Gerbert Kraaykamp (2016a). A landscape of sport facilities in the Netherlands. In: *International Journal of Sport Policy and Politics*, jg. 8, nr. 2, p. 305-320.

Hoekman, Remco, Koen Breedveld en Gerbert Kraaykamp (2016b). Sport participation and the social and physical environment: explaining differences between urban and rural areas in the Netherlands. In: *Leisure Studies*, jg. 36, nr. 3, p. 357-370.

Houten, Jasper van, Gerbert Kraaykamp en Koen Breedveld (2015). *When do young adults stop practising a sport? An event history analysis on the impact of four major life events.* Nijmegen: Radboud Universiteit.

Houten, Jasper M.A. van, Gerbert Kraaykamp en Ben J. Pelzer (2019). The transition to adulthood: a game changer!? A longitudinal analysis of the impact of five major life events on sport participation. In: *European Journal for Sport and Society*, jg. 16, nr. 1, p. 44-63.

Hover, P., W. de Boer, K. van der Maat en M. van den Heuvel (2017). *Consumentenuitgaven aan sport 2016*. Utrecht: Mulier Instituut.

Humpel, N., O. Neville en E. Leslie (2002). Environmental factors associated with adults' participation in physical activity: a review. In: *American Journal of Preventive Medicine*, jg. 22, nr. 3, p. 188-199.

Huppertz, C. (2016). *How voluntary exercise behavior runs in families: Twin studies and beyond.* Amsterdam: Vrije Universiteit.

I&M (2017). *Tour de Force. Agenda Fiets 2017-2020.* Gedownload op 1 februari 2019 via https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/02/16/agenda-fiets-2017-2020.

KCsport (2019). *Keep youngsters involved*. Gedownload op 14 juni 2019 via https://www.kenniscentrumsport.nl/en/international-projects/keep-youngsters-involved/background-information/.

King, Abby C., Cynthia Castro, Sara Wilcox, Amy A. Eyler, James F. Sallis en Ross C. Brownson (2000). Personal and environmental factors associated with physical inactivity among different racial-ethnic groups of us middle-aged and older-aged women. In: *Health psychology*, jg. 19, nr. 4, p. 354-364.

Knol, F., L. Harms en K. Breedveld (2008). Sport, ruimte en tijd. In: K. Breedveld, C. Kamphuis en A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage sport 2008* (p. 192-213). Den Haag / Utrecht: Sociaal en Cultureel Planbureau / W.J.H. Mulier Instituut.

Knops, J., J. Roels en R. Banning (2017). *Vrijetijdsomnibus 2016/2017. Onderzoeksdocumentatie*. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kraaykamp, Gerbert, Marloes Oldenkamp en Koen Breedveld (2012). Starting a sport in the Netherlands: A life-course analysis of the effects of individual, parental and partner characteristics. In: *International Review for the Sociology of Sport*, jg. 48, nr. 2, p. 153-170.

Kramer, D., K. Stronks, J. Maas, M. Wingen en A.E. Kunst (2015). Social neighborhood environment and sports participation among Dutch adults: does sports location matter? In: *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, jg. 25, nr. 2, p. 273-279.

Lauderdale, Diane S., Richard Fabsitz, Joanne M. Meyer, Phyliss Sholinsky, Viswanathan Ramakrishnan en Jack Goldberg (1997). Familial determinants of moderate and intense physical activity: a twin study. In: *Medicine and Science in Sports and Exercise*, jg. 29, nr. 8, p. 1062-1068.

Leidelmeijer, K., G. Marlet, R. Ponds, R. Schulenberg, C. van Woerkens en M. van Ham (2015). *Leefbaarometer 2.0: Instrumentontwikkeling*. Amsterdam: RIGO/Atlas voor Gemeenten en Stichting In Fact i.o.v. ministerie van BZK. Gedownload op 12 mei 2016 via https://doc.leefbaarometer.nl/resources/Leefbaarometer%202.0%20Instrumentontwikkeling%20CONCEPT.pdf.

Leidelmeijer, K., G. Marlet, R. Ponds, R. Schulenberg en C. van Woerkens (2017). *Leefbaarheid in beeld. Analyse van de leefbaarheidsontwikkeling 2012-2014 volgens de Leefbaarometer 2.0*. Amsterdam: I&O Research en Advies / Atlas voor gemeenten. Gedownload op 1 maart 2018 via https://doc.leefbaarometer.nl/resources/Leefbaarheid%20in%20beeld.pdf.

Lenthe, Frank J. van, Carlijn B.M. Kamphuis, Katrina Giskes, Martijn Huisman, Johannes Brug en Johan P. Mackenbach (2010). Sociaaleconomische verschillen in recreatief bewegen. In: *Tijdschrift Sociale Geneeskunde*, jg. 88, nr. 1, p. 32-40.

Lindert, C. van, A. Brandsema, L. van den Berg (2017a). *Sportdeelname mensen met een beperking in 8 factsheets*. Gedownload op 15 juni 2019 via https://www.allesoversport.nl/artikel/sportdeelname-mensen-met-een-beperking-in-8-factsheets/.

Lindert, C. van, A. Brandsema, V. Scholten en H. van der Poel (2017b). *Evaluatie Buurtsportcoaches; De brede impuls combinatiefuncties als werkend proces*. Utrecht: Mulier Instituut.

Maia, José A.R., Martine Thomis en Gaston Beunen (2002). Genetic factors in physical activity levels: a twin study. In: *American Journal of Preventive Medicine*, jg. 23, nr. 2, p. 87-91.

McNeill, Lorna Haughton, Matthew W. Kreuter en S.V. Subramanian (2006). Social environment and physical activity: a review of concepts and evidence. In: *Social Science & Medicine*, jg. 63, nr. 4, p. 1011-1022.

Ministerie van Financiën (2016). *Eindrapportage van de werkgroep 'IBO Gezonde leefstijl'*. Den Haag: ministerie van Financiën.

NOC*NSF (2018). *Sportdeelname Index november 2018 grafiek*. Geraadpleegd via www.nocnsf.nl/sportparticipatie.

NOC*NSF (2019). *Zo sport Nederland. Trends en ontwikkelingen in sportdeelname (2013-2018)*. Arnhem: NOC*NSF.

Noije, Lonneke van, Jedid-Jah Jonker, Vic Veldheer en Cok Vrooman (2012). Verschuivende verantwoordelijkheden. In: Vic Veldheer, Jedid-Jah Jonker, Lonneke van Noije en Cok Vrooman, *Een beroep op de burger. Minder verzorgingsstaat, meer eigen verantwoordelijkheid? Sociaal en Cultureel Rapport 2012* (p. 303-322). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Pérusse, Louis, Angelo Tremblay, Claude Leblanc en Claude Bouchard (1989). Genetic and environmental influences on level of habitual physical activity and exercise participation. In: *American Journal of Epidemiology*, jg. 129, nr. 5, p. 1012-1022.

Poel, H. van der (2018). Samenvatting en beschouwing. In: H. van der Poel, R. Hoeijmakers, I. Pulles en A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage sport 2018*. Den Haag / Utrecht: Sociaal en Cultureel Planbureau / Mulier Instituut.

Poel, H. van der, K. Wezenberg-Hoenderkamp, R.H.A. Hoekman, S. Bakker, A. Davids, W. Hoffmans, C. van Lindert, J.M.H. Lucassen, D. Rewijk, B. Schadenberg en V. Scholten (2016). *Sportaccommodaties in Nederland*. Utrecht / Nieuwegein: Mulier Instituut / Arko Sports Media.

Prins, R.G. (2012). *Environmental influences on physical activity among adolescents studies on determinants and intervention strategies*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Prins, R.G., S.M. Mohnen, F.J. van Lenthe, J. Brug en A. Oenema (2012). Are neighbourhood social capital and availability of sports facilities related to sports participation among Dutch adolescents? In: *International Journal of Behaviour, Nutrition and Physical Activity*, jg. 9, nr. 90.

Prins, Richard G., Carlijn B.M. Kamphuis, Pepijn van Empelen, Mariëlle A. Beenackers, Johannes Brug, Johan P. Mackenbach en Anke Oenema (2013). Explaining socio-demographic differences in disengagement from sports in adolescence. In: *The European Journal of Public Health*, jg. 23, nr. 5, p. 811-816.

Prochaska, James O. en John C. Norcross ((2014) [1979]). *Systems of psychotherapy: a transtheoretical analysis*. Stamford: Cengage Learning.

Pulles, I. en W. Wendel-Vos (2018). Zelf actief of niet: sport-, beweeg- en zitgedrag naar levensfase. In: H. van der Poel, R. Hoeijmakers, I. Pulles en A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage sport 2018* (webversie p. 114-137). Den Haag / Utrecht: Sociaal en Cultureel Planbureau / Mulier Instituut.

Pulles, Ine, Annet Tiessen-Raaphorst, Isolde Woittiez en Frieke Vonk (2018). *Een verklaringsmodel voor sportdeelname.* Presentatie op de Dag van het Sportonderzoek 2018 bij de Haagse Hogeschool.

Rhodes, Ryan E., Shane G. Brown en Carolyn A. McIntyre (2006). Integrating the Perceived Neighborhood Environment and the Theory of Planned Behavior When Predicting Walking in a Canadian Adult Sample. In: *American Journal of Health Promotion*, jg. 21, nr. 2, p. 110-118.

RIVM (2018). *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018 – trendscenario Aandoeningen*. Gedownload op 24 april 2019 via https://www.vtv2018.nl/aandoeningen.

RIVM (2019). *Wekelijkse sportdeelname*. Gedownload op 21 maart 2019 via https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/sportdeelname-wekelijks.

Rodgers, Wendy M., Craig R. Hall, Lindsay R. Duncan, Erin Pearson en Marcia I. Milne (2010). Becoming a regular exerciser: Examining change in behavioural regulations among exercise initiates. In: *Psychology of Sport and Exercise*, jg. 11, nr. 5, p. 378-386.

Roels, J. en J. Knops (2015). *Vrijetijdsomnibus 2014/2015 Onderzoeksdocumentatie*. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Roest, A., A.M. Lokhorst en C. Vrooman (2010). *Sociale uitsluiting bij kinderen.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Roeters, A., A. Wennekers, A. van den Broek, I. Pulles en A. Tiessen-Raaphorst (2017). Vrije tijd. In: R. Bijl, J. Boelhouwer en A. Wennekers (red.), *De sociale staat van Nederland 2017* (p. 237-267). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Rohde, Kirsten I.M. en Willem Verbeke (2017). We like to see you in the gym—A field experiment on financial incentives for short and long term gym attendance. In: *Journal of Economic Behavior & Organization*, jg. 134, supplement C, p. 388-407.

Rutten, E.A. (2007). *Education through organized youth sport*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Ryan, Richard M. en Edward L. Deci (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. In: *American Psychologist*, jg. 55, nr. 1, p. 68-78.

Sallis, James F., Adrian Bauman en Michael Pratt (1998). Environmental and policy interventions to promote physical activity. In: *American Journal of Preventive Medicine*, jg. 15, nr. 4, p. 379-397.

Sallis, James F., Neville Owen en E.B. Fisher (2008). Ecological models of health behavior. In: K. Glanz, B.K. Rimer en K. Viswanath (red.), *Health behavior and health education; theory, research and practice* (4e druk, p. 465-485). San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Schipper-Van Veldhoven, N. en J. van der Kerk (2012). *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogisch perspectief*. Deventer: daM uitgeverij.

Schols, M., C. van Weert en J. de Haan (2010). Doet voorbeeld volgen? Gelijkenis in de vrijetijdsbesteding van kinderen en hun ouders. In: A. van den Broek, R. Bronneman en V. Veldheer (red.), *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010* (p. 121-146). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Schutte, N.M. (2017). *Unraveling the genetic components of voluntary exercise behavior in adolescents and young adults.* Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

SCP (2018). *Werkprogramma 2019*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Sebire, Simon, Martyn Standage en Maarten Vansteenkiste (2009). Examining intrinsic versus extrinsic exercise goals: Cognitive, affective, and behavioral outcomes. In: *Journal of Sport & Exercise Psychology*, jg. 31, nr. 2, p. 189-210.

Seefeldt, Vern, Robert M. Malina en Michael A. Clark (2002). Factors affecting levels of physical activity in adults. In: *Sports Medicine*, jg. 32, nr. 3, p. 143-168.

Spaaij, R., D. Lusher, R. Jeanes, K. Farquharson, S. Gorman, J. Magee (2019). Participation-performance tension and gender affect recreational sports clubs' engagement with children and young people with diverse backgrounds and abilities. In: *PLOS one*. Gepubliceerd 19 april 2019. Gedownload op 16 mei 2019 via https://journals.plos.org/plosone/article/comments?id=10.1371/journal.pone.0214537.

Spence, John C. en Rebecca E. Lee (2003). Toward a comprehensive model of physical activity. In: *Psychology of Sport and Exercise*, jg. 4, nr. 1, p. 7-24.

Stam, W. van, C. van Lindert en A. Brandsema (2018). *Voortgangsrapportage Monitor Sport en Bewegen in de Buurt 2018*. Utrecht: Mulier Instituut.

Standage, Martyn, Simon J. Sebire en Tom Loney (2008). Does Exercise Motivation Predict Engagement in Objectively Assessed Bouts of Moderate-Intensity Exercise? A Self-Determination Theory Perspective. In: *Journal of Sport and Exercise Psychology*, jg. 30, nr. 4, p. 337-352.

Steenbergen, J. (2004). *Grenzen aan de sport. Een theoretische analyse van het sportbegrip*. Maarssen: Elsevier.

Steenhuis, Ingrid H.M., Steffie B.C. Nooy, Machiel J.G. Moes en Albertine J. Schuit (2009). Financial barriers and pricing strategies related to participation in sports activities: the perceptions of people of low income. In: *Journal of Physical Activity and Health*, jg. 6, nr. 6, p. 716-721.

Stubbe, Jantina H., Dorret I. Boomsma en Eco J.C. de Geus (2005). Sports participation during adolescence: a shift from environmental to genetic factors. In: *Medicine and Science in Sports and Exercise*, jg. 37, nr. 4, p. 563-570.

Super, S., C.Q. Wentink, K.T. Verkooijen en M.A. Koelen (2017). Exploring the Sports Experiences of Socially Vulnerable Youth. In: *Social Inclusion*, jg. 5, nr. 2, p. 198-209.

Swinburn, B., G. Egger en F. Raza (1999). Dissecting obesogenic environments: the development and application of a framework for identifying and prioritizing environmental interventions for obesity. In: *Preventive Medicine*, jg. 29, nr. 6 pt 1, p. 563-570.

Takken, T., M. Burghard, K. Knitel en I. Van Oost (2016). *Fietsen onze kinderen naar een goede gezondheid? De Nederlandse Report Card voor kinderen en jeugd*. Geraadpleegd op 31 januari 2019 via www.superlab.nl/wp-content/uploads/Nederlandse_Report_Card_small.pdf.

Tiessen-Raaphorst, A. (2010). *Rapportage sport 2010.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A. (2014). Verschillen in sportdeelname tussen mannen en vrouwen in de drukke levensfase. In: A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Uitstappers en doorzetters. De persoonlijke en sociale context van sportdeelname en tijdsbesteding aan sport* (p. 48-55). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A. en R. van den Dool (2014). Omgevingsfactoren bij sport en bewegen. In: A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage sport 2014* (p. 249-268). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A. en A. van den Broek (2016). *Sport en cultuur. Patronen in belangstelling en beoefening*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Trost, Stewart G., Neville Owen, Adrian E. Bauman, James F. Sallis en Wendy Brown (2002). Correlates of adults' participation in physical activity: review and update. In: *Medicine & Science in Sports & Exercise*, jg. 34, nr. 12, p. 1996-2001.

Tuyckom, C. van (2011). *Sport for all: fact or fiction? Individual and cross-national differences in sport participation from a European perspective.* Gent: Universiteit Gent.

Visser, K. en R. van den Dool (2016). *Motieven en belemmeringen om te sporten en bewegen naar levensfase*. Geraadpleegd op 10 januari 2019 via https://www.allesoversport.nl/artikel/motieven-en-belemmeringen-om-te-sporten-en-bewegen-naar-levensfase/.

Vogels, R. (2014). Sportdeelname van niet-westerse migranten. In: A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Uitstappers en doorzetters. De persoonlijke en sociale context van sportdeelname en tijdsbesteding aan sport* (p. 67-88). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

VWS (2018). *Nationaal Preventieakkoord. Naar een gezonder Nederland.* Den Haag: ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

VWS, VSG, VNG en NOC*NSF (2018). *Nationaal Sportakkoord. Sport verenigt Nederland*. Den Haag: ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Wezenberg-Hoenderkamp, K. en H. van der Poel (2019a). *Sportaccommodaties*. Gedownload op 28 mei 2019 via https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/sportaccommodaties.

Wezenberg-Hoenderkamp, K. en H. van der Poel (2019b). *Beweegvriendelijke omgeving.* Gedownload op 28 mei 2019 via https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/beweegvriendelijke-omgeving.

WHO (2018). *Global action plan on physical activity 2018-2013. More active people for a healthier world.* Genève: World Health Organization.

Woittiez, Isolde, Evelien Eggink, Jedid-Jah Jonker en Klarita Sadiraj (2009). *Vergrijzing, verpleging en verzorging*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gebruikte bronbestanden

Mulier Instituut. Databestand sportaccommodaties 2015.

Gemeentefonds. Aantal fte's buurtsportcoaches per 10.000 inwoners in een gemeente in 2012, 2014 en 2016.

Jeugdfonds Sport & Cultuur. Aantal aanvragen voor het jeugdsportfonds per 1000 inwoners in 2012, 2014 en 2016.

JOGG. JOGG aanpak in de jaren 2012, 2014 en 2016.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. Leefbaarometer 2012, 2014 en 2016.

NOC*NSF. Data Nationale Sportweek 2012, 2014 en 2016.

SCP/CBS. VTO 2012, 2014 en 2016.

ZonMw. Sportimpulsprojecten 2012, 2014 en 2016.

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau

SCP-publicaties

Onderstaande lijst bevat een selectie van publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Deze publicaties zijn in gedrukte vorm verkrijgbaar bij de (internet)boekhandel en zijn als pdf gratis te downloaden via www.scp.nl. Een complete lijst is te vinden op www.scp.nl/publicaties.

SCP-publicaties 2019

2019-1 *Werk en mantelzorg. Kwaliteit van leven en het gebruik van ondersteuning op het werk* (2019). Alice de Boer, Inger Plaisier en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0904 9 (pdf)

2019-2 *Opgestaan, plaats vergaan ... Uitstroom van vrouwen en mannen in leidinggevende functies* (2019). Ans Merens. ISBN 978 90 377 0907 0 (pdf)

2019-3 *Zorgen voor thuiswonende ouderen. Kennissynthese over de zorg voor zelfstandig wonende 75-plussers, knelpunten en toekomstige ontwikkelingen* (2019). Mirjam de Klerk, Debbie Verbeek-Oudijk, Inger Plaisier en Maaike den Draak. ISBN 978 90 377 0908 7 (pdf)

2019-4 *Opnieuw beginnen. Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders* (2019). Emily Miltenburg, Jaco Dagevos en Willem Huijnk (red), Nathalie Boot en Zoë Driessen (CBS), Sanne Noyon en Mieke Maliepaard (WODC), Jaco Dagevos, Roxy Damen, Willem Huijnk en Emily Miltenburg (SCP), Ellen Uiters en Alet Wijga (RIVM). ISBN 978 90 377 0910 0 (pdf)

2019-5 *Informele zorg ontvangen en verlenen: is de context van invloed?* (2019). Debbie Verbeek-Oudijk. ISBN 978 90 377 0909 4 (pdf)

2019-7 *Grenzen aan een leven lang leren* (2019). Ralf Maslowski. ISBN 978 90 377 0913 1 (pdf)

2019-8 *Wat willen Nederlanders van de Europese Unie? Een verkenning met enquêtes, een onlinedialoog en focusgroepen* (2019). Paul Dekker en Josje den Ridder. ISBN 978 90 377 0914 8 (pdf)

2019-9 *Publiekssamenvatting Legitimiteit en pensioenhervormingen. Vignettenstudie naar voorkeuren voor het pensioenstelsel van zelfstandigen en werknemers* (2019). Martin Olsthoorn. ISBN 978 90 377 0915 5 (pdf)

2019-10 *Denkend aan Nederland: Een bundeling van analyses, thematische verkenningen en essays* (2019). Red.: Sjoerd Beugelsdijk (RUG), Joep de Hart, Pepijn van Houwelingen en Maroesjka Versantvoort. ISBN 978 90 377 0916 2 (pdf)

2019-11 *Wonen met zorg* (2019). Inger Plaisir en Maaike den Draak. ISBN 978 90 377 0919 3 (pdf)

2019-12 *Gastransitie* (2019). Samantha Scholte en Anja Steenbekkers. ISBN 978 90 377 0920 9 (pdf)

2019-13 *Kansen op sportieve groei. Een verklarend model van sportdeelname* (2019). Annet Tiessen-Raaphorst, Isolde Woittiez, Frieke Vonk en Ine Pulles (Mulier Instituut). ISBN 978 90 377 0922 3 (pdf)

2019-14 *De sociale staat van Nederland* (2019). Annemarie Wennekers, Jeroen Boelhouwer, Jeanet Kullberg en Cretien van Campen (red.). ISBN 978 90 377 0923 0 (pdf)

Digitale publicaties 2019

Trends in de ouderenzorg 2018-2030 (infographic). Mirjam de Klerk, Debbie Verbeek-Oudijk, Inger Plaisier en Maaike den Draak. ISBN 978 90 377 0911 7, publicatiedatum 17-4-2019

Arbeidsmarkt in kaart: wel- en niet-werkenden – editie 1 (cardstack). Edith Josten, Wil Portegijs, Ans Merens en Marian de Voogd-Hamelink. ISBN 978 90 377 0917 9, publicatiedatum 28-6-2019

Armoede in kaart 2019 (cardstack). Stella Hoff, Benedikt Goderis, Bart van Hulst en Jean Marie Wildeboer Schut. ISBN 978 90 377 0926 1, publicatiedatum 3-9-2019

De sociale staat van Nederland 2019 (infogrphic). Annemarie Wennekers, Jeroen Boelhouwer, Jeanet Kullberg en Cretien van Campen (red.). ISBN 978 90 377 0924 7, publicatiedatum 10-9-2019

Overige publicaties 2019

Burgerperspectieven 2019 | 1 (2019). Paul Dekker, Josje den Ridder. ISBN 978 90 377 0906 3

Burgerperspectieven 2019 | 2 (2019). Josje den Ridder, Pepijn van Houwelingen, Sjoerd Kooiker en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0918 6

SCP-publicaties 2018

2018-1 *Werken aan de start. Jonge vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt* (2018). Ans Merens en Freek Bucx (red.). ISBN 978 90 377 0859 2

2018-2 *Lees:Tijd. Lezen in Nederland* (2018). Annemarie Wennekers, Frank Huysmans en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0858 5

2018-3 *De Wmo 2015 in praktijk. De lokale uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning* (2018). Lia van der Ham, Maaike den Draak, Wouter Mensink, Peggy Schyns en Esther van den Berg. M.m.v. Pepijn van Houwelingen en Isabella van de Velde. ISBN 978 90 377 0856 1

2018-4 *Jezelf zijn in het verpleeghuis* (2018). Lisette Kuyper, Debbie Verbeek-Oudijk en Cretien van Campen. ISBN 978 90 377 0855 4 (pdf)

2018-5 *Maatschappelijke ondersteuning: keuzes van cliënten en beleid van gemeenten* (2018) (handelseditie proefschrift). Anna Maria Marangos. ISBN 978 90 377 0846 2 (pdf)

2018-6 *Een lokaal sociaal contract. Voorwaarden voor een inclusieve samenleving* (2018). Kim Putters. ISBN 978 90 377 0861 5

2018-7 *The social state of the Netherlands 2017* (2018). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer en Annemarie Wennekers (red.). ISBN 978 90 377 0862 2 (pdf)

2018-8 *Net als thuis. Wooninitiatieven opgezet door ouders voor hun kinderen met een beperking* (2018). Inger Plaisier en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0863 9

2018-9 *Bouwend aan een toekomst in Nederland. De leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 in Nederland hebben ingeschreven* (2018). Mérove Gijsberts, Iris Andriessen, Han Nicolaas (CBS) en Willem Huijnk. ISBN 978 90 377 0864 6 (pdf)

2018-10 *Publieke voorkeuren. Een methodologische en inhoudelijke verkenning van voorkeuren voor publieke voorzieningen* (2018). Martin Olsthoorn en Ab van der Torre. ISBN 978 90 377 0867 7 (pdf)

2018-11 *De religieuze beleving van moslims in Nederland. Diversiteit en verandering in beeld* (2018). Willem Huijnk. ISBN 978 90 377 0868 4 (pdf)

2018-12 *Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa* (2018). Lisette Kuyper. ISBN 978 90 377 0866 0 (pdf)

2018-13 *Verhalen blijven vertellen en elkaar willen begrijpen* (2018). Kim Putters, Andries van den Broek, Ab van der Torre, Martin Olsthoorn, Esther van den Berg, Wouter Mensink, Lotte Vermeij, Marcel Coenders en Annemarie Wennekers. ISBN 978 90 377 0872 1

2018-14 *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland* (2018). Jaco Dagevos, Willem Huijnk, Mieke Maliepaard (WODC) en Emily Miltenburg. ISBN 978 90 377 0869 1

2018-15 *Tijdelijk werk geven. Invloed van laagconjunctuur en langdurende ziektegevallen* (2018). Edith Josten en Jan Dirk Vlasblom. ISBN 978 90 377 0870 7 (pdf)

2018-16 *Kwetsbaar en eenzaam? Risico's en bescherming in de ouder wordende bevolking* (2018). Cretien van Campen, Frieke Vonk en Theo van Tilburg (VU Amsterdam). ISBN 978 90 377 0874 5

2018-17 *Veranderde zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking. Landelijke evaluatie van de Hervorming Langdurige Zorg* (2018). Mariska Kromhout, Nora Kornalijnslijper en Mirjam de Klerk (red.). ISBN 978 90 377 0875 2

2018-18 *An international comparison of care for people with intellectual disabilities. An exploration* (2018). Isolde Woittiez, Evelien Eggink, Lisa Putman en Michiel Ras. ISBN 978 90 377 0871 4 (pdf)

2018-19 *Van sociale werkvoorziening naar Participatiewet. Hoe is het de mensen op de Wsw-wachtlijst vergaan?* (2018). Klarita Sadiraj, Stella Hoff en Maroesjka Versantvoort. ISBN 978 90 377 0880 6 (pdf)

2018-20 *Lastige kwesties. Acht focusgroepen over vertegenwoordiging en stemmen* (2018). Paul Dekker en Josje den Ridder. ISBN 978 90 377 0878 3 (pdf)

2018-21 *Kijk op kinderopvang. Hoe ouders denken over de betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van kinderopvang* (2018). Anne Roeters en Freek Bucx. ISBN 978 90 377 0876 9 (pdf)

2018-22 *Verdeeldheid en verbinding. Terugblik op de rol van de civil society bij de komst van vluchtelingen* (2018). Wouter Mensink. ISBN 978 90 377 0882 0 (pdf)

2018-23 *Als werk weinig opbrengt. Werkende armen in vijf Europese landen en twintig Nederlandse gemeenten* (2018). Cok Vrooman, Edith Josten, Stella Hoff, Lisa Putman en Jean Marie Wildeboer Schut. ISBN 978 90 377 0881 3

2018-24 *Het culturele leven. Hoe 10 culturele domeinen bezien vanuit 14 kernthema's* (2018). Andries van den Broek en Yvette Gieles. ISBN 978 90 377 0890 5 (pdf)

2018-25 *De sociale staat van Nederland 2018. Hoofdlijnen* (2018). Annemarie Wennekers, Jeroen Boelhouwer, Cretien van Campen en Rob Bijl (red.). ISBN 978 90 377 0886 8

2018-26 *Eritrese statushouders in Nederland. Een kwalitatief onderzoek over de vlucht en hun leven in Nederland* (2018). Leen Sterckx, Merhawi Fessehazion, m.m.v. Bet-El Teklemariam. ISBN 978 90 377 0888 2

2018-27 *LHBT-monitor 2018. De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland* (2018). Gabriël van Beusekom en Lisette Kuyper. ISBN 978 90 377 0891 2 (pdf)

2018-28 *Overall rapportage sociaal domein 2017. Wisselend bewolkt* (2018). Evert Pommer, Jeroen Boelhouwer, Evelien Eggink, Anna Maria Marangos en Ingrid Ooms. ISBN 978 90 377 0895 0

2018-29 *Samenvatting Overall rapportage sociaal domein 2017. Wisselend bewolkt* (2018). Evert Pommer, Jeroen Boelhouwer, Evelien Eggink, Anna Maria Marangos en Ingrid Ooms. ISBN 978 90 377 0896 7

2018-30 *De SCP-methode voor het meten van armoede. Herijking en revisie* (2018). Benedikt Goderis, Bart van Hulst, Jean Marie Wildeboer Schut en Michiel Ras. ISBN 978 90 377 0900 1 (pdf)

2018-31 *Rapportage sport 2018* (2018). Hugo van der Poel (Mulier Instituut), Resie Hoeijmakers (Mulier Instituut), Ine Pulles en Annet Tiessen-Raaphorst. ISBN 978 90 377 0893 6

2018-32 *Christenen in Nederland. Kerkelijke deelname en christelijke gelovigheid* (2018). Joep de Hart en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0894 3

2018-33 *Ons geld. Vrouwen en mannen over het belang van inkomen en economische zelfstandigheid voor vrouwen* (2018). Wil Portegijs. ISBN 978 90 377 0889 9

2018-34 *Alle ballen in de lucht. Tijdsbesteding in Nederland en de samenhang met de kwaliteit van leven* (2018). Anne Roeters (red.). ISBN 978 90 377 0899 8

Digitale publicaties 2018

Verhalen blijven vertellen en elkaar willen begrijpen (infographic). Kim Putters, Andries van den Broek, Ab van der Torre, Martin Olsthoorn, Esther van den Berg, Wouter Mensink, Lotte Vermeij, Marcel Coenders en Annemarie Wennekers. ISBN 978 90 377 0873 8, publicatiedatum 4-5-2018

Een (on)gezonde leefstijl (card stack). Stéfanie André (RU), Gerbert Kraaykamp (RU), Roza Meuleman (RU). ISBN 978 90 377 0879 0, publicatiedatum 10-7-2018

De sociale staat van Nederland 2018 (card stack). Annemarie Wennekers, Jeroen Boelhouwer, Cretien van Campen en Rob Bijl (red.). ISBN 978 90 377 0885 1, publicatiedatum 11-9-2018

(Un)healthy lifestyles. Education as a dividing line (card stack). Stéfanie André (RU), Gerbert Kraaykamp (RU), Roza Meuleman (RU). ISBN 978 90 377 0897 4, publicatiedatum 22-10-2018

Publiek voorzien. Ontwikkelingen in de uitgaven en dienstverlening van 27 publieke voorzieningen (digitaal gelaagd rapport). Evelien Eggink, Ingrid Ooms, Lisa Putman, Michiel Ras, Ab van der Torre en Sytske Wierda ISBN 978 90 377 0892 9, publicatiedatum 6-11-2018

Armoede in kaart 2018 (cardstack). Stella Hoff, Benedikt Goderis, Bart van Hulst en Jean Marie Wildeboer Schut. ISBN 978 90 377 0902 5, publicatiedatum 23-11-2018

Emancipatiemonitor 2018 (cardstack). Wil Portegijs (SCP) Marion van den Brakel (CBS) ISBN 978 90 377 0901 8, publicatiedatum 14-12-2018

Overige publicaties 2018

Burgerperspectieven 2018 | 1 (2018). Paul Dekker, Lia van der Ham en Annemarie Wennekers. ISBN 978 90 377 0865 3

Burgerperspectieven 2018 | 2 (2018). Josje den Ridder, Evelien Boonstoppel en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0877 6

Burgerperspectieven 2018 | 3 (2018). Josje den Ridder, Paul Dekker en Evelien Boonstoppel. ISBN 978 90 377 0883 7

Burgerperspectieven 2018 | 4 (2018). Paul Dekker, Josje den Ridder, Pepijn van Houwelingen en Patricia van Echtelt. ISBN 978 90 377 0898 1

Verdringing op de arbeidsmarkt. Beschrijving en beleving (2018). Wiljan van den Berge, Jan Dirk Vlasblom, Jos Ebregt, Lisa Putman, Jochem Zweerink en Marloes de Graaf-Zijl. ISBN 978 90 377 0887 5 (pdf)